

tovaris

Še več uspehov
in delovnih

zmag

gradbeni

To je edino grosistično podjetje te vrste v LRS, ki nabavlja in prodaja material za potrebe gradbeništva. Stalno ima na zalogi cement, opeko, betonsko železo, razne ploščice in obložni material, keramiko, ravno steklo. Podjetje ima svoje prostore tik ob železniški progi in ima svoj industrijski tir, moderno urejena skladišča in porablja za dvig svojih težkih tovorov motorni žerjav.

Podjetje je v stalni zvezi s projektivnimi biroji, tako da je na tekočem o vseh novostih v gradbeni stroki in lahko ustreza vsem zahtevam svojih naročnikov, kar seveda znatno vpliva na moderno in cenejšo gradnjo.

Zaveden, požrtvovalen in strokovno sposoben kolektiv, priljubljen pri svojih odjemalcih zaradi točne, vpljudne in hitre postrežbe, čestita vsem delovnim ljudem za praznik 1. maja!

material

LJUBLJANA —

Vikmarje

TEKSTILNA

TOVARNA

»Tekstilna tovarna Ajdovščina« bo razstavila na I. gospodarski razstavi od 28. aprila do 6. maja svoje najnovejše bombažne in stanične tkanine v vseh barvah.

Oglejte si našo razstavo na razstavišču v dvorani »B«

B

AJDOVŠČINA

DIREKCIJA

Železnice

LJUBLJANA

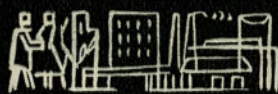
Kolektivi železniških podjetij v skupnosti Direkcije jugoslovanskih železnic v Ljubljani čestitajo vsem delovnim ljudem za praznik delovnega ljudstva — 1. maj.

DEL

Pesem nam je v srec padla... prvomajska Zupančičeva pesem o delu. Zakaj nas ta pesem tako prežarja? Ker vzbuja v naših srcih odmev tistega tihega zadoščenja, ki ga čutijo vsi pošteni delovni ljudje v naporu svojih ustvarjalnih moči, zlasti pa po vsakem uspelo opravljenem delu. »Treba je delati, vedno delati!« je bila vodilna misel kiparja Rodina in plejade drugih velikih ustvarjalcev. Lahko jim verjamemo.

Rekord družinske sreče

Najštevilnejšo ameriško družino so povabili na velesejem igrač v New Yorku. To sta, kakor pravijo, zakonca Golier s 7 sinovi in 13 hčerami. Vse je vedro in zdravo, čeprav žive kot vrtnarji v najskromnejših razmerah. To je bilo njihovo prvo skupno potovanje z avtobusom iz Bocktona na severu države New York v metropolo, prvič so spali vsak v svoji postelji in v posebnih sobah, prvič so sedeli vsi skupaj za mizo pri kosilu, ki si ga niso sami kuhali. Radio jim ne brenči v hiši, tudi avta ni v garaži, da o televiziji sploh ne govorimo. Niti v kino ne hodijo. Kljub temu pa niso samo najštevilnejša, temveč tudi najsrečnejša ameriška družina. In to je bil tisti čudež na Broadwayu: 22 ljudi brez denarja, brez želja, pa kljub temu srečni. No, kar povejmo: tudi pri nas bi se našlo kaj takega.

ENKRAT DRUGAČE KAKOR DRUGE ZVEZDE

Pred tremi leti je bila igralka Betsy Blair le malo znana in vedno zapostavljena. Ko pa je z Ernestom Borgninem zaigrala v filmu »Marty«, ki kroži zdaj po svetu kot ena najboljših filmskih stvari-tev zadnjih let, so se marsikomu odprle oči: pravi igralski talent je vse kaj drugega kakor osladna lepota. Kljub slavi je Betsy Blair sita ameriških spletk. Zato je lepega dne po-

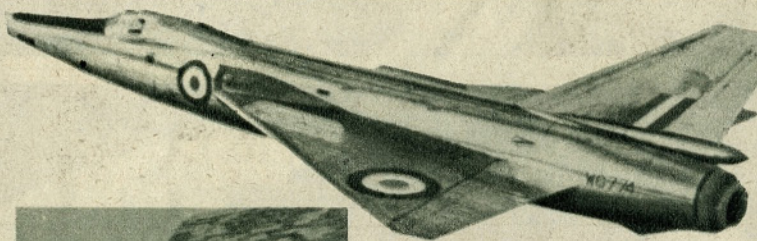
spravila svoje kovčke in se odpeljala v Pariz, kjer so jo sprejeli z odprtimi rokami. Betsy Blair govori perfektno francoski, saj je že bila v Parizu asistentka Anatola Litvaka v filmu »Act of Love«. Zdaj so ji ponudili glavno vlogo v filmu »Svidenje v Parizu«, v katerem ji bo drugoval Raymond Bussières (na sliki). Odpotovala je še v

oddih v Evropo,« je rekla. »Nu, jaz pa bom odslej delala narobe: v Evropi bom igrala, v Hollywood pa se bom vračala na oddih.«

Ho-ruk, prestavimo hišo!

Robert Le Tourneau (kajpada v Ameriki) je izumitelj največjih strojev na svetu. Med drugim je sestavljal »prestavljalca hiš«, vozilo na osmih kolesih s premerom treh metrov. 150 ton težke hiše prestavlja tako rekoč brez »muj«. Velikan zgrabi hišo s svojim okvirom v podobi

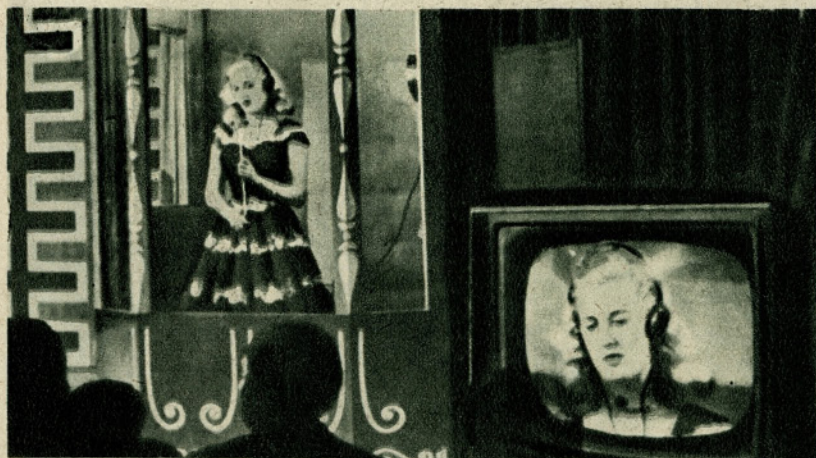

Ta je najhitrejši

Angleški letalec Peter Twist je zaenkrat najhitrejši as. Z letalom Delta II je dosegel hitrost čez 1820 km na uro. Kaj nam pove ta suha številka? To, da lahko s svojim letalom v treh minutah »skoči« n. pr. od Berna do Züricha, nato pa prispe v eni uri preko Dunaja in Budimpešte v Bukarešto. Ko so ga hrupno slavili, se je izkazal modrijana: »Ah, saj je vse skupaj le rutina! Slave sploh ne zaslužim, ker je pač treba skupnega dela mnogih ljudi, da kaj takega dosežemo. Kadar boste na nočnem poletu iz Evrope v New York iznenada opazovali sončni zahod, ker ste dohiteli sonce, pomislite na te ljudi, ne pa name.« Peter Twist je star 34 let in živi na deželi. Bolj kakor vse rekorde in stroje ljubi naravo. Glasba in knjige so mu ljubše kakor tehnika. Njegova največja ljubezen pa je — hčerka...

črke U. Velikanske sesalke dvignejo hišo iz temeljev in jo presadejo na »prestavljalca«. In tako poroma hiša z enega konca mesta na drugega. Niti porcelana ni treba pospraviti. Tako spreminjajo cele četrti.

Najslavnejša specialistka v nogometu

Paola Bolognani slovi danes v Italiji bolj kakor na primer Sophija Loren. V televiziji je zaslovela z odgovori na vprašanja o nogo-

metu, ki so ji prinesli čez 5 milijonov lir. Paola, 18-letna blondinka iz Furlanije, se je že prikopala do filmskih ponudb cele kopice.

BRALEC – POROČEVALEC

Letošnja pomlad je vnesla v ljubljansko mestno življenje nekatere znamenite spremembe. Kajpada imamo predvsem v mislih spremembe v prometu. Vendar pa odpravljanje tramvaja in uvajanje avtobusov še ni poslednja »novost«, na programu so še razna druga javna dela. Tudi elektriko moderniziramo. Sredi obilice motivov, ki se ponujajo fotoamaterjem, da jih ohranijo kot več ali manj zgodovinske dokumente, ni pozabil eden izmed naših bralcev ujeti v kamero, kako izboljšujemo v Ljubljani električno omrežje. Svetilke bingljajo vedno više. Tovarišu Franu Kobentarju hvala za uspehi posnetek.

Večkrat po zadnji vojni smo slavili 1. maj v mučnem strahu zaradi prihodnosti, saj je bilo včasih že videti neizbežno, da bo slej ko prej prišlo do dejanskega obračunavanja. Priključimo si samo za trenutek v spomin dramatične dni ob berlinski blokadi in ob izbruhu korejske krize. To so bili dnevi strahu, da bi lahko iz tedanje napete negotovosti prišlo do tretje svetovne vojne.

Že lanski 1. maj je bil precej drugačen. Vojna žarišča so bila pogašena, poleg tega pa je bilo že skoraj jasno, da bo prišlo do vrnitve samostojnosti sosednji republiki Avstriji. Sklepi azijskih držav v Bandungu so nedvomno precej okrepili zaupanje v mirno prihodnost, da je sožitje mogoče in

da je mogoče sodobna mednarodna vprašanja reševati na miren način. Ženevski sestanek štirih prvih državnikov je pokazal, da prepad med Vzhodom in Zahodom le ni tako globok, da so sicer sporna mednarodna vprašanja zelo zaostrena, vendar to dejstvo nikakor ne izključuje možnosti razgovorov, še natančneje povedano, mirnih in kompromisnih rešitev.

Drugi ženevski sestanek je sicer okrepil črnogledneže in tiste kroge, ki ne želijo miru, toda ti »črni oblaki« so bili le prehodnega značaja. Sklepi XX. kongresa KP ZS so nesporno prelomnica, ki je bistveno prispevala k sedanjemu pozitivnemu razvoju mednarodnih dogodkov in k oživitvi »ženevskega duha«, ki so ga nekateri že poizkušali pokopati po neuspelem drugem sestanku v Ženevi.

Bilanca je vsekakor pozitivna!

Res je — še vedno smo daleč od rešitve najbolj perečih vprašanj, vendar je treba k temu takoj dodati, da smo na dobri poti (precejšen napredek »razorožitvenih razgovorov«, medsebojni obiski, živahniji stiki in predvsem trezna izmenjava mnenj, ki ne poteka več v zastrupljenem ozračju medsebojnih propagandističnih obtoževanj). Zaradi takega položaja lahko upravičeno pričakujemo, da bomo slavili prihodnji prvi maj v svetu, ko bodo železne, bambusove in ne vem še kakšne zavese, s katerimi je skušala hladna vojna razdeliti svet, le še trpek spomin in opomin na staro, na strah, ki smo ga preživljali v težkih dneh minulega desetletja.

Seveda si »nova politika« utira pot v žilavi borbi s preživeli, dogmatičnimi in reakcionarnimi pojmovanji, ki na razne načine skušajo zavreti sedanji proces splošne pomiritve. Gre predvsem za togost, da uporabimo ta izraz, nekaterih držav, ki počejo priznati spremenjenih mednarodnih razmer, ki skušajo podcenjevati »nove dogodke« in jih presojsati na star način, s stari merili.

Pogumna pobuda predsednika francoske vlade je marsikaj pospešila, vendar tudi njegove nedvoumne izjave niso še prepričale nekaterih krogov. Gre za dvojno mnenje. Prvo, ki ga je mogoče označiti le kot trdo zakoreninjeno, nezaupanje in drugo, ki aprioristično odklanja vse, kar pride z Vzhoda, češ da je utopijsko misliti, da je mogoč trajen in trden sporazum med

Vzhodom in Zahodom. Slednjih ni vredno prepričevati, za prve pa velja, da je treba najprej odvreči stara, blokova očala, ki še vedno prikazujejo kot motno, sicer v resnici že dokaj razbistreno sliko mednarodnega položaja.

LONDON

mnenj, da je bil dnevni red razgovorov izredno obširen in da je pomenek, kakor je mogoče soditi po govoricah, ki so prodrlle iz zaprtih vrat, potekal stvarno in trezno.

Obširno so obravnavali srednjevzhodna vprašanja, možnosti za razorožitev, evropska vprašanja, predvsem pa še do nedavna popolnoma zaledenela odnose med obema državama. Sovjetski državniki so v svojih prizadevanjih za zblizanje z Veliko Britanijo, izrecno poudarjali, da boljši stiki med Londonom in Moskvo ne pomenijo zagozde med Londonom in Washingtonom, da se zavedajo, da je mogoče nakopičeno nezaupanje odpravljati le korak za korakom. Toda ne oklevati; z aktivnimi posegi je treba orati ledino »novih odnosov«. Po njihovem mnenju bi bil prvi korak na tej poti oživitve trgovinske izmenjave med Britanijo in SZ ter vzhodnimi državami.

V tej smeri bo nedvomno koristil obisk dveh sovjetskih državnikov v britanski metropoli. Ko to pišemo, še niso znani rezultati tega sestanka, ki ga upravičeno ocenjujejo kot najpomembnejše državniško srečanje po Ženevi. Toda ne glede na to je mogoče že zdaj ugotoviti, da je prišlo do koristne, iskrene in resne izmenjave

Nedvomno je ta »postopna pot« pravilna in obetajoča. Čeprav zveni morda vsakdanje, vendar je res, da bo šele kasnejši razvoj osvetlil resnični pomen londonskih razgovorov. Če pa se vrnemo na »konkretna tla«, se zdi utemeljena napoved, da bi lahko prišlo po tem srečanju in po bližnjem obisku francoskih državnikov v Moskvi do nove pobude za sklicanje četvernega sestanka.

H. LANGE

Tudi s Srednjega vzhoda so prišle razveseljive novice. Videti je, da se bo poslanstvo generalnega sekretarja OZN srečno zaključilo. To prepričanje utrjuje sporazum o ustavitvi ognja. Morda pa so še bolj pomembni dogodki v »ozadju«. Sovjetska srednjevzhodna deklaracija je vsekakor blažilno vplivala na potek dogodkov. Tudi iz Washingtona, kjer so zelo brzdali »britansko zaletavost«, je prišlo do več pobud za mirno reševanje. Nedvomno je pri tem najpomembnejše, da so v State Departementu slednjič spregledali, da je treba upoštevati »sovjetskega predsednika« na tem področju in da odklanjajo enostranske, vojaške akcije, temveč se zavzemajo za kolektivne ukrepe v okviru OZN.

Konec minulega tedna je prispel v našo državo na povabilo državnega sekretarja za zunanje zadeve norveški zunanji minister Halvard Lange. Naša javnost je toplo pozdravila predstavnika prijateljske Norveške, s katero so nas povezale zlasti med minulo vojno številne iskrene prijateljske vezi. V tem duhu se je razvijalo tudi povojno sodelovanje. Obisk uglednega norveškega državnika pa bo še okrepil prijateljstvo med dvema državama.

Na svojem obisku v Jugoslaviji je norveški zunanji minister g. Halvard Lange obiskal državnega sekretarja za zunanje zadeve Kočo Popovića

Spoštovani tovariši!

Vaše slike so dobre, s pripadajočim komentarjem ali besedilom pestro razvrščene — tako v likovnem kakor v besednem delu. So različne velikosti. Svoj čas, še pred vojno, sem iz raznih revij izrezoval slike, ki so me zanimale, jih razvrščal po vsebini in jih lepil na pole. Takrat me je motilo, da slike niso bile iste velikosti in da sem nekatere zanimive slike, ki so bile na drugi strani lista, moral pokvariti. Tudi danes nameravamo podobno posredovati zanimivosti iz Vaše revije našim dijakom in bi nam prav prišlo, če bi nam z razporeditvijo in velikostjo slik vsaj na enem listu Vaše revije to delo olajšali. Pri tem mislim na stripe, ki imajo velike slike in besedilo na določenem mestu, mislim na koledar, ki je izhajal že pred leti in je vseboval slike znamenitih ljudi in kratke članke z raznih področij znanosti in tehnike izpod peresa vidnih slovenskih sodelavcev — za vsak dan en portret in en članek, mislim na serije filmskih in raznih drugih podob, ki jih otroci tako radi zbirajo, na zbirke znank, na ilustriranje pouka z episkopom...

Te slike naj bi bile namenjene predvsem šolski mladini in naj bi prispevale svoj delež, da bi snov, ki jo otroci večkrat samo verbalistično sprejemajo, ugledali tudi v slikah. Snovi je ogromno: fotografije znamenitih ljudi iz borbe in svobode s kratkim orisom njihovih dejanj, njihovega življenja in dela, geografske znamenitosti doma in po svetu, zanimivosti iz znanosti in tehnike, zanimivosti iz narave (dobri posnetki domačih in eksotičnih živali v njihovem okolju), šport, šah, likovna vzgoja naše mladine. Ako bi v eni številki prinesli le štiri enako velike slike s kratkim komentarjem na prednji in zadnji strani besedila na hrbtni strani — bi se takih slik nabralo v letu preko 200, v petih letih pa čez 1000 (mislim, da bi s tako dolgim rokom pri urejanju tega dela revije morali računati, da bi obdelali v najbolj skopih potezah tako obširno področje, kakor sem ga pravkar nakazal). Ako bi otroci Vaše slike zbirali in urejali več let, bi jim to pomenilo prijetno razvedrilo, nepriljen pouk in učinkovito vzgojno sredstvo.

V želji, da bi bil moj predlog za Vas sprejemljiv, Vas tovariško pozdravljam!

Pavel Planinšek,
na nižji gimnaziji, Mežica.

Dragi tovariš urednik! Ko sem še pred 67 leti trgal hlače v kamniški ljudski šoli, sem se že zanimal za znamke. Že leta 1989 sem zbirko vedno dopolnjeval. Danes sem star 79 let in bi rad napravil tov. Ivanu Staven nekoliko konkurence. Če je tov. Stavec, ki je bil predstavljen kot najstarejši naš filatelista, starejši od mene, mu le čestitam. Povedal bi le, da imam šest albumov, v katerih je čez 14.000 raznih znank, razen tega pa imam še nešteto podvojenih, ki so se mi nabrale med okupacijo. Moj prvi album datira od 20. marca 1909, prej pa sem zbiral znamke kar tako in jih urejal brez vsakega albuma. Omenjam to samo za dokaz, od kdaj so že filatelisti med Slovenci. Sam sem le skromen filatelista, upokojen spedijski uradnik železarnice na Jesenicah, kjer sem preživel vso mladost. Na stara leta mi je zbiranje znank še vedno razvedrilo. S filatelističnim pozdravom — F. Ažman na Javorniku.

V soboto štiri ure?

Nekaj zanimivih primerov proučevanja storilnosti in vplivov, ki odločajo na njeno povečanje

Sredi delovnega časa so v Vojvodinski tovarni svile ustavili del strojev. Delavke so zravnale upognjene hrbte in že so z veselimi obrazi odhitele na dvorišče. Počitek? Niti ne, pač pa nekaj mnogo bolj nevsakdanjega za naše tovarne. Na vrsti je bilo 20 minut telovadbe in zabavnih športnih iger. Začeli so s prostimi vajami, prav s tistimi, ki jih naši šolarčki ponavadi tako zaničujejo. Telovadna vrsta je bila precej peštra. Mati treh otrok poleg mladinke, ki je komaj zapustila šolo... Vsa skupina pa je disciplinirano izvajala znane gibe: odročiti, priročiti, dihalne vaje in kaj vem še. Potem pa so se veselo razkropile in že je čez mrežo odskakovala žoga. Sledila je kratka igra, pri kateri ni manjkalo smeha in zabave.

Seveda ni šlo samo za zabavo. Pri tem poskusu so imeli svoje prste delavski svet tovarne, Inštitut za proučevanje storilnosti, Inštitut za telesno vzgojo in še nekateri drugi. Zakaj? Delo pri tkalskih strojih je zelo enolično. Statve ropočejo in delavke skoraj enakomerno upogibajo svoje hrbte ter strežejo strojem. Isti gibi se ponavljajo ves čas. Kako razbiti enoličnost dela, omogočiti večjo sproščenost in preprečiti preveliko utrujenost, ki vpliva na storilnost? To so bila osnovna vprašanja. In kakor se vidi čudno, je prav 20-minutni »aktivni odmor« ena izmed dobrih rešitev. Najlepše potrjujejo to rezultati, doseženi v proizvodnji. V mesecu marcu je skupina delavk, ki se udeležuje aktivnega odmora, presegla normo za 7%, druga skupina delavk, ki tega ne dela in ima dvajset minut daljši delovni čas, pa je presegla normo le za 2%. Seveda bi bilo napačno sklepati, da je treba sedaj povsod uvesti tak odmor. Toda navedeni primer nam kaže, da je mogoče z boljšim izkoriščanjem odmora marsikaj doseči.

Naslov sestavka je: v soboto štiri ure? Morda res ni najbolj na mestu, toda opozarja na podobno zanimivost kot je takojmenovani aktivni odmor. V isti tovarni so dolgo razpravljali o vprašanju, ali znižati delovni čas na sedem ur dnevno ali uvesti v sobotah štiriurni delavnik. Naredili so anketo in večina je bila za to, da ostane delovni čas med tednom nespremenjen, da pa uvedejo štiriurni delavnik ob sobotah. Posebno so se za to ogrele vse delavke. Zanimivi so razlogi in utemeljitve. Za večino delavk doslej nedelja ni bila dan počitka in nabiranje novih sil.

Doma jih je čakalo gospodinjsko delo, treba je bilo prati, čistiti stanovanje in opraviti sto drobnih stvari, ki so jih med tednom zaradi utrujenosti odlagale. Prav zaradi tega tudi v nedeljo niso počivale, marveč je marsikatera delala še bolj trdo kot v tovarni. Pomankanje počitka pa se je seveda poznalo tudi na storilnosti. Skrajšani delovni čas ob sobotah pa jim je omogočil, da vsaj v nedeljo počivajo nekaj časa. Seveda ni to nič novega in tudi ne kaj posebnega. Toda dejstvo, da v tovarni razmišljajo o pravilni uporabi počitka in njegovem vplivu na storilnost in zdravje, je zelo važno. Mimogrede naj k temu dodamo, da so organizirali v

katerih podjetjih naše republike so že začeli s podobnimi poskusi. Nevarne dele pri strojih so pobarvali rdeče. Od tedaj je mnogo manj nesreč pri delu. Drugje so posvetili precej skrbi ureditvi okolja, v katerem delajo. Tudi malo drugače pobarvane stene, ki odpravljajo tovarniško enoličnost, so precej prispevale k boljšemu delovnemu počutku. Zanimiv je poskus, ki so ga naredili v tujini. V nekem oddelku nikakor niso mogli povečati storilnosti. Poklicali so na pomoč strokovnjaka. Ta je nekaj tednov opazoval delavce in delovni proces, potem pa so nekoga dne prišli v tovarniško tvorano pleskarji, pobarvali z različnimi barvami stroje in stene. Isti delavci kot prej so sedaj izdelali za 7 do 15% več brez kakršnihkoli drugih sprememb. Toda pustimo tujino.

Primeri, ki smo jih navedli v začetku, so pravzaprav uvod v novo poglavje proučevanja vplivov na storilnost pri nas. Slovenija ima Zavod za proučevanje organizacije dela in varnosti pri delu. Ta je na primer začel lani zelo zanimivo in važno delo z analitskim ocenjevanjem delovnih mest v gospodarskih organizacijah črne metalurgije. S takim ocenjevanjem hočejo zagotoviti pravilnejše nagrajevanje ob upoštevanju kvalifikacije, odgovornosti, telesnega in umskega naprežanja ter delovnih razmer. Bavi se tudi s psihologijo dela. To zveni precej strokovno, toda za naslovom psihologije dela se tudi v resnici skriva znanstveno ugotavljanje sposobnosti in vprašanje, kako svetovati mladini, za kakšen poklic naj se odloči. Lani je zavod opravil nad 150 posameznih pregledov in dal nasvete za izbiro poklica, opravil pa je tudi nad 20 skupinskih pregledov in nasvetoval nad 700 kandidatom. Stara resnica je, da vsak ni za vsako delo. Nekdo je bolj spreten pri stroju, drugi je odličen oblikovalec, tretji risar, četrti matematik, nekdo hitro reagira, drugi počasni itd. itd. Vse te in druge sposobnosti ugotavljajo s posebnimi napravami. Lani je Zavod za proučevanje organizacije dela pregledal okoli 900 dijakov v Ljubljani in hkrati proučeval standardizacijo testov, to je priprav za ugotavljanje hitrosti in točnosti različnih oblik presojanja. Letos bodo to delo še razširili.

Tako smo torej od štirih ur v soboto prišli do nekaterih primerov znanstvenega proučevanja storilnosti. To je seveda le drobec iz obširnega dela, ki je sedaj pred nami in ki je vsak dan važnejše. on

tej tovarni tudi pralnico za svoje delavke in jim tako pomagali.

Brez pomena je tudi ta poskus preveč posploševati. Pač pa velja posploševati skrb za večjo storilnost. Na kakšen način in s kakšnimi sredstvi, pa se bodo morali odločiti v vsaki tovarni posebej. Možnosti niso samo v pravočasni dobavi surovin, pravilni razmestitvi delavcev in strojev, pravilni kontroli, nagrajevanju itd., marveč tudi v številnih drobnih stvareh, ki jih pri nas še nismo začeli proučevati. Morda ne bo odveč, če navedemo kot ilustracijo še nekaj primerov. V neki zagrebški tovarni so razdelili dosedanjí polurni odmor na dva dela po 15 minut. Ta dva odmora so izpolnili z lažjo zabavo, tako da so se delavci dejansko okrepili in razvedrili. Nekaj odstotkov večja proizvodnja pa je bila dostojno plačilo za tako skrb. Tudi v ne-

PRED PRVIM MAJEM

Ste že opazili novo platneno naselje na Ježici? Zadnje dni pred prvim majem tu domujejo naši vojaki, ki se pripravljajo na prvomajsko parado. Kot vsa zadnja leta, bo tudi letos v Ljubljani vojaška parada, ki je povezana z mnogim trdom in požrtvovalnostjo naše Ljudske Armade.

Na naših slikah je nekaj prizorov iz njihovega življenja med vajami in med odmorom.

Planinci bodo pokazali na paradi novo domače orožje — protitankovske havbice.

Se tako naporene vaje ne utrudijo vojakov tako, da ne bi mogli zaplesati svojega tradicionalnega kola. Drugi pa se spet rajši zberejo k partiji šaha...

OPOZORILO!

Opozarjamo naročnike in bralce, da zaradi tehničnih zaprek v tiskarni po prvomajskih praznikih »Tovariš« prihodnji teden ne bo izšel. Prihodnja številka, v povečanem obsegu, bo v prodaji 10. maja.

tovariš

Uredništvo: Ljubljana, Tomšičeva ul. 7/I, tel. 20-556. — Uprava: Tomšičeva ul. 5/II, tel. 22-575, poštni predal 239. — Naročniški oddelek: Kardeljeva ul. 3.

Št. 17. — 29. april 1956

Današnja številka

»Tovariš« je posvečena 1. maju, prazniku dela in pomladi.

TANJUG POROČA je slikovna reportaža o delu naše časopisne agencije.

SPOMENIK NA RUSEVINAH — prikazuje novi Titograd.

PLANINE VABIJO — barvna reportaža, ki nas seznani z lepotami naše domovine.

»V SOBOTO ŠTIRI URE?« je zanimiva razprava o proučevanju storilnosti v posameznih podjetjih.

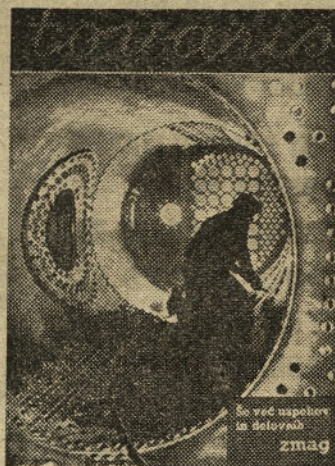
»POMLADNE VODE« govorijo o velikih poplavih v Vojvodini.

»SINJA OBZORJA« — članek o naši slovenski mornarici.

»RUDARSTVO NA TEKOČEM TRAKU« prikazuje razvoj mehanizacije, ki lajša težko delo rudarjev pod zemljo.

IN SE ENO OPOZORILO! V prihodnji številki bomo pričeli objavljati daljši potopis:

»Južna kri na Severnem tečaju«.

Tudi letošnji prvi maj, mednarodni praznik miru in dela, bo slavilo vse naše delovno ljudstvo

Ilustrirana revija »Tovariš« izhaja vsak teden. Izdaja časopisno založniško podjetje »Slovenski poročevalec«, direktor Rudi Janhuba. Glavni in odgovorni urednik Dušan Fortič. Tiska Tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani. Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo. Posamezna številka 30 dinarjev, mesečna naročnina 120 dinarjev. Za inozemstvo posamezna številka 50 dinarjev, mesečna naročnina 200 dinarjev. Poštuna plačana v gotovini. Številka čekovnega računa 60-KB-5-2-370.

**PET IN POL MILIJARDE
DINARJEV ŠKODE —
Z MOTORNI ČOLNI NAD
NJIVAMI, HIŠE SO SE
TOPILE KOT KOCKE
SLADKORJA V VODI**

Pomladne vode

Prvi klici na pomoč so prišli v začetku marca. V dveh dneh je Donava narasla za 1,5 do 2 metra, višina vode pa je bila že 6 metrov nad normalo. Iz Bačke so poročali, da so stranski nasipi v nevarnosti. Donava vključ vseh svoji ogromni sili ni mogla razbiti ledene skorje. Potem pa je prišla iznenada, 13. marca, huda novica: »Severno od Mohača je Donava prebila nasip na treh mestih. Na Madžarskem je Donava poplavila že 60.000 juter zemlje.« Nevarnost je torej pretila za hrbtom obrambnih nasipov in tisoči vojakov ter civilistov so začeli z mrzličnim bojem proti vodni stihiji. Letala so bombar-

dirala led na Donavi, treba je bilo razbiti 20 km dolgo ledeno skorjo. Kosi ledu po nekaj deset ton so se grmadili drug nad drugim in gradili pravcate jezove, ki so ponekod segali prav do dna korita. Nevarnost je bila vsak dan večja. Če nasipi ne bodo zdržali, je pretila nevarnost celo Novemu Sadu.

18. marca je bil položaj najbolj kritičen. Na madžarski strani je bila to največja poplava v zadnjih sto letih. Ko je voda predrila nasipe, je nenadoma zajela okoli 6000 ljudi in terjala veliko število smrtnih žrtev. Obseg poplave si lahko predočimo s tem, da je na utrjevanju nasipov na madžarski

strani delalo noč in dan 40.000 ljudi in da je nad 2500 kamionov nenehoma dovažalo material za gradnjo nasipov. Na naši strani do take katastrofe zaradi pravočasnih ukrepov ni prišlo, toda škoda je vseeno velika.

Predstavljajte si jezero, ki obsega okoli 5000 ha, po njem pa plovejo večji motorni čolni, saj je bilo globoko od 2 do 4 metre. Ko je začela pihati mrzla košava, so nastali valovi, ki so še bolj ogrožali obstoj nasipov. Po vodi so plavali ostanki hiš, okenski okviri in med njimi jeleni in srne iz velikega lovišča Karapandži. Tu je bilo za žično ograjo okoli 1500 jelenov in srn,

od katerih so skoraj vsi našli smrt v ledenomrzli vodi.

Medtem ko so vojaki in civilisti z vso naglico gradili nov obrambni nasip, pa je iznenada prišlo povelje, naj delo zapustijo in se takoj umaknejo. Grozila je še večja nevarnost in če ne bi sami odprli vodi poti, bi lahko nastala še večja škoda. Tako je ostala zadnja prepreka razdivjani Donavi: nasip na progi pri Bezdanu. Toda ta odločen ukrep je bil tudi rešitev. Voda v jezeru je začela počasi upadati in se izlivati v korito Donave. Tisti, ki so opazovali ta boj med ljudmi in naravo, ne morejo pozabiti pošastne slike, ko so se poplavljenе hiše rušile in izginjale v vodi kot kocke sladkorja. Že v prvih dneh je izginilo okoli 450 hiš.

Toda poplave Donave so povzročile le delček škode v Vojvodini. Mnogo bolj nevarne so bile podtalne vode. Zaradi pogostih padavin in naglega topjenja snega so podtalne vode že do konca januarja poplavile nad 265.000 juter zemlje. Evakuirati je bilo treba cele predele.

Kmetijstvu Vojvodine so letošnje poplave in podtalne vode povzročile za pet in pol milijarde dinarjev škode. Poplavljenih je bilo skupno 410.000 juter zemljišča, od tega nad 276.000 juter njiv. Podtalne vode so porušile nad 1570 hiš in gospodarskih poslopij, poškodovale pa nad 4200 poslopij. Največ škode so povzročile poplave v okrajih Zrenjanin, Pančevo, Vršac in Sremska Mitrovica.

Voda z vojvodinskih polj se sedaj počasi odteka. Vse to pa bo seveda vplivalo na pomladansko setev, ki bo za okoli petino manjša kot običajno. Okoli 65.000 juter že nasejanih površin z ozimno pšenico bo treba sedaj na novo preorati.

Prav zaradi velike nevarnosti podtalnih voda pa je toliko važ-

neje čimprej urediti sistem namakanja in osuševanja. Te dni smo dobili iz Anglije in ZDA večjo količino strojev za gradnjo kanala Donava—Tisa—Donava. Naša država pa se pogaja za nakup strojev, s katerimi bi lahko v nekaj letih uredili vsa glavna področja, ki jih je treba meliorirati. Že letos pa predvideva zvezni družbeni plan milijardo in pol dinarjev za vzdrževanje namakalnih naprav in nasipov v teh predelih. Vsi ti naporji bodo prav gotovo vsaj delno preprečili podobne katastrofe kot je bila letošnja.

on

Izseljenci in domovina

... Danes je krasen pomladanski dan. Gledam skozi okno, tja čez polje v zeleni gozd. Vse je ozelenelo, pomlad je tu, pomlad v tujini. Ne vem, zakaj me prav vsaka pomlad tako mило spominja na tisti daljni kraj, ki se imenuje moja domovina... Kmalu bo 30 let, odkar štejem od pomladi do pomladi, kdaj bo prišel tisti dan — če bo kdaj —, da bi se spet vrnila domov. Iz dni rastejo meseci, iz mesecev leta, teh pa ni in ni konca... (Iz pisma slovenske izseljenke v Franciji.)

Domovina... Beseda, ki jo naši izseljenci izgovarjajo s tako ljubeznijo, beseda, ki jim pomeni mladost, brezskrbnost, spomin na lepe, nikdar pozabljene dni, pojem, ki jim v najtežjih trenutkih življenja lajša tegobe, beseda upanja, ljubezni...

Milijon in četrť naših ljudi se je izselilo iz naše države. V predvojni Jugoslaviji niso vodili evidence o izseljevanju. Statistike držav, kamor so se naselili naši ljudje, pa kažejo, kje vse živi jugoslovanski izseljenec. V Severni Ameriki jih je okoli milijon, v Južni Ameriki okoli 200 tisoč, v Avstraliji in na Novi Zelandiji 20.000, v evropskih državah 25.000 in na Srednjem vzhodu in v Afriki 10.000. Seveda so v teh številkah vračunani tudi izseljenci, ki so postali z naturalizacijo tuji državljani.

Naše izseljstvo ima svoje korenine že v davni preteklosti. Ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja so se skupine dalmatinskih pomorščakov za stalno naselile v Kaliforniji. Prvi jugoslovanski izseljenci so bili torej dalmatinski mornarji, ki so se naseljevali na zahodni obali ZDA, pa tudi v nekaterih južno-ameriških pomorskih državah. V večjem številu se je začelo izseljevanje iz Jugoslavije ob koncu 19. stoletja in je doseglo vrhunec med leti 1900 in 1914, ko ga je zavrla prva svetovna vojna. Po njej se je izseljevanje nadaljevalo vse do okoli leta 1930, ko je začelo občutno padati.

Pravijo, da ima vsak tretji Slovenec kakšnega sorodnika v tujini. Največ se jih je izseljevalo iz pasivnih krajev, ker jim ti niso mogli dati kruha in ne zaslužka, čeprav še tako skromnega. Odhajali so tudi iz političnih vzrokov, zaradi preganjanja, narodnostnega zatiranja itd. Izseljenci so odhajali, trdno odločeni, da se bodo vrnili domov. Vendar pa sta politika asimilacije tujih držav in boljše ekonomsko stanje v primerjavi z gospodarsko-političnim položajem v predvojni Jugoslaviji pripomogla, da je večina teh ljudi za vedno ostala v tujini. In tako zdaj govorimo že o tretji, četrti generaciji slovenske krvi na tujem.

Kje vse danes živi slovenski izseljenec?

Lahko rečemo, da na vseh celinah. Največ jih je v ZDA — okoli četrť milijona — v Kanadi jih je okoli 3000, v Argentini, Urugvaju, Paragvaju, Čilu, Boliviji, Braziliji in drugih južno-ameriških državah jih živi okoli 30 do 40 tisoč, v Egiptu 4000, v Avstraliji 2000 itd. Celo na Aljaski jih je nekaj sto.

V Franciji je bilo še pred vojno okoli 23.000 Slovencev, danes jih je le še okoli 7000. Najbolj strnjeno žive v pokrajinah Moselle (glavno središče naših izseljencev v Merlebach — Freyming) in v Pas de Calaisu (center slovenskega izseljstva Lens, Sallaumines in okolica). V Belgiji je okoli 1000 Slovencev, prav toliko v Holandiji. V Nemčiji je uradna statistika iz leta 1933 beležila nad 17.000 Slovencev, čeprav se jih je tja preselilo več kot 40.000. Prav to je dokaz, kako netočne so tuje statistike in kako so te njihove številke pomanjkljive.

Prizadevanja, zbrisati v tujem svetu čimprej imena, ki so uradnemu jeziku tiste dežele tuja, zatajujejo na tisoče mladih ljudi slovenskega rodu in se ti pretapljajo z narodom dežele, kamor so prinesli njihovi očetje in dedje lepo pesem in ljubezen do »stare« domovine.

Navedene številke seveda zaradi pomanjkljivih tujih statistik in skrajno bornih domačih podatkov pred vojno nikakor niso točne. Kljub temu pa lahko trdimo, da se je izselilo iz Slovenije do začetka druge svetovne vojne vsaj okoli 350.000 naših rojakov, kar z drugimi besedami pomeni skoraj petino vseh Slovencev.

Narod, ki je izgubil toliko svojih ljudi, pa mora stremeti, da jih kar najdlje priveže nase, da, čeprav na razdaljo, žive in čutijo z njim. Seveda bi bilo nesmiselno smatrati slovenske izseljence še vedno za sestavni del naše dežele, saj jih je veličanska večina sprejela državljanstvo države, kjer so se naselili. Toda vsi ti ljudje, pa najsi bodo ameriški, francoski ali katerikoli drugi državljani, nam niso tuji, še vedno so nam bratje in sestre, nič manj ljubi in dragi kot tisti, ki žive na vodni zemlji. Zato velja posvetiti njim še prav posebno skrb, da bi jim pomagali ohraniti narodno zavest, materin jezik in ponos njihovega narodnostnega porekla.

Po osvoboditvi je bilo glede tega storjenega že veliko, več

kot kdajkoli prej. Slovenska izseljenska maticea, naša osrednja izseljenska organizacija, je v petih letih obstoja močno razširila svoje delovanje in sega danes že na vse kontinente, povsod tja, kjer živi naš izseljenec. Zlasti njeni publikaciji »Rodna gruda« in »Slovenski izseljenski koledar« sta močno priljubljeni in število njunih naročnikov nenehno raste.

Predvsem še zadnja leta je vsako poletje vedno več obiskov slovenskih izseljencev v domovini. Že v maju začnejo prihajati z onstran velike luže, kot prve lastovke, ki se spomladi vračajo v gnezda, kjer so se izvalile; nato pa vse poletne mesece, ko dosežejo obiski največje število navadno v avgustu. Lani so prišli naši izseljenci iz Francije s posebnim vlakom, iz Belgije in Holandije so obiskale Slovenijo večje skupine izseljencev, prihajali so iz Južne Amerike, iz Egipta in kdove od kod še vse. V tistih dneh postane Slovenska izseljenska matica zares prava matica. Obisk se vrsti za obiskom, tako da mnogokrat za vse niti ni dovolj prostora. Na Matici pa so ljubeznivo na razpologo, vedno pripravljeni svetovati in pomagati. Rojaki tega ne pozabljajo in o tem govore številna pisma in zahvale po vrtnitvi v njihovo novo domovino.

Nekako štiri leta bo tega, odkar je Radio Ljubljana s posebno oddajo za izseljence roskrbel, da imajo naši rojaki tudi po etru stik z domovino. Prav v zadnjem letu je dobila oddaja izredno veliko novih poslušalcev, saj se ti oglašajo od nordijskih držav pa tja do vzhodnoevropskih dežel in Egipta. Kamorkoli seže glas ljubljanske kukavice in kjerkoli žive naši ljudje, povsod tam je sleherno soboto ob radijskih sprejemnikih zbrana slovenska družba, ki z veseljem posluša drago slovensko besedo in lepo domačo pesem.

Prav prijetne zgodbi se spleta v zvezi z izseljensko oddajo ljubljanskega Radia.

Nekega dne v avgustu lani se je v radijski avli pojavila skupina sedmih ljudi, izseljencev iz Francije. Bili so iz Stirling Wendla in so pravkar s posebnim vlakom dopotovali v Ljubljano. Vsi so kljub 30 letom življenja na tujem lepo govorili slovensko, le najmlajša — tretji rod v tujini — je slovenski jezik samo še razumela, bolj pa ji je tekla francoska beseda. Prišli so, da bi pozdravili svoje, ki so ostali v Franciji in jim sporočili, kako jih je po tolikih letih sprejela domovina. Ko so stali okrog mikrofona in pozdravili za poskušnjo, je še kar šlo; ko pa se je začelo zares, se je zataknilo. Ata je »poblastil« kar zgovorno mamo, naj opravi namesto njega, sam

● konec na str 470

Slovo izseljencev od sorodnikov, prijateljev in znancev na ljubljanski postaji

V Kanal ob Soči so pripeljali tri sirote...

PISMO UČITELJICE SKLADATELJA MARIJA KOGOJA • »MNOGO PISEMO O MOZARTU, PRI TEM PA POZABLJAMO NAŠEGA UMETNIKA, NEDAVNO UMRLEGA SKLADATELJA,« NAM PIŠE 88-LETNA UČITELJICA KAROLINA LEBAN IZ TOLMINA

Ze zadnjič smo na tem mestu navedli nekaj srbsko-hrvaških prevodov iz slovenščine. Kako plodoviti so kulturni stiki med našimi narodi, posebno na knjižnem področju, bo razvidno iz nadaljnjega. Kot druge založbe v Zagrebu, Sarajevu in Beogradu, ki bodo izdale vrsto slovenskih del, bo tudi beograjska založba »Nolite« izdala prevod Finžgarjevega romana »Pod svobodnim soncem«, ki bo to pot izšel že v tretjem prevodu. Prav tako je na programu zgodovinska novela Ivana Tavčarja »Tiberius Panonnicus« in Juša Kozaka »Sempeter«. V prevodu Desanke Maksimović in s posebno študijo Bojana Štiha o pesniku bodo izšle pesmi Srečka Kosoveca. »Srbska knjižna zadruga« je najavila prevod Bevkovega romana »Kaplan Martin Čedermac«. »Srbska Matica« v Novem Sadu pa bo izdala v zbirki »Sodobniki« poezijo Cirila Kosmača; v zbirki »Naši pisatelji« pa izbor iz slovenske poezije, prav tako v prevodu Desanke Maksimović. Beograjska založba »Rad« bo razen številnih del iz slovenske politične in socialne publicistike oskrbeli še prevod Jurčičevih in Kersnikovih povesti. »Narodna knjiga« pa objublja še po eno delo Ivana Cankarja, Franceta Bevka in Miška Kranjca. V makedonščini bo izšla med drugim Seliškarjeva povest »Posadka brez ladje«.

Nedvomno bo to kulturno sodelovanje rodilo najlepše sadove v medsebojnem poznavanju jugoslovanskih narodov.

Ze nekaj časa se mudita v Sloveniji, kot gosta našega Slavističnega društva, rojak in profesor na oxfordski univerzi Janko Lavrin in angleški profesor W. K. Matthews. Oba, kakor tudi njun sodelavec profesor Vivian Sola de Pinto so si doslej mnogo prizadevali pri presajanju slovenske književnosti v angleščino. To prizadevanje ni ostalo samo pri umetniško dovršenih preposnitvah Prešerna, temveč se je razširilo tudi na nekatere vidnejše predstavnike naše klasične in sodobne književnosti. Plod tega prizadevanja se bo pokazal v Antologiji slovenske proze, kjer bodo zastopani vsi vidnejši predstavniki naše lepe besede v nevezani obliki; pozneje pa bo izšla še Antologija slovenske poezije, kjer bodo zastopani vsi pomembnejši pesniki od Prešerna do najnovejših.

To kulturno sodelovanje bo našemu narodu, ki je po številu majhen, a po kulturnih vrednotah velik, prineslo mnogo koristi. Zakaj majhen narod se lahko predstavi in uveljavi v velikem svetu samo s svojo kulturo. To sodelovanje bo mnogo pripomoglo k nadaljnji krepitvi literarnih stikov med Slovenci in Angleži. K temu so mnogo pripomogli s svojimi temeljitimi prevodi zlasti Janko Lavrin, W. K. Matthews ter Vivian Sola de Pinto, katerim je naše slavistično društvo podelilo diplome častnega članstva »iz hvalečnosti za njihova nesebična in uspešna prizadevanja, seznaniti angleško govoreči svet s slovensko književnostjo«.

Bilo je v prvih letih našega stoletja, ko so pripeljali iz Trsta v Kanal ob Soči tri otroke, sirote in jih izročili v oskrbo kanalski občini. Oče teh treh sirot, doma iz Kanala, je bil umrl, mati pa je otroke zapustila in odšla kdo ve kam. Starejšega izmed treh sirot so izročili mežnarju — mizarju v rejo in pouk. Ker pa je bil mož z njim prestrog, je deček kmalu

de vsak večer — podnevi sem bila preveč zaposlena — k meni, da ga bom poučevala nemščino. Julij mi je zaupal, da precej šepa v fiziki in matematiki. Zategadelj sem naprosila kateheta Pečenka, naj bi ga poučeval. Seveda mi je z veseljem ustrelel. Tako se je deček pridno pripravljal za sprejem v gimnazijo. Nekega dne popoldne, ko sem ga poučevala, potrkala

vod zastonj. Zglasila sem se še pri ravnatelju gimnazije in za malega oskrbovanca izprosila knjige in druge potreščine. O tem mojem prizadevanju pa sem skrbno molčala, ker sem se bala, da bi kdo iz zavisti podrl moje načrte.

Za prijavo k izpitu in za sprejem v gimnazijo je bil potreben tudi krstni list. Po listino smo pisali v Trst, toda odgovor se je glasil: »Julij Kogoj je že davno mrtev, živi le še Marij.« In poslej smo tudi mi preimenovali dečka v Marija.

Bil je zgolj slučaj, da je Marij moral k izpitu v Gorico ob istem času, kot jaz na prvi šolski izlet v Prago. Zato sem naprosila svojega nekdanjega voditelja v Kanalu, Mihaela Zego, naj spremi Marija k izpitu, zakaj prometna zveza med Kanalom in Gorico je bila tedaj še zelo neugodna.

V moje veliko veselje je Marij opravil izpit z odliko. Prva leta je bil vedno odličnjak. V tem času je tudi napisal prvo pesmico in mi jo v znamenju velike hvalečnosti poslal v spomin.

Nekaj časa je bilo vse dobro, nato se je začel oglašati njegov nemirni duh. Zanimarjal je učenje in se posvečal edinole glasbi. Tedaj so ga tudi gospodje v Malem semenišču odslavili, češ, da ne bo nikoli postal duhovnik. Zatekel se je h kapucinarjem, kjer je igral na orgle in poučeval petje. Njegova velika želja pa je bila ustanoviti mešani pevski zbor. Toda v samostanu mu niso hoteli dovoliti, da bi na kor prihajale ženske. A Marij, ne bodi len, kljub temu povabi v samostan nežni del našega občestva. Želji je sicer zadostil, a znašel se je zopet na cesti. Tedaj so mu ponudile pomoč razne okoliške čitalnice, kjer je poučeval petje. Tudi gimnazijo je še dalje obiskoval. Bil je sicer nekoliko čudaškega značaja in zaradi tega ga je spremljala smola. Ko so profesorji predavali in mu ni bilo kaj po volji, je začel ropotati z nogami in za njim vsa šola. Tako se je hudo zameril in v osmem razredu so ga izključili.

Ker mi je bilo za dečka hudo, sem mu te neprijetnosti hotela preprečiti. V ta namen sem obiskala znanega Ipavca, ravnatelja gimnazije, in ga prosila, naj bi Marija vnovič sprejeli. Ta mi je zatrjeval, da je Kogoj v šoli nemogoč, ter da ga ne more več sprejeti, pač pa svetuje, naj študira privatno in se potem javi k izpitu. Medtem

• konice na str. 470

Marij Kogoj je eden tistih slovenskih skladateljev, ki pomeni prelom v naši glasbeni tradiciji po prvi svetovni vojni. Z njegovim nastopom se začneja v slovenski glasbeni tvornosti nova doba: doba ekspresionizma. Odlikuje ga močna čustvenost, a tudi samobitnost v kompozicijski tehniki. Ker je izšel iz dunajske šole prof. Schönberga, mu ni zamere, da se je v začetku nagibal k ekstremnemu izrazu. Pozneje je umiril in ustvaril svoj slog. Kogojeva dela se danes, žal, prereditko izvajajo.

pobegnil, menda v Gorico. Mlajša dva, Anico in Julija — tako so namreč sorodniki imenovali dečka — so dali v rejo vdovi Perkonovi, ki je zanjju skrbela kakor za lastne otroke.

Anica je kmalu dorasla in obiskovala šolo. Bila je nadarjena, marljiva, skratka: živahno dekletce. Dve leti pozneje je prišel k meni v šolo tudi deček. Bil je miren, tih in vedno nekam zasanjan. Sirota se mi je zasmilil in sklenila sem mu pripraviti boljše bodočnost. Toda, kako? V goriški gimnaziji so tedaj poučevali le v nemškem jeziku, tudi stroški za šolanje so bili veliki. Njegova krušna mati mi je često pripovedovala, da Julij vstaja zgodaj, da rad bere knjige, da ponoči vstaja, se opaze z vrhvo in spi dalje na tleh. Mislila sem si, če ne bo postal kaj drugega, bo vsaj dober duhovnik. Nekega dne ga srečam na poti in mu rečem: »Julij, ali bi rad šel v gimnazijo?« Pogleda, s kakršnim me je tedaj deček pogledal, ne bom nikdar pozabila. Bil je poln sreče in zdelo se mi je, kakor pravi pregovor, da se mu je v očeh »odprlo nebo«. Tedaj sem ga povabila, naj pri-

nekdo na vrata. Na moje nemajhno začudenje vstopi ženska, vsa v svili in zlatnini. Skoraj brez besede stopi k otroku, ga objame in poljubi. Tedaj sem v njegovih očeh drugič videla »odprto nebo«. Ženska se je predstavila kot dečkova teta, a bila je mati. Vzradoščena nad otrokovo srečo, sem ji zaupala, kaj nameravam z njim in jo hkrati prosila, naj bi tudi ona dečka podprla v njegovem stremljenju. Obljubila je vse, storila nič. Izginila je za vedno.

Prišel je čas, ko se je bilo treba javiti k izpitu. Se prej sem se oglasila pri županu in ga prosila, naj ne odtegne dečku dosedanje občinske podpore, ker odhaja v goriško gimnazijo. Pristavila sem še, da je deček za težka dela prešibak. Župan pa mi je odgovoril: »Naj gre pa za čevljarja ali krojača.« »Ne!« se mu uprem: »deček je nadarjen in lahko bo še v ponos domovini.« Tako sem ga prepričala, da mi je obljubil pomoč. Čez nekaj dni sem odšla v goriško Malo semenišče in tamonjim gospodom opisala dečkove lastnosti in nadarjenost. Prošnja je bila toliko učinkovita, da so dečka sprejeli v za-

Koliko narodov živi ob obalah Jadrana? Vsaj šest. In včasih se niti ne zavedamo, da smo tudi mi obmorsko ljudstvo, pa čeprav se nam zdi, da je Gorenjcu morje tuje, da je Štajerc vinogradnik in sadjar, da je Prekmurec vse predač od morja, da bi se ga prav zavedal in da je Dolenjec vse drugo, samo pomorščak ne. Pa temu le ni tako. Slovenski človek ob naši obali — ki je bila tolika leta odtrgana od domovine — je skozi vso svojo zgodovino bil tesno povezan z morjem: bil je ribič, galeot, mornar, čolnar ali delavec v solinah, pristaniščih in ladjedelnicah. Toda tudi človeka iz najbolj oddaljenih krajev Slovenije srečavamo v vsej zgodovini — in seveda tudi danes — na morju, in to ne samo posameznikov: kar čudili bi se, ko bi prešteli vse Štajerce, Prekmurce, Gorenjce in Dolenjce, ki plovejo že od mladosti po našem morju. Valovi Jadrana so ves čas pljuskali do zadnjih meja naše domovine in človek se je skozi vsa stoletja obračal k morju. Čudno in resnično — a še bolj zgovorno — priča o tem navada haloških vinogradnikov, ki med trgatvijo pojo ob vinskih pesmih pesmi o morju. Pojo jih sicer drugače, bolj melanholično kot obmorsko ljudstvo, toda z nič manj čustva kot pesem o trti...

Daljni časi, o katerih poje slovenska narodna pesem, so za nami. Po Jadranu ne plovejo več samo »barčice«, ki so jih nekoč izdelovali tesarji v majhnih škverih, kjer so izdelovali ribiške čolne in barke. Zdaj je ob Jadranu vse drugače. Zrastle so ladjedelnice, ki grade velike trgovske ladje — takšne kot jih potrebujemo, takšne kot smo jih pred kratkim poznali samo iz tujine. Naš mornar pa, ki je nekoč pripovedoval doživljanje, kako je plul med čermi ob obali, pripoveduje danes vse drugačne stvari: opisuje daljna morja, mesta, ljudstva in navade. Slovenski mornar piše iz Japonske, Kitajske, Južne Azije, iz Afrike, Severne Evrope, Avstralije... Jadranskega mornarja so spoznali po vsem svetu — pa ne samo mornarja, v kratkem, nenadoma so po svetovnih pristaniščih spoznali mornarico ljudstva z vzhodnih obal Jadrana.

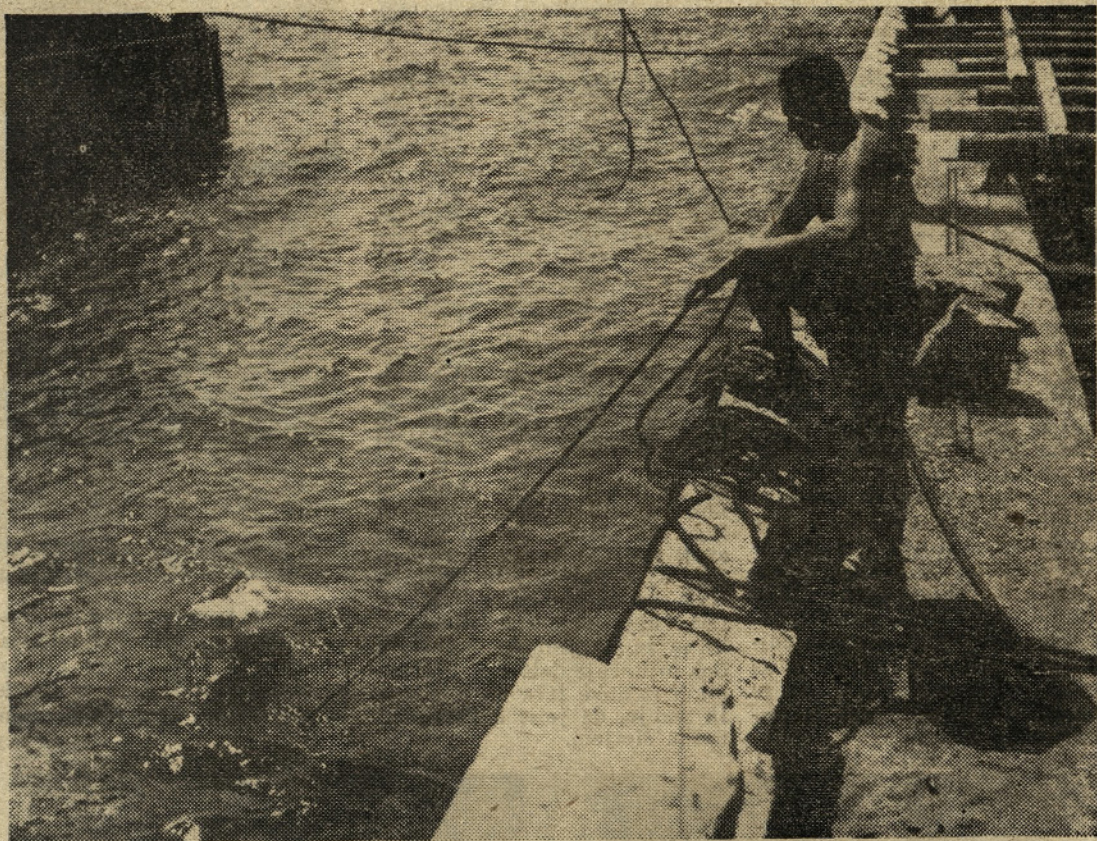
Nič čudnega ni potemtakem pripovedovanje našega pomorščaka, ki plove z našo ladjo okrog sveta in pravi, kako so jih sprejeli na Kitajskem:

KITAJSKI POZDRAV

»Ko je ROG pristajal v Tsing Tao, je na pomolu igrala godba in zbranih je bilo toliko ljudi, kot jih že dolgo nisem videl. Vzklikali so po kitajsko in nam mahali. Menda so nam priredili tak sprejem samo zato, ker smo bili prva naša ladja, ki je pristala ob obali LR Kitajske. Na ladjo so nam poslali 10 velikih šopkov cvetja, prihajali so nas pozdravljati člani kluba pomorščakov, sindikalni funkcionarji in mnogi drugi. Povabili so nas v Klub in nam ponujali taka jedila, da ne se da opisati —

Sinja OBZORJA

MORSKE POTI SO TANKE NITI, NAPELJANE PREKO VSEH MORIJ, IN POMORŠČAKI SO KAKOR ENA SAMA DRUŽINA

Potapljaško delo spada med najbolj naporna udejstvovanja pomorščakov

povem vam, kitajski kuharji so res umetniki! Pa to še ni nič — program bi morali videti: petje, ples, opera... In kjerkoli smo se v mestu ustavili, povsod so bili prijazni z nami — vsi poznajo Jugoslavijo in naš boj.

Ne, naša mornarica ni tolikšna, da bi jo šteli med svetovne, zanimivo pa je, da smo s temi ladjami, ki jih imamo, pokrili vsa svetovna morja. Majhna, neznačajna ladja GORENJSKA plove v Burmo in v katerem koli svetovnem pristanišču, pa naj bo v Adenu, Colombu ali kje drugod, se ustavi, se zberejo mornarji okrog nje in se čudijo našim mornarjem in ti — radovednežem. Končno se le pojasni ta čuden pojav — GORENJSKA je tako majhna, da so se vsi čudili, kako more na pot, kjer plovejo samo prekoceanski orjaki. GORENJSKA pa mirno plove naprej, pride v Burmo, prijazno jo sprejmejo, naloži blago in se vrne v domovino.

Popolnoma preprosto. In posadka na njej ne pripoveduje toliko o potovanju kot o tem, kako so jih občudovali, kako spoštovali, kako sprejeli in kako se vesele prihoda domov.

Zadnje dni pred prihodom v domače pristanišče je življenje na ladji popolnoma drugačno kot sicer. Morske milje so skoraj enkrat daljše kot po navadi, zadnji trenutki, preden ladja pristane, pa so najbolj mučni: pomorščak ni popotnik, ki bi se naslonil na ograjo in pregledoval obalo, ali ga pričakujejo, da bi lahko pomahal svojim... Preden ladja pristane, je največ dela — še pogledati si ne upa na kopno, da bi pregledal množico in celo stari morskimi mački pravijo, da se tudi po dolgih letih mornarskega življenja ne morejo navaditi, da bi mirno opravljali svoje delo. Pogledi beže na obalo, pričakanje se stopnjuje. Ko pa je ladja končno privezana, ko so vsa dela opravljena,

takrat — takrat zaživi ladja posebno življenje. Togi red se spremeni. Pozdravljanje, vzklikanje — majhna darila z doma in za dom — včasih tudi žalosten obraz, ki pa se navadno vtopi v splošnem razpoloženju, ki nastane na ladji, ko se nanjo vsujejo matere, žene, dekleta...

Nenadoma ladja ni več videti ladja, kaže, da je postala velik dom za vse, ki so prišli nanjo. Majhne železne sobice, prej jih je snajžila in urejevala moška roka, zažive in postanejo mnogo bolj prijetne — pojavijo se rože, prtički — topel red domačnosti zamenja stroge mornarske navade... Ves čas pa vprašanja, nasmehi, vprašanja, vprašanja...

MOKRA POTA

Lepo, a težko je biti pomorščak. Plovba po morju pa je vedno bolj nevarna, ne morda zato, ker so pomorščaki manj spretni kot nekoč. Pač pa zato, ker je promet na morju v zadnjih 100 letih tako nezasišano narastel, da ga ni dneva na odprtem morju, ko se ne bi srečali vsaj dve ladji. Kolikor pa se bolj približujejo kopnu, toliko bolj pogosta so srečanja. Morske poti pa so strogo začrtane in krmiar mora res budno paziti, da ne pride do trčenja.

Sicer je res, da sodobnim ladjam pomaga vrsta naprav in ustanov, da lahko varno plovejo po morjih: spremljajo jih radijska poročila, ki nenehno poročajo o megli, vetru, morskih tokovih, ledenih gorah, blodečih minah in vsem drugem in zato ne pravijo pomorščaki zastonj, da sodobne ladje ne plovejo iz

● konec na str. 462

RUDARSTVO NA TEKOČEM TRAKU

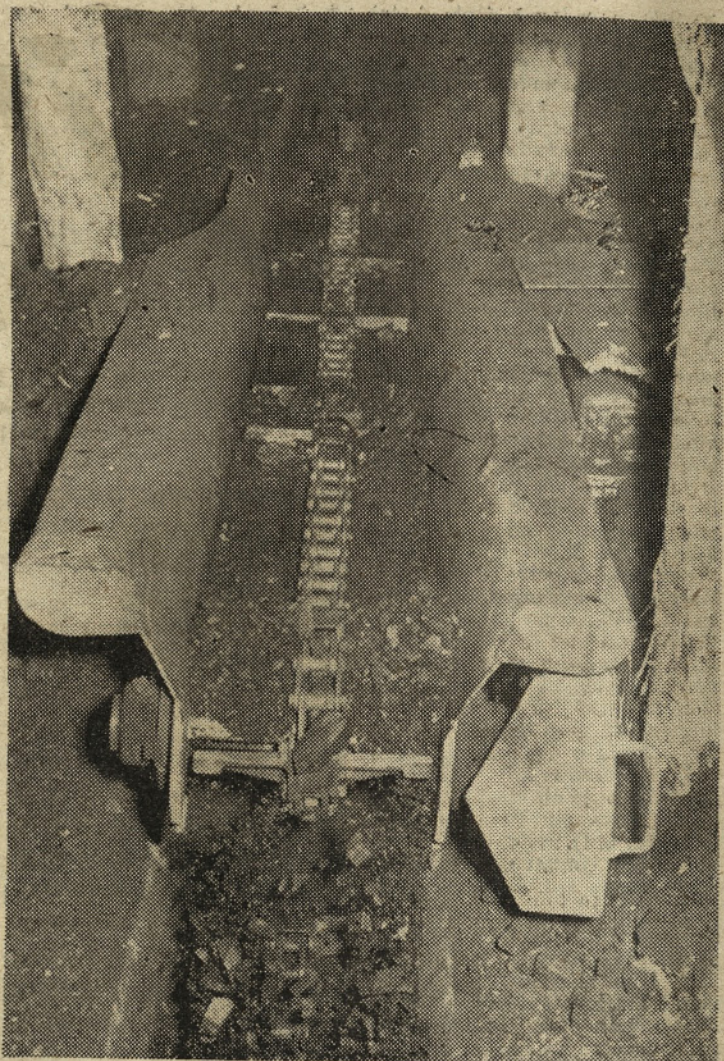
**Mehanizacija rudarskega dela sprošča in olajša
delo rudarjem pod zemljo**

Za premog vemo vsi, da je nastal v močvirnih krajih iz planktona in vodoljubnih rastlin, ki sta jih v sivi davnini pokrila pesek in blato ter so v brezračnem podzemlju polagoma zoglele. Ta proces je trajal zelo dolgo — milijone in milijone let. Pospeševala sta ga zemeljski pritisk in visoka temperatura. Pri zoglenitvi je postajala snov, iz katere so današnje premogovne plasti, vedno bolj temna, hkrati pa tudi bogata na ogljiku. Kisik in vodik sta pri tem polagoma izginjala. Tako je nastala iz nekdanjih debel in vej najprej šota, nato lignit, potem pa rjavi in črni premog ter končno še najbolj kalorična vrsta premoga — antracit. Rjavi premog je nastal iz podlage iglavcev v terciarni dobi. Navadno vsebuje 70 odstotkov ogljika, precej kisika, nekaj vodika in neznatno količino dušika. Črni premog je produkt iz predterciarnih rastlin, večinoma iz drevesnih praprotnic in preslic. Zato je tako gost in črn. V njem je do 85 odstotkov ogljika, v antracitu, najboljšem premogu, pa ga je še več — do 95 odstotkov. Zato je antracit najprimernejši za pridobivanje koksa.

V Jugoslaviji imamo obilico rjavega premoga, posebno lignita. Kopljejo ga v Sloveniji, Hrvaškem Zagorju, v Bosni, Srbiji in Makedoniji. Po osvoboditvi smo odkrili nova ležišča in odprli nekaj donosnih premogovnikov. Najboljši črni premog na svetu je v Angliji, Sovjetski zvezi, v ZDA, na Kitajskem, v Češkoslovaški, Poljski in Nemčiji. Pri nas imamo nahajališča črnega premoga v Srbiji in Istri (Raša). Računajo, da znašajo današnje zaloge premoga na svetu približno 7,5 bilijona ton.

RUDARSKA DEJAVNOST — MED NAJSTAREJSIMI

Rudarstvo spada med najstarejše dejavnosti na zemlji in sega daleč nazaj — v kameno dobo. Tedaž so si naši predniki pomagali s kremencem. Iz njega so delali sekire, sulice in nože, a tudi motike, svedre in žage. Ze stari Egipčani so poznali rudnike bakra in tirkiza. Železo so dobivali iz Etiopije, zlato pa iz Nubijske puščave. Eden najstarejših zemljevidov, ki se je ohranil do današnjih dni, prikazuje delo v zlatih rudnikih iz dobe faraona Ramzesa II. Sodijo, da je iz l. 1300 pred našim štetjem.

Uporaba transporterja je uvedena že v vseh moderniziranih rudniških obratih. Pri odkopu na širokem čelu pada premog na železni tekoči trak ali transporter. Ta ga nese dalje do gumijastega tekočega traku, ki prevzame prenos do sipalnika in vagončkov, kjer jih sprejme trolejlokomotiva in jih odpelje do separacije.

V naših moderniziranih premogovnikih bolj in bolj nadomeščajo dragi jamski les z železnimi stojkami, ki pocenjujejo premogovno proizvodnjo

Asirci pa so še prej — kakšnih 2000 let pr. n. št. — odkrili rudnike bakra v gornjem teku Tigrisa. Tudi Feničani, izvrstni trgovci starega veka, so poznali rudarstvo in rudnike, še bolj pa Grki. Grki so že kopali srebro, kositer in svinec. Predelovali so rudo v topilnicah na Krfu, Rodu in Lemnosu. Še mogočneje se je rudarstvo razmahnilo v času starih Rimljanov, ki so izkoriščali tudi nekatera najdišča na ozemlju današnje Jugoslavije. Vojaško cesto v dolini Neretve so celo imenovali Srebrno pot. Rimski pisatelj Plinij poroča, da so Rimljani dobivali dnevno po 16 do 17 kg zlata iz Dalmacije in Bosne. Vse to je bilo v starem veku.

Rudarstvo, ki se da do neke stopnje primerjati z današnjim, pa so v Srednji Evropi razvili šele v osmem in devetem stoletju Franki in Slovani na Češkem in Saksonskem. V čeških in moravskih deželah je rudarstvo zavzelo tak razmah, da so morale oblasti omejiti to dejavnost, ker so se ljudje vrgli samo na iskanje podzemskih zakladov ter je zaradi tega grozila deželi lakota.

Seveda je bilo delo v rudnikih težko. Uporabljali so zanj samo roke, in to je bilo hudo. Kopanje, nakladanje, odvažanje — vse se je vršilo z rokami. Edini pripomočki pri delu so bili krampi in rovnice, kladiva in sekire. Minilo pa je več sto let, preden so začeli v rudniških obratih uporabljati mehanizirane naprave. Šele devetnajsto stoletje je prineslo človeku bistveno olajšanje pri tem delu. Začetek mehanizacije pa pomeni uporaba parnih strojev in lokomotiv, vagonov, črpalk, prezračilnikov, pnevmatičnega orodja in podobno. To so sredstva, s katerimi dosegamo v rudnikih modernizacijo, mehanizacijo in racionalizacijo.

Da je bilo delo v rudnikih vedno naporno, o tem priča tudi dejstvo, da so zanj v starih časih uporabljali sužnje. Tudi pri nas je še pred nekaj desetletji veljalo pravilo, da je rudar zamazan težak, ki vsak dan zleze z brlívko pod zemljo, kjer koplje z rovnico v ravne in poševne sklade, od katerih kruši gmoto kos za kosom ter jo naklada na vozičke. Le-te vlečejo jamski konji do zbirališč, odkoder dvigajo tovor iz podzemlja na svetlo.

MODERNIZACIJA DELA POD ZEMLJO

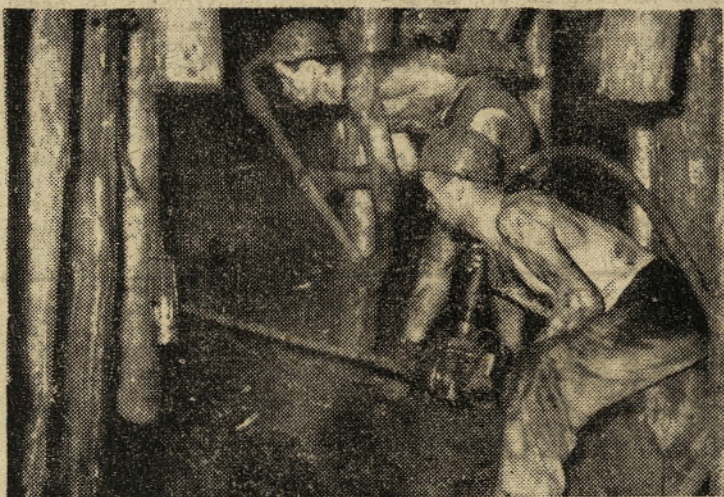
Nekoč je bilo delo v rudnikih, res primitivno. Ni bilo teh-

ničnih pomagal, vse sta morala opraviti človek in žival. Človek je ril v zemljo, konj je vlačil tovore. Danes ni več tako. V rudnikih, posebno v premogovnikih, je delo bolj ali manj mehanizirano. Res prihajajo iz podzemlja rudarji še vedno rjavi in sajasti, toda njih delo je lažje kakor je bilo. Rudar ima danes na razpolago sodobnejša orodja: zasekavalna kladiva, vrtnalke, svedre, transporterje in še marsikaj drugega. Pri rušenju premogovnih plasti opravlja glavno delo električni sveder. Vse delo poteka na tekočem traku — se pravi vsako opravilo ima določen prostor in čas, vsak gib je povezan z naslednjim gibom, ki delo izpopolnjuje, ga lajša in pospešuje. Tudi nadzorstvo nad delom v premogovnikih je mehanizirano. V majhnem, zasteklenem prostoru sedi mož pri marmornati plošči z gumbi, dviga in obesa slušalko in daje povelja. Tako gre delo urneje izpod rok. Roví pa so kljub temu vlažni, zadušljivi, polni prahu, tudi blata je vedno dovolj. Temu se pač ne da odpomoči. Toda še nikoli ni v premogovnikih gorelo toliko električnih svetilk, še nikoli ni mežikalo toliko signalnih luči kakor danes. V dobi mehanizacije niso zaposleni pod zemljo samo rudarji, pazniki in jamomeri, temveč tudi veliko število me-

hanikov in strojnikov, ki razbremenjujejo svoje tovariše pri kopih. Prepihov pa je v podzemlju še vedno dovolj.

Starejši rudarski rod še pomni, kako primitivne so bile prvotne naprave v domačih rudniških obratih. Kdo se je briga za težko, nevhvalno delo pod zemljo? Skoraj nihče — razen tistih, ki so si tam morali služiti kruh. Tehnika in mehanika sta tukaj pokazali, kaj zmoreta. Najprej so rudarji-kopači opustili rovnice in jih zamenjali s pnevmatičnimi kladivi in svedri. Redki so še primeri, ko rudar ruši premogovne sklade na

Tako je elektrika začela rudarja podpirati pri njegovem delu in nadomeščati ročno silo. Pomani nevaren, po obsegu storilni postopek marsikje cenejši, kazalo se je, da je mehaniziranost pa precej večji od človeških rok. A ne le kot pripomoček pri mehaničnem delu, tudi drugače se je elektrika izkazala za zelo koristno. Razsvetljava je nadvse važen faktor pri delu pod zemljo. Tu je prinesla uporaba elektrike velik napredek. Šumi in udarci pri delu pod zemljo so se ob uporabi elektrike zmanjšali in omilili, ker so postali rahlejši in blažji ka-

Rudarji vrtajo v premogovne plasti z električnim svedrom in se le pri pomožnih delih poslužujejo krampa

trebuhu leže, kar je bilo nekoč skoraj vsakdanji pojav v rudnikih premoga. Tudi delo z lopatami je v veliki meri odpadlo. Premoga danes ne prebirajo in nakladajo več človeške roke, ampak mehanični transporterji. Vozilo pride tik do plasti, kjer rudar vrta v zemljo, premogova gmota se mu vsuje naravnost na ploščo, ki se potem obrne, pogoltna premog in vnovič izproži za naslednji »požirek«.

NEKOČ IN DANES

Nekoč je bilo v navadi, da so premog metali z lopatami na majhne vagončke, imenovane »hunte«. Danes ga deloma že na mestu presortirajo. Jalovino in druge primese odstranijo. Dokončna razvrstitev po velikosti pa se izvrši pozneje, večinoma izven rudnika na separaciji. V glavnem je v praktični rabi devet različnih velikosti premoga, od velikanskih kosov do zrnca prahu z 1 mm premera. Kocke, kakršne navadno uporabljamo v gospodinjstvih, so med srednjimi in manjšimi oblikami.

Kakšen pa je bil začetek mehanizacije v rudnikih in premogovnikih? L. 1882 so v nemškem rudniku Zauherode spravili v pogon prvo električno lokomotivo. Nekaj let pozneje so temu zgledu sledili Angleži.

Garderobni oddelek za rudarje v trboveljskem rudniku, obrat Hrastnik. Poleg moderno urejenih kopalnic ima vsak rudar tudi shrambo za delovno obleko

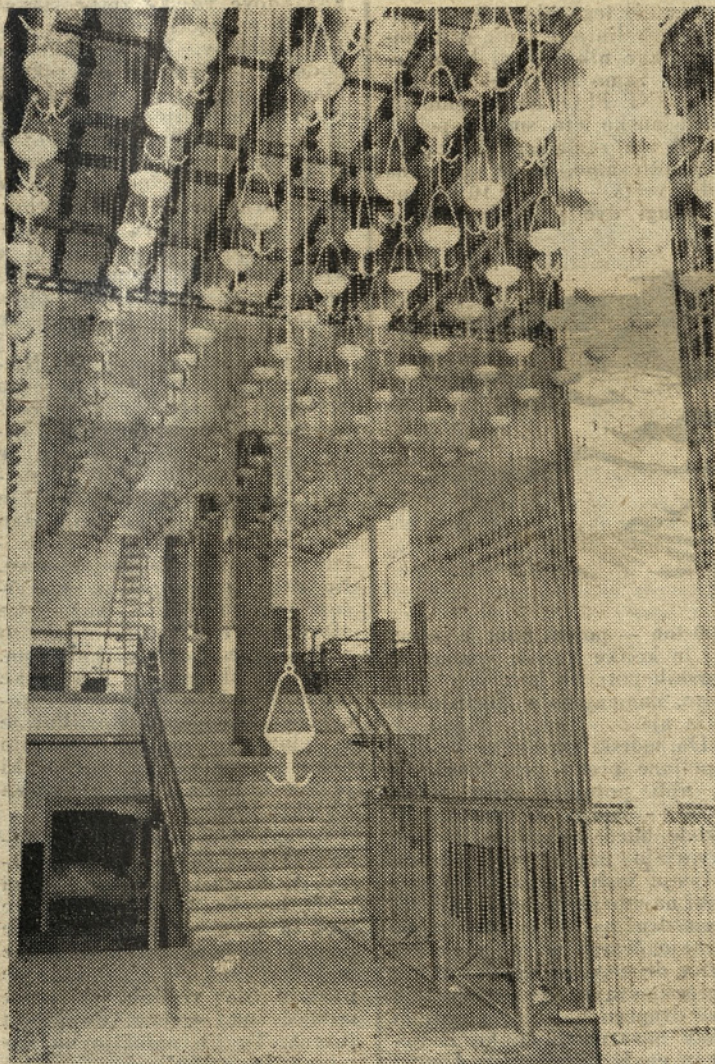
kor ob času, ko so v ta namen uporabljali stisnjen zrak. Prasketanje, ki opozarja rudarje na bližajočo se nevarnost, se zdaj prej in razločneje zaznava. Tudi signalizacija je danes mnogo popolnejša kakor je bila prej. V neposredni bližini kopov pa se morajo rudarji še vedno posluževati osebnih svetilk, kajti nevarnost kratkega stika bi bila na takšnih mestih ob uporabi elektrike preveč tvegana. Premogar ni pred nevarnostjo eksplozije nikoli dovolj zavarovan.

RACIONALIZACIJE

Mehanizacija v rudnikih pa tudi povečuje proizvodnjo. Tega ni treba posebej dokazovati. Ob manjši uporabi delovne sile se efekt dela poveča, časih celo za večkrat. V Franciji imajo n. pr. rudnik, v katerem je l. 1946. delalo 201.000 rudarjev. V zadnjih desetih letih so obrat modernizirali, mehanizirali in pri tem dosegli znatno skrčenje delovne sile. L. 1954. je bilo v tem rudniku zaposlenih samo 130.000 rudarjev, torej 71.000 manj kakor osem let prej. Storilnost pa je ostala ista. Izpadek delovne sile so nadomestili stroji, boljša organizacija, delavci so odšli za kruhom drugam, kar pa je seveda ustvarilo nove — socialne probleme.

Mehanizacija pa zahteva tudi disciplino — lahko bi rekli: popolno disciplino. Kdor dela v takšnih pogojih, se mora popol-

● konec na str. 470

Delo, ki ni svobodno

**SUŽENJSTVO — TA SRA-
MOTNI PEČAT PRETEK-
LOSTI — V SVETU SE, VED-
NO NI POVSSEM IZKORE-
NINJEN**

V asih reče gospodar svojemu sužnju: »Daj, vzemi!« To se zgodi navadno ob uri, ko pustita vsa utrujenost in vročina, ko ljudje družno stopajo v novo občutje in ko postane gospodar tako dober do svojega sužnja, da mu ponudi skodelico čaja. Sužnja to tako gane, da bi gospodarju iz hvaležnosti za to skodelico čaja najrajši poljubil kolena.

Suženj ne nosi verig zato, ker jih ne potrebuje. Saj je

zvest. Ubogljivo je zatajil v sebi nekdanjega svobodnega kralja in živi le še kot srečen ujetnik.

Nekoga dne pa mu dajo prostost. Potem se tri dni potepa od šotora do šotora in se ponuja v službo. Od dne do dne postaja slabotnejši in proti koncu tretjega dne leže udano v pesek. Blizu Jubyja sem jih videl, kako so goli na pesku umirali. Mavretanci so hodili mimo počasi umirajočih brezbrizno, vendar brez okrutnosti. Njihovi otroci so se igrali prav v bližini smrti in vsakega jutra stekli gledat, če se izžeto telo še premika. Vendar se niso norčevali iz starega služabnika. Vse to je bilo popolnoma naravno. Bilo je kakor da bi gospodar rekel svojemu sužnju: »Bil si dober delavec, pojdi

zdaj na ležišče in se spočij!« Zato je na pesku ležeči starec pač občutil lakoto, ne pa krivice. Lakota pa ni veliko trpljenje, ampak občutek omotice. Le občutje krivice povzroča bolečine.

Tako se je počasi spajal z zemljo. Sonce ga je izsušilo, zdaj ga sprejema zemlja. Trideset let dela, nato pa pravica do spanja in do zemlje!

MADEŽ

Tako je umrl suženj, kakor ga je videl pisatelj Antoine d'Saint Exupery pred leti, a ravno tako je morda umiral pred sto ali pred tisoč leti. Zgodovina suženjstva je dolga kot zgodovina človeštva in ni ga sramotnejšega pečata od tega v dolgi vrsti stoletij. Šele konec 18. stoletja, ko je fran-

coska revolucija razglasila enakost, bratstvo in svobodo, je na svetu izšel prvi zakon, ki naj bi zbrisal ta madež s sveta. Francoska Narodna skupščina je namreč leta 1794 prepovedala trgovino s sužnji. Za njenim zgledom so šle polagoma tudi druge evropske države, med prvimi Danska in Velika Britanija. V Ameriki je ostalo suženjstvo v praksi še nekaj časa potem, ko so ga uradno prepovedali, in je zginilo šele konec 19. stoletja. V našem času se je ohranilo samo še na Arabskem polotoku, na Japonskem in sem in tja po Maroku. Pred zadnjo vojno je bila znana tudi trgovina s sužnji v Etiopiji, a energični cesar jo je kmalu zatrl.

Zakaj se je ohranilo suženjstvo navkljub mednarodnim konvencijam in zakonom, ki ga prepovedujejo? Eden izmed vzrokov je skrajna zaostalost pokrajin, kjer se je do danes obdržalo, drugi pa brezvestnost kapitalistične družbe, ki išče profite v najbolj umazanih kupčijah, nevednih človeškega dostojanstva.

CLOVEŠKO BLAGO

Sejmi sužnjev danes v 20. stoletju naše dobe se prav nič ne razlikujejo od tistih v davnem starem veku, ko so Rimljani kupovali zaznamovane ljudi za svojo osebno potrebo in vsa druga dela, ko so Faraonove vojske zmagovalno vlačile po tisoče sužnjev s svojih pohodov. Ravno tako so podobni sejmom človeškega blaga v srednjem veku, ko so trgovci na milijone črnih ljudi prodali lastnikom plantaž obeh Amerik.

Vprašanje suženjstva se je nedavno pojavilo pred Skrbniškim svetom Združenih narodov, razpravljali pa bodo o njem tudi v Ekonomsko-socialnem svetu na pobudo Velike Britanije. Zadeva je prišla na dan pravzaprav zaradi manj človekoljubnih prizadevanj. Njeno ozadje je boj za interesna področja in spodbiranje posameznih kolonialnih velesil. Tako trdijo Angleži, da se je trgovina s sužnji v Arabiji razvila posebno takrat, ko je Saudska Arabija okupirala oazo Buraimi. Tako hočejo opravičiti svojo zasedbo te zelenice. Na drugi strani pa so Američani opozorili na suženjske afeze iz afriških ozemelj, ki so pod francoskim skrbništvom. Lani je skupščina Francoske unije preiskala zadevo v francoskem Kamerunu. Rezultat je v glavnem potrdil poročilo neke holandske novinarke, ki je takole opisala suženjstvo na afriških tleh:

»Vsak dan prodajo povprečno 110 človeških bitij kot sužnje. Večina izmed njih so črnci iz francoske Afrike. Karavane mož in žena, vklejene v verige po štiri in štiri, korakajo tedne in tedne po puščavi, dokler ne pridejo do velikih zbiralnih središč na severu Čadskega jezera. Tu jih naložijo na kamione in pripeljejo v prista-

Sinja OBZORJA

• nadaljevanje s str. 459

pristanišča v pristanišče, marveč iz območja ene radijske postaje v območje druge.

Ne, morje res ni samo topla kopalna kad, kjer si poleti oddahnemo na dopustu — morje je vse kaj drugega. Predvsem je vir življenja, ki je tudi prišlo iz njega. Neskončno bogastvo je v njem — ne samo ribe, od katerih živi toliko ljudi po svetu in tudi pri nas, v njem je toliko zakladov, katere je človek šele začel izkoriščati, da jih sploh ne moremo pregledati. Obmorsko prebivalstvo se ukvarja z ribištvom, z gojenjem školjk, pridobivajo sol in razne druge rudnine iz njega — predvsem pa je morje cesta, ki veže vse narode, cesta, brez katere bi ne mogla nastati sodobna civilizacija, cesta, po kateri se pretakajo pridelki in izdelki enega naroda k drugemu.

RAZVOJ

Kdo jih ne pozna — naših ribjih konzerv! Ta industrija, ki zaposluje posredno ali neposredno velikansko število prebivalstva ob obali, živi od morja. Tudi tukaj gre razvoj tako kot pri mornarici: nekoč nekaj majhnih tovarn in nepregledna majhna ladjevja ribičev, ki so jih preskrbovala, so zdaj povsem drugačna. Nova oprema na ribiških ladjah, vključno z rednemu pomanjkanju rib v zadnjih letih, daje veliko večji plen. Samo električne luči na ribiških čolnih so dvignile letni povpreček plena ob zahodni obali Istre od 6 do 7 vagonov na ribiško ladjico na 11 do 13 vagonov. To je veliko, posebno, če

upoštevamo, da se morajo ribiči v zadnjem času preživljati zgolj z ribolovom, zakaj gojišča školjk, ki so bila nekoč tako donosna, je vojna uničila in jih šele pripravljajo na to, da bodo spet dajala prebivalstvu ob obali kruha in zaslužek. Da, zdaj izkoriščamo svoje morje mnogo bolj kot kdaj koli poprej. Nove tovarne ribje moke dajejo kmetu v notranjosti države sredstvo, da si poveča pridelek žitaric, krompirja, koruze, mesa in drugega. Poskusi s predelavo in gojenjem alg bodo v kratkem dali našemu gospodarstvu vedno več in več: gnojila, kemikalije, energijo, prehrano... Plastične mase — plod morja in energije — spreminjajo potrebe po tka-

Nekoč dokaj neznatno pristanišče v evropskem pomenu je že postalo pomembno za vso Evropo. Ni treba posebej govoriti o koristi, ki jo ima skupnost od tega. Saj poleg pristaniških uslug, ki jih lastniki blaga plačujejo v devizah, dobimo tudi velike vsote od agencijskih uslug, železniškega prevoza, špeditskih uslug in vrste drugih. Dober del tega blaga pa prevajajo naše linijske ladje in tramperji, kar nikakor ni brez pomena. Samo s tremi ladjami SPLOSNE PLOVBE, ki smo jih imeli lansko leto, smo prepeljali 95.000 ton različnega blaga. In če upoštevamo, da je samo ena ladja večja — preko 10.000 ton — drugi dve pa nekaj okrog

ninah, po kovinah, dajejo človeku nove možnosti.

Nove ladje, vedno več jih je, pa odpirajo nove poti po svetu — in s tem dajejo zaslužka vedno večjemu številu prebivalstva. Tranzitni promet skozi naša pristanišča narašča: pred nekaj leti je pristanišče na Reki posredovalo 36 tisoč ton tranzitnega blaga v Avstrijo, CSR, Madžarsko, Zahodno Nemčijo in nekatere druge države — lansko leto je samo to pristanišče posredovalo 3.500.000 ton blaga, od tega več kot milijon ton tranzitnega. In ne bo dolgo — morda že letos, ko bo samo Reka prevzela okrog 5 milijonov ton blaga, od tega veliko tranzitnega.

1200 ton — potem nam je jasno, kaj in koliko koristimo imamo od morskih poti, po katerih potuje blago, namenjeno v Jugoslavijo in iz nje.

Da, morske poti so tanke niti, napeljene preko vseh morij in po njih potujejo ladje vsega sveta — ladje, ki povezujejo narode med seboj in s tem ustvarjajo pogoje za sodobno življenje vseh ljudstev. Pomorščaki na morjih pa so kakor ena sama družina — čeprav se ne poznajo, čeprav ne razumejo govorice drugega, se vendar dobro sporazumevajo in razumejo drug drugega, saj jih povezujejo enake nevarnosti, enako življenje in enaka usoda. Lenc.

nišče. Rdečega morja, kjer jih vkrcajo na ladje, namenjene na Arabski polotok.»

Ceravno francoska komisija za preiskavo ni našla karavan, vkovanih v verige, je vendarle naletela na dokaze za trgovino s človeškim blagom. Spretni trgovci jo navadno maskirajo s pobožnimi romanji v Meko, bodisi da kupljene sužnje vodijo pazniki, preoblečeni v menihe, ali pa nevedne mlade muslimane v resnici zvabijo na »sveto potovanje« in jih šele v Meki prodajo kot nesvobodne ljudi. Kakšna je njihova usoda, je povedal Awad El Joud, suženj, ki mu je uspelo pobegniti:

»Prodal me je moj gospodar, Mohamed Ali aga Ataher. Mimogrede naj omenim, da je to mogočen sudanski gospod, vpliven svetovalec pri oblasteh in celo oficir častne legije. Takrat nas je peljal na romanje v Meko in tam je bila sklenjena kupčija. Kupil me je neki arabski princ. Sicer ni grdo ravnal z menoj in še s štiridesetimi mojimi tovariši, a bil je trd in neusmiljen. Nekega dne je pri priči ubil sužnja, ki so ga osumili kraje in je skušal pobegniti. Dve leti kasneje se me je moj gospod naveličal in me odpeljal na trg v Meko, da bi me prodal. Tam sem pobegnil. Zatekel sem se na francosko poslaništvo, toda vljudo so mi povedali, da mi ne morejo pomagati, ker je moj gospodar pač visoka in ugledna osebnost. Nekaj mesecev sem se skrival v bedi, pomanjkanju in iskanju poti za povratek, a minilo je pol leta, preden mi je poslaništvo pomagalo, da sem se kot slepi potnik ukrčal na ladjo, ki me je pripeljala nazaj v Afriko.»

To je zgodba mladega prodanega Afričana. Bil je tako srečen, da je lahko pobegnil in se vrnil v svobodno življenje. Koliko pa jih je še ostalo tam, v dosmrtnih suženjskih okovih! Nihče, ne več natančno, le domnevajo, da je samo v Arabiji 500.000 sužnjev v tradicionalnem pomenu besede. V tej deželi trdijo, da nikdar niso odpravili suženjstva s kakim uradnim dekretom ali zakonom. Za konvencije in resolucije Združenih narodov pa so slepi in gluhi. V deželi vlada še klasični fevdalizem in okoli 300 princev kraljevske krvi, razen močnih šejkov, ne bi mogli živeti drugače kakor na račun najbolj grobega izkoriščanja človeka po človeku v obliki suženjstva.

Človeško blago prihaja iz Afrike v Arabijo in Jemen v glavnem po treh poteh do rdečemorske obale in od tu na polotok. Izkrčujejo jih v pristaniščih v Omanskem in Perzijskem zalivu vzdolž takoj imenovane stare obale gusarjev. V tem delu drži v rokah vso trgovino, t. j. prevzem na obali in nadaljnje kupčije v notranjosti znani vplivni šejk Turki Bin Ataišan. Le-ta je pred štirimi leti z odredi Saudske Arabije zavzel zelenico Buraimi in takrat tam tudi

Včasih je pomenilo črnc ali suženj eno in isto, danes pa se je to spremenilo in črnici se na vseh področjih uveljavljajo kot enakopravna rasa.

organiziral eno izmed najvažnejših postojank za trgovino s sužnji.

SVOBODA JE DALEČ

Na Arabskem polotoku gre do posebno v denar močni mladenci in mlade ženske za harem. Bela dekleta so redkost na tem trgu in zato silno draga. Dosežejo ceno enega milijona in pol dinarjev, medtem ko je navadni črni suženj desetkrat cenejši. Gospodarji uporabljajo sužnje za čuvanje haremov in hišna dela, razen tega pa v raznih podjetjih. Ni nobena skrivnost, da so najboljše lovci biserov v Perzijskem zalivu — okoli 500 po številu — kupljeni sužnji. Kar nalovijo, je gospodarjeva last in sužnju še na misel ne pride, da bi poskušal na skrivaj prodati biser, ki bi mu ga morda uspelo prikriti. Navkljub temu, da je usoda sužnjevo do skrajnosti bedna, se le redko zgodi, da kdo poskuša pobegniti. Sicer do malega vsi poznajo nenapisan zakon, da lahko dobe za-

točišče pri predstavniku Združenih narodov, a ta je navadno daleč in pobeglemu sužnju v tej deželi ne bi nihče ponudil koščka kruha ali strehe. Tako je moral shirati od pomanjkanja, preden je dosegel svobodo, že marsikateri nesrečnik, ki je tvegat pobeg.

Nesvobodne ljudi pa so našli tudi v drugih, bolj razvitih deželah. Tako so lani na Japonskem uradno objavili, da tam vsako leto prodajo okoli 1500 dečkov in deklic. S to trgovino se ukvarjajo posebna podjetja za oskrbovanje z delovno silo. Od siromašnih staršev kupujejo otroke za lastnike tovarn in rudnikov. Gospodarji si pridržijo skoraj ves njihov zaslužek, češ da si morajo nadoknaditi kupnine, ki so jih odšteli zanje. Oblasti vedo o tej trgovini, vendar pa rade zapirajo oči pred njo, saj jim pri tem ne uidejo mastne podkupnine.

Razne oblike suženjstva so tudi še drugod na azijskih tleh. V teže dostopnih predelih. Indije nekateri mogotci drže suž-

nje za osebno postrežbo. Tudi ni redko, da posamezna plemena napadajo druga, zaslužnijo ujetnike in jih prodajajo. Praviijo, da je veliko plesalk in strežnic v opijskih beznicah Hong Konga v suženjskem razmerju do svojih gospodarjev, bodisi, da jih je kdo prodal ali pa so prekupčevalci od povsem svobodnih deklet izsilili pogodbe, kjer so prodale svojo svobodo in zaslužek.

Združeni narodi se zavzemajo, da bi izkoreninili vsakršno suženjstvo — tisto v tradicionalnem pomenu besede in tiste nove oblike, ki v bistvu vežejo človeka, da ne more razvijati svojih pobud, izrabljati pravice za določeno delo in podobno. Tudi naša država je med prvimi pobudniki za dokončno izkoreninjenje suženjstva in njeno delo na tem področju v Združenih državah zelo cenijo. Socialno-ekonomski svet se je že pred leti ukvarjal s tem vprašanjem po resoluciji, ki so jo predložile Jugoslavija, Nizozemska in Norveška.

Za praznik dela odpočitek in razvedrilo, nato na delo z novimi močmi...

Moj najlepši prvi

m

Dolga stoletja delovni človek ni imel nobenih socialnih pravic, bil je povsem navadno orodje svojega gospoda. To suženjstvo je delavec prenašal z uporom in si polagoma pridobil priznanje o vrednosti dela, ki ga opravlja, in s tem tudi enakopravnost človeka.

Na socialističnem kongresu, ki je bil leta 1890 v Parizu, je bil s sklepom, da se po svetu praznuje prvi maj kot praznik dela, dan delavskemu gibanju velik polet. Ta praznik so morali delavci uveljavljati s trdim bojem neupogljivih ljudi, ki so verovali v ideale človeštva. Ta boj je trajal vse do današnjih dni in marsikje še traja, čeprav je bila misel na delavski praznik preganjana z orožjem in je nosila pečat delavske krvi, a ni več zamrla, zakaj prvi maj je veljal od vsega početka kot simbolična luč, ki sveti iz sveta nasilja na poti k resničnemu človečanstvu.

V tem znamenju bomo tudi letos praznovali prvi maj, kot dan pomladi naprednega delavskega razreda v velikanski bitki za socialistični razvoj doma in v svetu.

Naj našim bralcem nekateri kulturni in politični delavci kar sami povedo, kako so doživeli svoj najlepši prvi maj.

France Bevk:

Moj najlepši prvi maj je bil tisti tik pred osvoboditvijo. Tega dne smo odšli na pot proti Trstu...

Od moje zgodnje mladosti sem se je v moj spomin vtisnilo več prvih majev. Prvega sem doživel kot dijak v Gorici. Na Telovadnem trgu je bil delavski shod, na katerem je govoril dr. Henrik Tuma. Po shodu so se delavci razvrstili v sprevod, s pesmijo in rdečo zastavo. Ob strani so jih spremljali stražniki. Ni jih bilo veliko, le dve ali tri sto, vendar za tiste čase precej, zakaj takrat je bilo treba nekaj poguma, da so javno izpovedali svoje socialistično prepričanje.

Drugi prvi maj, ki se ga globoko spominjam, sem mnogo pozneje doživel v goriških zaporih. Ob desetih, ko smo stopili na enourni prehod na dvorišče, so se nam oči upirale v drugo nadstropje, kjer so bile jetnice. Okna so bila okrašena, za eno izmed rešetak se je prikazala rdeča zastava, na kateri je stalo: »Živel prvi maj.« Pazniki so se razburili, tekli v drugo nadstropje napravili med jetnicami preiskavo, nekatere izmed njih so morale v temnico ob kruhu in vodi. V večernih urah, ko se je zemlja zavila v mrak, si je srce dalo duška, skozi zamrežena okna se je uporno oglasila partizanska pesem. Najlepši prvi maj pa je tisti tik

dar smo se z rahlim domotožjem ozirali na prepade in strmine, na divje, od sveta odmaknjene samote. Bile so z malimi presledki naš drugi dom. Nekatera težka ura, a vmes veseli trenutki... Ali je zdaj res vse to že za nami?

Zgoraj, na Laznah, je ležalo za ped snega. Prejšnji dan je bil pobelil prav do cvetočih jablan v dolini, a ga je noč potisnila na vrhunce. Zrak je bil topel, z vej so cepale kepe, po deblih se cedila voda. Zima je bila le navidezna, izza njenega ozadja je dihal pomlad.

Pred samotno hišo so stali ljudje, nas spremljali z očmi in nas pozdravljali. Njihovi obrazi so se zdeli bolj praznični in svečanejši kot ponavadi. »Zdravo, tovariši!« »Zdravo!« Ljudje božji, slednjič se boste oddahnili od strahu in vsega hudega. Ni smo jim rekli tega, a vsak izmed nas je imel besede v mislih in na jeziku.

Sosednja hiša požgana. Koli-kokrat nas je gostoljubno vzela pod krov! Tudi izza bližnjega obronka je gledalo pogorišče. V sveži belini pomladnega snega je bilo videti posebno turobno. Korakali smo po poti, ob kateri se je sredi požganih ostankov tramov dvigal visok dimnik v nebo. Zdel se je kakor okleščeno in otesano okamenelo drevo. Na tistem mestu je prejšnje leto

pred osvoboditvijo leta 1945. Tega dne zjutraj smo odšli na pot proti Trstu. V dolgi koloni smo se vzpenjali iz Gorenje Trebuše po vrtoglavi stezi na Lazne. Občutili smo drobno radost, da se nam odpira široki svet, ven-

Prvi maj — praznik dela in pomladi — je najlepši

stala baraka. Okrašena z zelenjem in zastavami je bila v jeseni sprejela delegate, ki so izvolili prvi pokrajinski narodno-osvobodilni odbor. Ceste in vse stranske poti od Lazen do Lokev so bile polne spominov. Vsak izmed nas jih je večkrat prehodil, vsakokrat je srečal nova doživetja. Tedaj smo jih doživljali tiho, vsak zase, ki so nas kot davni znanci pozdravljali ob vsakem koraku. Iz navade, ki nam je v dolgih mesecih prešla že v kri, smo hodili tiho in oprezno, kakor da je blizu sovražnik in smo se ogovarjali le s polglasno besedo.

Ustavili smo se na pobočju pod vasjo. Pogled se nam je odpiral na Vipavsko dolino, na Kras, na Brda, na Obsočje z Gorico. Pokrajina je ležala v rahlem mrču, deloma v soncu, deloma v senci oblakov, ki so se zgrinjali na nebo. Nižina, na katero smo tolikokrat gledali s hrepenenjem, se nam je zdaj podajala tiho, smehljajoče, v njeno osrčje so bile odprte vse poti.

Sedel sem na skalo sredi sončne jase med golim drevjem. Sključen, z zapisnikom na kolnih, sem začel pisati uvodnik za »Partizanski dnevnik« kot tolikokrat na pohodu. Se pred nočjo bi ga kurir odnesel v partizansko tiskarno. Srce je bilo polno, vendar sem iskal besed za ta trenutek zmagoslavja. Te-

ga članka nikoli nisem končal. Iz temnega oblaka, ki je bil priplaval nad nas, se je vtila ploha; morali smo iskati zavetja v razvalinah. Nato je prišlo povelje za odhod. Dalje! Članka nisem utegnil končati. Nič zato. Tiste dni so se dogodki tako prehitevali, da je bila vsaka misel že zastarela, preden je prišla stavcem v roke. Partizanska tiskarna je tisto noč zaman čakala na rokopise; naslednja številka lista je izšla že v Trstu.

In nazadnje še en prvi maj. Naslednje leto. Doživel sem ga v Beogradu, ko sem bil na poti na mirovno konferenco v Pariz. Velikanska množica, okoli 200 tisoč ljudi, je z zastavami, pesmimi in godbami štiri ure in pol korakala mimo častne tribune. Številna skupina Primorcev in Istranov; med njimi dekle, ki je simbolično predstavljalo Primorsko v verigah. Pretrgalo jih je pred maršalom Titom.

knjigo o Napoleonovem pohodu proti carski Rusiji. Ime avtorja je bilo v knjigi zbledelo. Ko so nam prišli povedat, da gremo na svobodo, sem bil jezen, ker nisem bil knjige še do kraja prečital. Morda je bil ta Prvi majnik zame najlepši. Bi bil, če ne bi bilo nas vseh skrbelo, ali se bodo naši načrti glede praznovanja Prvega majnika uresničili in če nas ne bi bilo skrbelo za usodo naših ostalih vodilnih tovarišev. V Italiji je bil namreč še fašizem. Če nismo bili v zaporu, smo pa delali tako imenovane letete shode. Prvomajniška ideja ni niti pod fašizmom nikdar ugasnila.

Od leta 1928 naprej, dokler nisem prijadral v Sovjetsko zvezo, nisem mogel praznovati nobenega Prvega maja. Ilegalno življenje po svetu ne dovoli takega praznovanja.

V Sovjetski zvezi sem v 14 letih praznoval prvi majnik

gotovo moj najlepši Prvi maj. Prvi maj našega ljudstva, vseh jugoslovanskih narodov, vsega naprednega človeštva. To je bil Veliki Prvi maj, nepozabni. Zdelo se mi je, da je v njem bolj kakor kdajkoli prej utelešena ideja svobode in bratstva med narodi. Zlasti ideja mednarodne delavske solidarnosti.

Naj tu povem, da so bili vsi zgodnji prvomajniški prazniki izredno lepi. Bili so številčno manj pomembni, bili pa so jasni, krepki izraz mednarodne solidarnosti prebujajočega se proletariata, izraz njegove volje po boju in zavesti glede potrebe take mednarodne solidarnosti. Tisti, ki so v prvih letih po 1899 praznovali Prvi maj, so s tem zavestno žrtvovali svoj »mir«, svoje delo, svoj zaslužek in včasih tudi svojo eksistenco za to veliko idejo mednarodne proletarske solidarnosti. To je trajalo do začetka prve svetovne vojne in še nekaj let po

aj

Tudi v planine polagoma prihaja pomlad... Trava je zabrstela in pričakuje pasočih se čred

Ivan Regent:

Prvomajska ideja ni niti pod fašizmom nikdar ugasnila...

Vprašati, kateri moj prvomajniški praznik je bil najlepši, je veliko lažje, kakor pa na to vprašanje odgovoriti. Vsi Prvi majniki so bili in so lepi, a zame so bili hkrati tudi težki. Celó izredno težki. Na Primorskem sem moral od 1904 dalje vsak Prvi maj govoriti na dveh, treh shodih, dokler ni prišlo do fašističnega režima. Po nastopu fašističnega režima smo bili do leta 1927 skoraj vsak Prvi maj zaprti. Ne spominjam se več, katerega leta je bilo, ko sem bil zaradi Prvega maja nekaj dni zaprt in sem takrat v zaporu prečital nekaj knjig, med njimi tudi prav lepo

tako, da sem z vso družino (čeprav razdeljeni) bil na ulici od 6.—7. ure zjutraj do 6.—7. ure zvečer. Včasih smo na ulici tudi plesali, včasih se stiskali pod dežnike, včasih teptali sneg. Nenehno smo vzklikali prvomajske parole. V srcih pa nam je pela prvomajniška pesem. Pela prvomajniška pesem tudi v letih, ko nismo vedeli, če bomo drugi dan majniškega praznika smeli še svobodno peti. Zato namreč, ker je bila ideja Prvega maja močnejša od strahu.

Morda je bil moj najlepši Prvi majnik 1945, ko je bila zmaga naše osvobodilne borbe proti fašizmu in nacizmu že zagotovljena, skoraj končana in sem bil nekje na Krasu na poti v Trst, kamor sem prispel 3. maja. Pravzaprav je bil to prav

njej. Fašisem in nacizem, sploh vsa reakcija, so za nekaj desetletij prisilili nesmrtno idejo bratstva med narodi, naj utihne. Niso je mogli uničiti. Tudi izza debelih sten zaporov, kamor so zaganjali napredne elemente, se je ta ideja dala slišati. Naj živi Prvi maj, praznik mednarodne solidarnosti nemaničev in bratstva med narodi.

Tudi Prvi majnik 1945 sem intimno praznoval kot dan izraza ali manifestacije mednarodne delavske solidarnosti in bratstva med narodi. Srce mi je vriskalo od veselja, da je ta ideja zmagala za vselej, da je napočil dan svobode in samostojnosti za vse narode tega sveta, za velike in male. Tudi

● nadaljevanje na str. 467

psi v prosti naravi

Sedemnajsto in zadnje nadaljevanje

Posrečilo se mi je doseči trda tla in skušal sem izvleči še Suja. Ni šlo. Porival sem ga od zadaj. Prav tako nič. Se več: ni se samo še bolj pogrezal, še mene je spet zgrabila močvara. Pograbil sem ga za rep in na novo prilezel na trdna tla. V premočeni obleki sem drhtel od mraza in premišljeval, kako bi rešil Suja. Napenjal sem oči, da bi ga videl, a noč je bila pretemna. Ves obupan sem ga klical po imenu. Kmalu pa je zamolklo zarežgetal in že sem slišal copotanje in cmokanje. Su je stal ob meni, blaten od glave do repa. Nežno sem ga ljubkoval in odrinila sva spet na pot. Zadremal sem, ko me je ob zori predramilo Sujevo rezgetanje. Pred nama je stala kočja, cilj našega pohoda.

Rugo jutro sem sedel pred koco, ko sem od daleč opazil nosače, ki sem jih prejšnji večer ozmerjal. Nad njimi se je pozibavalo nekaj, česar nisem mogel razložiti. Naklonjenost, ki sem jo čutil do njih, se je mahoma sprevrgla v divjo ihto: tepci so na sulice nabodli vse štiri slonove noge!

Zgodilo se je kot sem predvideval. Namesto da bi se razkropili, so se debelokožci strnili v gručo in v diru odpotali. Za seboj so pustili več mladičev. Kmalu pa so trije stari sloni obstali in z dvignjenimi rilci vohljali na vse strani. Pridružila sta se jim še dva. Opazil sem, da so vsi samice, ki so ostale za čredo, da bi poiskale svoje mladiče. Tako sem sklepal, da mora biti v bližini pet slončkov. Sklenil sem, da moram ujeti vsaj enega.

Kočil sem na konja, da ga poiščem. Komaj sem sedel v sedlu, se je Su vzel na zadnje noge in znašel sem se na tleh; z oči v oči z mladim slonom, ki me je prav tako presenečeno ogledoval kot jaz njega. Ni se ganil, nedvomno je občudoval prvega človeka, ki ga je videl. Škoda! Žival je bila stara kako poldrugo leto in sam bi je ne mogel obvladati. Na boye nisem mogel računati. Poizkusil bom srečo sam. Skočil sem na njegov hrbet, mu zatlačil prste v ušesa in stisnil debeli trebuh med kolena. Natovorjen s tem nepričakovanim bremenom je slonček zdivjal skozi visoko travo, ki mi je bičala obraz. Na srečo ni divjal za čredo, a skušal se je na vse načine otresti jezdeca: skakal je, rital in besno krulil. Bežal je čez delno preplavljeni usad in prišel na požgano savano. Tam je mahoma

obstal; tako mirno kot cirkuški konj, ki je končal svoj obhod v maneži in spokojno čaka, da skoči jahač z njegovega hrbta. To mi ni nič kaj dišalo, moj dobro podloženi sedež je bil zelo udoben in ko me je hotel slonček odvreči, sem se vztrajno branil.

Dirka se je nadaljevala po debeli plasti pepela, ki je ostal po požaru v goščavi. Mislil sem, da se bo vsak čas upehal, a sem se bridko zmotil. Vtaknil je glavo med prednje noge, napel hrbet in napravil kozolec. Šlo je bliskovito naglo in komaj sem utegnil skočiti vstran, da me ni zmečkal pod svojo težo.

Mladi sloni običajno tako ravna, kadar se hočejo rešiti vsiljivca, čudno, da se moj tega ni že prej domislil. Obesil sem se mu na rep in vlekel me je skozi pepel na dno neke blatne mlake. Začel sem se pogrezati: moral sem spustiti svoj traktor. Igra je bila izgubljena.

Brž ko je bil osvobojen, se je mladič ustavil in me pomilovalno gledal, ko da bi hotel reči: malo več potrpljenja, pa bi bil več dosegel.

Tedaj se je iz visoke trave prikazala mati. Mislil sem, da pojde naravnost nadme. Skobal sem se iz blata in se pripravljaj na pobeg.

A glej! Zdelo se je, da me slonica ne vidi in ne voja. Brez oklevanja je šla proti mladiču, ki ji je hitel nasproti vesel prve zmage nad človekom. Obstal sem ko vkopan. Z neznanskim truščem, visoko škropeč blatno vodo se je starša zakadila v mladiča in čez nekaj minut od-dirjala.

Pogaženi mladič je obležal v blatu.

Sedaj sem imel dokaz, da sloni včasih pobijejo svoje lastne mladiče.

RAZGOVOR V SAMOTI

Nekega dne sem z dvema slončkoma sam hodil po samotni savani. Živalci sta prijazno drobili poleg mene. Mudilo se mi je, rad bi bil čimprej v taborišču. Nenadoma je oglušujoče zatrobilo, da sem nehote poskočil. Še dvakrat je zadonel tak krik.

Trava je zašuštelala in znašel sem se iz oči v oči s staro slonico, ki je nepremično zrla vame z malimi, na pol slepimi očmi. Žival je bila moja stara znanka. Pogosto sva se že srečala.

Dvignil sem puško in že napel petelina, ko ji je iz ust ušel

tožeč glas. To je bilo moledovanje bitja ob zatonu njegovega zemskega življenja. Prosilo je usmiljenja. Povesil sem orožje.

Samica je živila ločeno od svoje črede, a ni se oddaljila več ko pet kilometrov od nje. Že nekajkrat ni opozorila črede, ko sem se ji približeval in sprva sem mislil, da tega ni storila, ker so ji zaradi starosti opešali čuti. A sem se hudo zmotil. Dvakrat sem čredo splasil, pa jo je slonica z nenadnim poveljem zbrala okoli sebe in jo nato odpeljala proč. Pod njenim vodstvom so se sloni razvrstili v vrsto in zaman sem se trudil, da bi jih razpršil. In vedno, kadar mi je uspelo ujeti slončka, me je stara žival zasledovala.

Tokrat se je starša ustavila kakih dvajset metrov daleč. Sklonjene glave je z rilcem ovohavala travo in pesek. Ali je napetih ušes pričakovala kakega znamenja od mene?

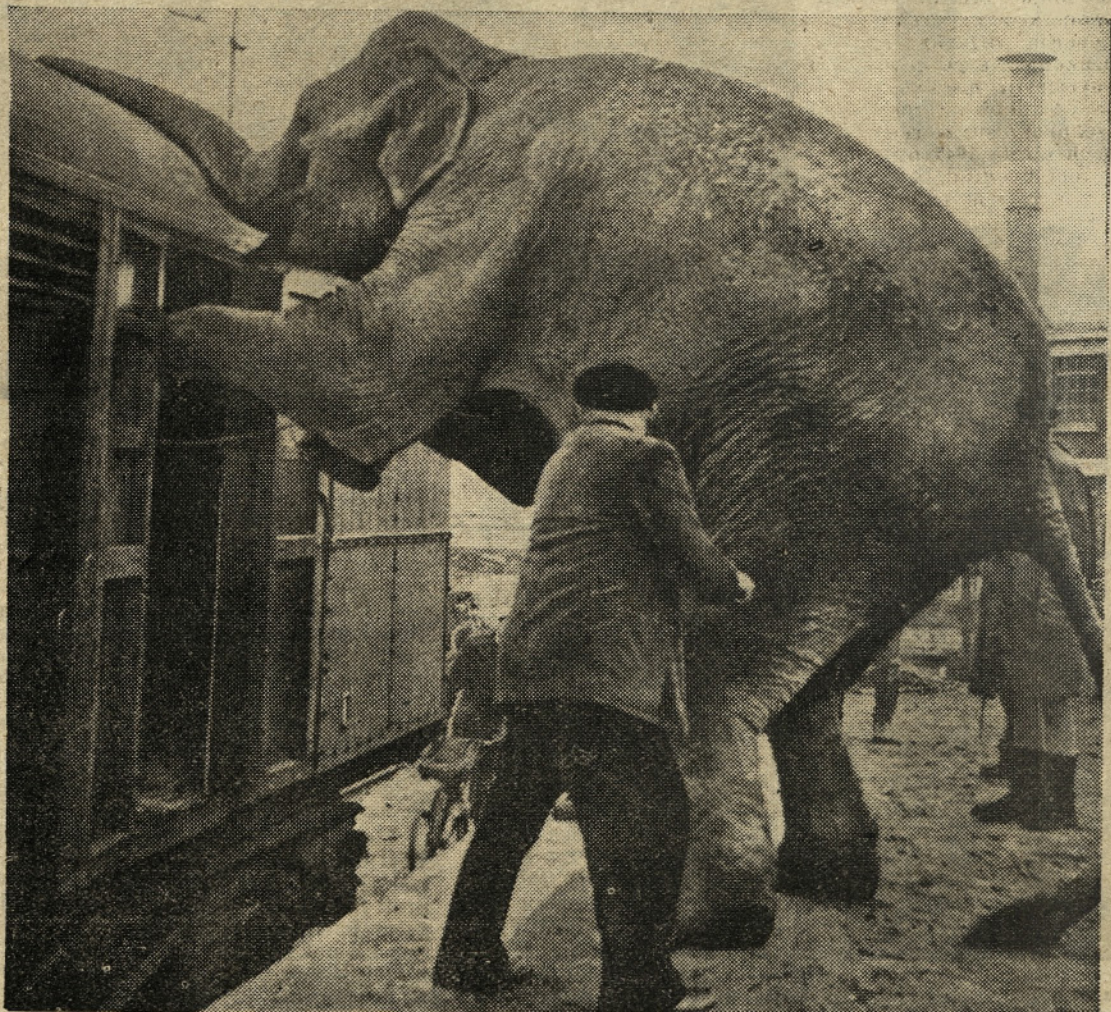
Sekunde so se mi zdele dolge ko ure...

Kmalu potem se je med nama razvil pogovor. Zdelo se je, ko da iz ust živali prihajajo pridušeni glasovi, mrmranje in šepetanje.

»Čemu nas zasleduješ in nam ne dovoliš, da bi se za trenutek oddahnili? Zakaj nam ugrabljaš mladiče? Se spominjaš, kolikokrat sem se v tem letu prišla k tebi pritožiti? Včeraj si spet prišel...«

Rilec se je spet dvignil in ušesa so se začela premikati. V njenih očeh je za trenutek za-

● konec na str. 475

MOJ NAJLEPŠI PRVI MAJ

● nadaljevanje s str. 465

še v prvih nadaljnjih letih sem na dan prvomajniškega praznika čutil v sebi izraz te velike ideje. Toda že Prvi majniki v Sovjetski zvezi so imeli paradni in uradni značaj, čeprav je bila vedno na njih ogromna udeležba ljudstva. Uradni in paradni značaj Prvega maja sta temu jemala elan in ideja mednarodne solidarnosti je v njem navzlic klicanju prvomajniških parol zvođenela. Občutek imam, da tudi pri nas zadobivajo prvomajniški prazniki preveč uradni in morda celo paradni značaj. Ideja mednarodne solidarnosti je polagoma že zbledela, deloma, morda celo predvsem po krivdi sedaj že razpuščenega Kominforma, deloma tudi iz raznih drugih razlogov.

Rad bi, da bi ta ideja, velika ideja mednarodne solidarnosti spet cvetela, postala živa volja vsega naprednega človeštva in izraz tega velikega delavskega praznika Prvega maja, ki naj bi postal praznik, posvečen miru in bratstvu med narodi.

Marjana Draksler:

Ze večer pred prvim majem je bil tako veličasten, da ga ne morem opisati z besedami...

Spominjam se več prvih majev, ki pomenijo zame izredna doživljanja. Pred vojno, ko je bilo praznovanje 1. maja še ilegalno, smo ga somišljeniki praznovali z izleti. V prosti naravi smo se spominjali praznika dela in pomladi, ki je bil sicer v demokratičnejših državah priznan in uzakonjen, a ga delavci v bivši Jugoslaviji niso smeli praznovati. Najlepši moj prvi maj je bil vsekakor tisti, ko sem v zadnjih dneh aprila 1945 prišla v osvobodjeni Beograd. Ze večer pred prvim majem je bil tako veličasten, tako silno doživetje, da ga lahko samo čutim, ne morem ga pa opisati z besedami. Prvi maj smo namreč tudi v Beogradu slavili v znamenju osvoboditve Trsta. Vse ulice so bile polne navdušenega ljudstva, ki je prišlo iz vseh osvobojenih krajev, iz Bosne in Makedonije, v narodnih nošah. Mesto je bilo domala eno samo: valovanje barv in petja. Ta prvi maj sem praznovala tudi v znamenju povratka v domovino, saj smo se takoj nato naložili na kamione in se preko Madžarske odpeljali v Prekmurje, kjer so sicer še divjali boji, vendar so se čedalje bolj oddaljevali z domačih tal. Izmed vseh prvih majev, ki sem jih praznovala pred vojno, med okupacijo v smrtni nevarnosti in pozneje v svobodi, se je prvi leta 1945 v Beogradu najgloblje vtisnil v moj spomin.

Ivan Novak-Očka:

Vse kaj drugega je praznovanje prvega maja v svobodi...

Prva leta po prvi svetovni vojni sem bil sicer še mlad, a prvi maji, povorke delavcev in rdeče zastave v njihovih žuljavih rokah so name napravile silen vtis. Človek je gledal na

to z velikim spoštovanjem! Tedaj je bilo še nekaj več prostosti. Delavci so za prvi maj zapustili delavnice in praznovali več ali manj nemoteno svoj delavski praznik. Po nastopu Obznane pa je bil ta delavski praznik preganjan, zato smo ga morali praznovati ilegalno.

Ze leta 1938, zlasti pa leto pozneje, smo kljub največji zastražitvi na večer pred prvim majem uspeli prižgati kresove na Šmarni gori, na Grmadi in drugih vrhah. Zandarji so to skušali preprečiti — mene so celo priprli — toda praznovanja niso mogli preprečiti. Na Grmadi je ob določeni uri navzlic temu zagorel kres — stare cunje smo namočili v nafto in jih kot stenj visoko podprli z rosohami, tako da je kres gorel od večera do zgodnjega jutra. Zares veličasten je bil pogled, ko so na vseh vrhovih okrog Ljubljane plameneli kresovi. Leta 1940 smo praznovali prvi maj že v znamenju slutenj grozeče vojne in hkrati vse tesnejšega sodelovanja naprednih ljudi. Ker so bili vrhovi zastraženi, smo kresove prižgali niže na pobočjih ter na ta način ukanili bedede zandarje.

Vse kaj drugega je praznovanje prvega maja v svobodi. Ne da se opisati, kaj sem občutil, ko sem prvič praznoval praznik dela v okolju, kjer se ni bilo treba bati žandarjev, temveč je valovalo eno samo navdušenje delovnih ljudi.

Leopold Maček:

Zapeli smo le tihoma, ker so nam bili žandarji vedno za petami...

Težko pravzaprav rečem, kateri prvi maj se mi je najgloblje vtisnil v spomin, zakaj vsi prvi maji, ki smo jih praznovali v ilegali, so mi pustili mnogo lepih spominov. Tu v Polju smo bili delavci in somišljeniki močno povezani in prvi maj smo praznovali kot resničen praznik delavcev. Ta dan smo v skupinah odhajali na izlet v Besniško dolino, poslušali govore o pomenu prvega maja. Ker so nam bili žandarji vedno za petami, smo natihome peli borbene pesmi, najraje »Nabrusimo kose«.

Moj najlepši prvi maj pa je bil leta 1938, ko so bili z nami Franc Leskošek z ženo, Angela Dovčeva, Pepca Kardeljeva, Jože Mrazovec in Albin Jakelj. Zadnja dva sta že med pokojniki, padla sta namreč v boju za svobodo. Kot drag spomin na ta prvi maj pa mi je skupinska slika vseh, ki smo bili zbrani v Besnici.

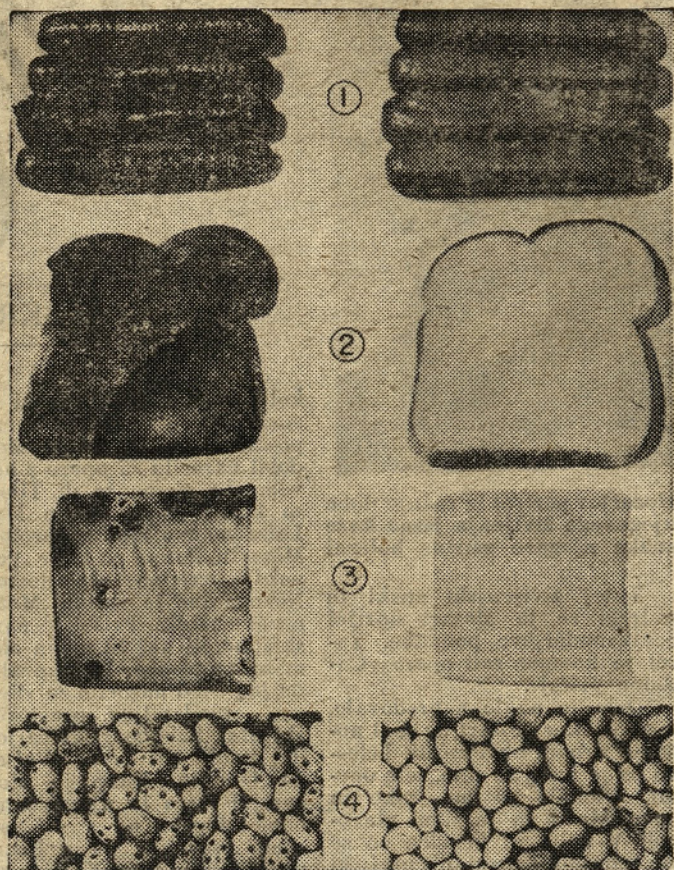
Matevž Hacc:

»Ko smo najbolj prepevali in se veselili prvega maja, so prišli iz bližnje kasarne fašisti...«

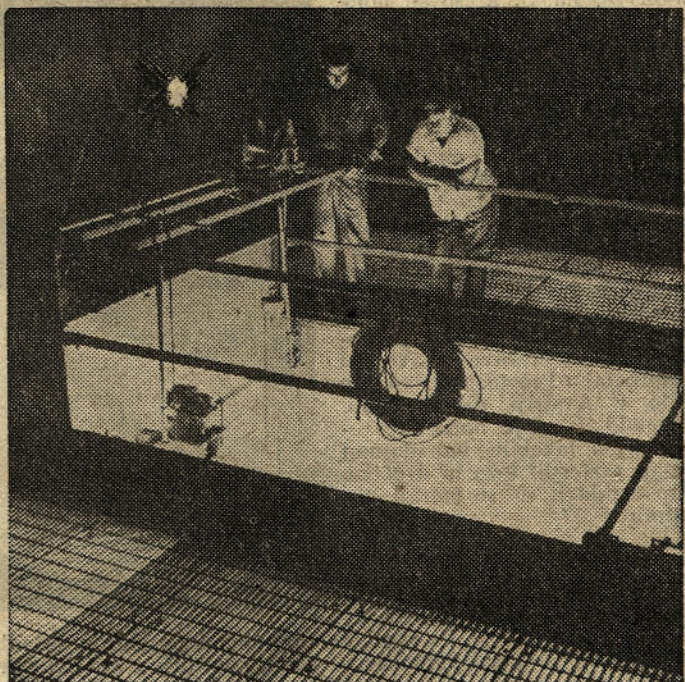
Bilo je leta 1926 — takrat sem bil še mlad fant. Okrog 40 gozdnih delavcev nas je sekalo boje v Leskovi dolini. Skupina od teh je bila na delu v Vavkovem. Zadnjega aprila zvečer

● konec na str. 475

»Atomizirana« hrana

Eden izmed koristnih načinov uporabe atomske energije v miroljubne namene je prav gotovo konserviranje hrane. Razna živila pod vplivom žarkov prav nič ne izgubijo na svoji hranilni vrednosti, pa naj bodo kuhana ali surova. — Živila na naši zgornji sliki so bila fotografirana pred obsevanjem in po njem. Atomsko sterilizirano meso (1) ostane sveže tudi štirinajst dni, kruh (2) in sir (3) sta užitna več mesecev, medtem ko se stročnice, fižol ali grah (4), ki jih obsevajo v celofanskih vrečkah, sploh ne morejo pokvariti. — Hrano potopijo v aluminijastem cilindru v skoraj sedem metrov globok bazen, napolnjen z vodo, in tu z obsevanjem v trenutku ubijejo vse bakterije. Tak način konserviranja hrane se bo že v nekaj letih močno razširil, posebno še, ker »atomizirani« živil ni treba hraniti v hladilnikih.

Mozartov portret iz zadnje dobe njegovega življenja jasno kaže znake njegove smrtne bolezn

V tej življenjski stiski in zadregi se je Mozart oprijel Schikanederjeve ponudbe. Začel je komponirati opero »Carobna piščal«.

Delo je naglo napredovalo, tembolj, ker Mozart ni imel nobenih drugih obveznosti. Telesno pa je tedaj že zelo, zelo opešal. Otekale so mu roke in noge. Mučil ga je silen glavobol. V ustih in želodcu so se mu zbuiali gnusni občutki, ki so ga nekaj časa navdajali s sumom, da je zastrupljen. Na tej podlagi je nastala legenda o Salieriju, ki jo je Puškin porabil za snov dramske pesnitve »Mozart in Salieri«. Salieri naj bi bil iz zavisti zavdal Mozartu, da bi si ohranil lastni položaj... Vendar je bil Mozart na cesarskem dvoru preskromna osebnost, da bi mogel zasenčiti sloves italijanskega intriganta, ki je seveda rovaril proti njemu, vendar ni povzročil nobene direktne škode njegovemu zdravju. Znaki, ki so se množili, so sicer potrjevali sum o zastrupljenju, vendar je to izhajalo neposredno iz Mozartovega organizma. To je bila kronična nevritis z ledvično astrofijo, bolezen, ki je stalno napredovala in se ni mogla končati drugače kakor s popolnim telesnim propadom.

Toda preden se je to zgodilo, so se primerile še mnoge druge stvari. Mozart je skomponiral ljubki, nepozabni »Ave verum«, pozdrav pomladi. Cesarjeva žena Marija Luiza mu je povsod delala težave s svojimi spletkami. Prostožidarstvo je bilo v Avstriji prepovedano. Leopold II. se je hotel zavrovati pred jakobinskimi idejami in je razpustil lože in društva. Prostožidarji so se morali potuhiniti.

SKRIVNOSTNI TUJEC

Tudi Schikaneder je bil prostožidar in je občutil trdote, ki so zadele to gibanje. Pa vendar ni odnehal. Podpiral je Mozarta

kolikor je mogel. Praški prostožidarji so s svojimi zvezami poskrbeli za to, da je Mozart dobil naročilo za opero z naslovom »La clemenza di Tito« — to kljub temu, da je Marija Luiza na vso moč nasprotovala Mozartu. Potem pa se je zgodilo nekaj izredno skrivnostnega. Nekega dne je obiskal Mozarta neznan moški. Prišel je naročit skladbo, ki naj bi imela obliko maše zadušnice. Domnevali so, da je poslal naročilo za »Requiem« skladateljev prostožidarski brat Puchberg, ki se je tedaj mudil pri grofu Walseggu na Dunaju. Kako je Mozart sprejel tujca in njegovo naročilo? Mogoče ne s solzami v očeh, vsekakor pa s temnimi slutnjami v srcu. Kajti z njim je šlo navzdol, nevzdržno navzdol...

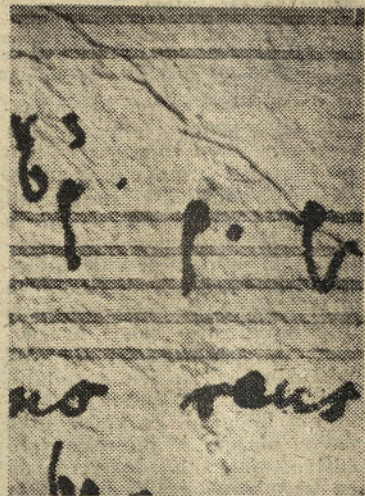
Nastanek »Requiem« prepleta vsestranska tajinstvenost. Naročnik je skladbo plačal, položil na mizo petdeset zlatni-

kov, prosil pa je, naj nihče ne vpraša, odkod je prišel in kdo ga je poslal. Mozart, ki se mu je življenje nagibalo h koncu, ni spraševal dalje. Sprejel je naročilo, bil pa je videti močno ganjen. Bil je prepričan, da je skrivnostni tujec poslanik usode, ki mu je oznanila smrt.

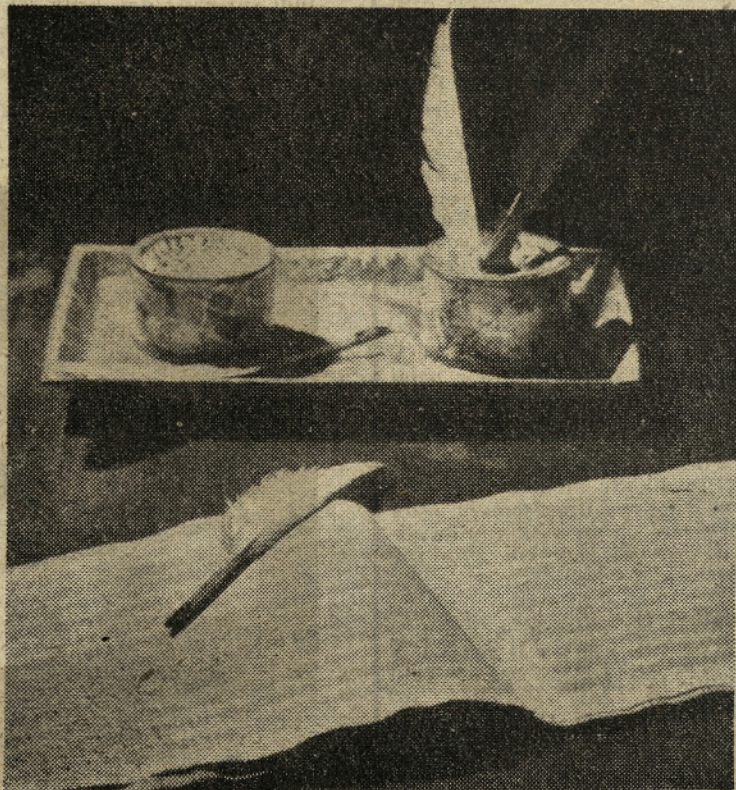
Kmalu potem so se oglašili praški plemenitaši z naročilom za novo delo, ki naj bi ga izvajali v Pragi ob kronanju Leopolda II. za češkega kralja. Mozart je životaril tedaj že v takšni revščini, da ni mogel zavrniti ponudbe. Moral bi celo odriniti na pot, a ko je hotel stopiti v kočijo, se je spet pred njim pojavil skrivnostni tujec v črnem oblačilu ter vprašal, kako napreduje zadušnica. Mozart je obstal kakor zadet. Vendar se je zbral in dejal, da dela še ni končal.

V nadaljnjih dvajsetih dneh je bila opera »La clemenza di Tito« napisana. Naštudirali so

jo in prišla je na oder, toda uprizoritev ni uspela. Cesar je je imenoval »nemško svinjarijo«. Zato se je skladatelj zdaj tem strastneje polotil »Carobne piščali«, ki je obravnavala skrivnostnost človekove usode. S tem motivom se je čutil Mozart tako povezanega, da ni več odnehal od njega. Premiera »Carobne piščali« je bila v

Zadnje note iz »Requiem«, napisane z Mozartovo roko, so pasaja Lacrimose. Tu se je Mozartovo pero za vedno ustavilo...

»Requiem«, poslednja skladba W. A. Mozarta. Pisal jo je že na smrtni postelji z gosjim peresom, kakršna so bila tedaj v rabi

Schikanederjevi lesenjači v dunajskem predmestju. Sprejeli so jo hladno, odklonilno. Seveda je to skladatelja užalilo. Z vsemi še preostalimi silami se je lotil »Requiem«. Da Ponte pa mu je pisal iz Londona, kamor ga je vabil, češ, da mu bo tam sreča bolj naklonjena kakor v domovini. Mozart mu je kratko odpisal: »Dragi gospod, rad bi sledil Vašemu nasvetu, toda kako? Neprestano vidim pred seboj črnega moža, ki mi je prinesel skrivnostno naročilo. Moram ga izpolniti. Delam kolikor mi dopuščajo moči, predvsem zato, ker me delo manj utruja kakor počitek. Ne bojim se ničesar več. Moje ure so štete. Cutim, da bom sklenil življenje prej kakor sem ga začel živeti. Življenje je bilo lepo, prineslo mi je velike obete, vendar je segla vmes neizbežna usoda. Ne morem je spremeniti. In tako sedam spet

Hiša na Dunaju, Raubensteingasse 8, kjer je Mozart umrl

k svoji maši zadušnici, da jo končam.

Ali jo bo res napisal do kraja? Čas je povedati, da je bil skrivnostni odposlanec, ki je prinesel Mozartu to naročilo mož, ki ga je poslal k skladatelju grof Franz von Walsegg, plemenitaš, ki je vzdrževal orkester in ga tudi sam vodil. Walsegg je naročal kompozicije pri vseh skladateljih tedanje dobe in jih je potem izvajal v svojem gradu pred povabljenimi gosti. Tudi sam je komponiral. Mozart ni nikoli izvedel, kdo je bil njegov zadnji mecen, ki mu je poslal petdeset dukatov v največji stiski. Poslednje dneve svojega življenja je posvetil komponiranju »Requiem«, ne da bi poznal tistega, ki je skladbo naročil.

BOLEZEN IN SMRT

Zdaj se je skladateljstvo zdravje slabšalo iz dneva v dan. Udi so mu bolj in bolj zatekali, pogostoma je tudi bruhal. Prišlo je tako daleč, da ni več mogel stati na nogah. Konstanca se je ustrašila moževega dela ob »Requiemu« in mu je skladbo skrila. Mozart se je hudoval nanjo in zahteval skladbo nazaj, toda žena mu jo je vrnila šele potem, ko ji je prisegel, da se počuti bolje. Okrog 20. novembra pa spet ni mogel vstati z ležišča. Zato je delo leže nadaljeval.

Prve dni decembra 1791 se mu je stanje tako poslabšalo, da je spoznal, da ne bo mogel skomponirati naročenega dela do kraja. Velel je poklicati nekaj prijateljev in učencev, med njimi tudi Süssmayra. Skupaj

so zapeli skladbo do tam, kjer je Mozartovo pero zapisalo poslednjo noto, to je do Lacrimose. Na tistem mestu je mojstra premagal krčevit jok. Odložil je papirje in jih izročil svoji ženi.

Popoldne 4. decembra je prišla k družini na obisk mlajša Konstančina sestra Zofija. Mozart jo je ljubeznivo sprejel z besedami: »Draga, sorodnica, lepo od tebe, da si prišla. Videla me boš umreti. Saj čutim smrt, že na jeziku. Prosim te, ostani pri nas, da ne bo Konstanca sama z menoj.«

Zdravnik je izjavil, da ni bolniku nobene pomoči več. Zvečer sta Mozart in Süssmayr še enkrat prelistala partituro »Requiem«, kolikor je bil napisan. Mojster je tedaj razložil svojemu učencu, kako je treba skladbo nadaljevati in zaključiti. Ponoči mu je zatekel še obraz. Iz ust so mu grgrali glasovi kakor bi prihajali iz timpanov. Med 4. in 5. decembrom ob eni ponoči je izdihnil. Učeval ni niti sedemindeset let.

Ko se je razvedelo, da je Mozart umrl, so začeli v hišo

pritiskati različni ljudje. Med njimi je bil ravnatelj nekega muzeja, ki se je domislil, da bi bilo prav, če bi posneli skladateljstvo posmrtno masko. Konstanca je smrt tako potrla, da so ji odpovedali živci in je obležala.

Popoldne 6. decembra so krsto, v kateri je bilo Mozartovo truplo, odnesli na mrliški voz, ki je čakal pred hišo. Konstanca ni mogla spremljati moža na poslednji poti. Za vozom je šlo samo nekaj prijateljev. Sprevod se je pomikal po dunajskih ulicah v snežnem metežu in viharju. Krsto so odpeljali na Markovo pokopališče in jo spustili v skupni grob za siromake. Tako še danes nihče ne ve, kje je bil Mozart pokopan, kajti ko je Konstanca okrevala in na pokopališču spraševala po moževem grobu, ji ni vedel nihče pojasniti, kje leži. Pač pa je morala vdova plačati za pogreb osem goldinarjev in 56 krajcarjev, poleg tega pa še posebno pristojbino za uporabo mrliškega voza, kar je znašalo tedaj tri goldinarje.

Ko so prijatelji s Konstanco urejevali pokojnikovo zapuščino, se je pokazalo, da je Mozart zapustil samo dve sto goldinarjev gotovine in tri tisoč goldinarjev dolgov. Za njim je ostalo samo to, kar je ustvaril. Tega pa je bilo ogromno: 48 simfonij, 45 koncertov, 60 serenad in divertissementov, 28 godalnih kvartetov, 40 koncertnih arij, 15 maš-requiem, veliko število pesmi, sonat za razne instrumente, manjše kompozicije za klavir in 22 oper, med njimi: Figarova svatba, Don Juan, Carobna pišča, Così fan tutte, Beg iz seraja in druge. V tem je bila globoka občutenost, tehnična dovršenost, lahka izraznost in mladostni polet. A kdo je tedaj tehtal vse to? Nihče. Sele po smrti je postajal velik, vedno večji, dokler ni postal eden največjih glasbenikov vseh časov. Danes, 200 let po njegovem rojstvu in 165 let po smrti, oživlja njegova glasba kakor da je pravkar privrela iz studenca najčistejše umetnosti. Kajti Mozart je eden izmed tistih redkih pojavov, ki ostanejo večni.

Konstanca je preživela svojega moža za celih petdeset let. Mozartova sestra Nannerl pa je umrla proti koncu oktobra 1829, v starosti 78 let. Zadnja štiri leta je bila slepa, umrla pa je kot vdova. Ko so pospravljali njene stvari, so našli na klavirju partituro »Don Juana« in »Carobne piščali«...

Konec

HEWLET JOHNSON, 82-letni canterburyjski dekan, prijatelj Sovjetske zveze, je nedavno brzojavno pozval svojo 48-letno (drugo) ženo, naj se vrne z dopusta v Severnem Walesu. Žena je prihitela 400 km daleč, da je lahko sprejela Georgija Malenkova, ki ga je dostojanstvenik anglikanske cerkve in stalinski nagradjenec povabil k sebi. Gospa Johnsonova se je pripeljala ob pol 6 zjutraj, goste je dobro postregla, naslednje jutro pa se spet vrnila na dopust.

PETER TOWNSEND, 41-letni polkovnik in letalski atašé v Bruslju, je tudi imeniten jezdec in dirkač. Nedavno se je udeležil dirke amaterjev v Horst-Emscherju v Nemčiji. Na svoji kobili »Margit«, poimenovani po bivši ljubljenci, princesi Margareti, je dosegel četrto mesto.

AKIHITO, 22-letni japonski prestolonaslednik, je nedavno končal študije na gakušinski univerzi v Tokiu. Pri zaključnem izpitu je padel. Kljub temu se je udeležil vesele zaključne slovesnosti s svojimi bolj uspešnimi tovariši in tovaršicami. Zdaj mu izbirajo nevesto. Poroke pa letos ne bo. Kajti Japonci, ki že sto in stoletja delijo čas v dvanajstletne cikle z različnimi živalskimi imeni, pravijo, da leto 1956 nikakor ni ugodno za poroke, ker je to opicje leto. Japonska beseda saru ne pomeni samo opica, marveč z nekoliko drugačnim naglasom tudi »osamljenec«. Zato je bilo že lani na Japonskem na račun letošnjega leta nenavadno mnogo porok, tako da so morali duhovni šintoizma opravljati nadure.

GERASIMOV, 74-letni Stalinov dvorni slikar, je samosilnik poveličal na nestetih podobah, za kar je prejel več Stalinskih nagrad in je bil leta 1947 postavljen za predsednika sovjetske Akademije znanosti. Postal je tudi član Vrhovnega sovjeta. S Stalinom pa je šel seveda tudi Aleksander Gerasimov navzdol. Vendar se je brž spet postavil na noge. V moskovskem časopisu »Sovjetskaja kultura« je izjavil: »Doba Stalina kulta je zavirala ustvarjalna prizadevanja celega pokolenja ruskih umetnikov. Zato tudi moje slike dokazujejo negativni vpliv osebnega povečevanja.« — Tako, pa smo bot.

67 MILIJONOV DOLARJEV mora plačati stric Sam, ali uradno: ZDA, vsak mesec, da nahrani svojo vojsko. Ta velikanski znesek plača natanko deset dni potem, ko so skladišča napolnjena. Račun za prehrano ameriške vojske je zdaj za spoznanje manjši kakor pred dvema ali tremi leti, ko je bilo treba vsak mesec odraščati po 70 milijonov dolarjev. Cene živilom v Ameriki sicer niso padle, pač pa se je miza nekoliko zmanjšala. Zdaj seda zanjo vsak dan le še okoli 3 milijone gostov v različnih uniformah.

SE BOŠ NA VRATIH VOZIL...

Danes smo spet zapisali izrek, ki ga ne bomo tako pogosto slišali. Če se pa spomnimo nekaj desetletij nazaj ali pa malo pozivemo po ljudskem izročilu, bomo prav kmalu razložili tudi naš izrek.

Da bomo prej pri stvari, stopimo v eno izmed gostiln v okolici Mokronoga (od tam tudi izvira naš pregovor) in prisluhnimo. Fantje in moške pijejo. Stefan za štefanom prihaja na mizo, mošnjički pa se vedno bolj praznijo. Zene že prihajajo vsaka po svojega ter ga priganjajo domov. Toda danes je praznik in zakaj ga ne bi še en Stefan?

Tako so pognali že tudi zadnje denarce po grlu in gostilničar je vzel v roke kredo, da bo pri roki, če bi kmet začel piti na upanje. Ta trenutek pa tudi kmetova žena izreče naš izrek, ki pa bahatemu kmetu, če bi se uresničil, res ne bi bil v preveliko hvalo. Zato si le pomakne kučmo na glavo in ogre kamizolo ter jo odrine domov. Ni nam dal priložnosti, da bi do konca razložili pregovor. Sicer pa prisluhnimo staremu možakarju, ki nam bo povedal, da se je čisto zgodilo, da se je kdo vozil na vratih — seveda spet, saj imamo opravka s pregovorom, samo simbolično. Se v prejšnjem stoletju je bila navada, da so pili »na kredo ali na upanje«. Ko je gostilničar namreč opazil, da kmet nima več denarja, je vzel v roko kredo ter naredil na vratih črto, kar je pomenilo število meric, ki jih je nekdo spil, a ne plačal. Na ta način je gostilničar vodil evidenco o količini popitega in neplačanega vina. Ves ta čas, dokler ni pivec plačal svojega dolga, pa so nihale črte o popitem vinu na vratih; tako se je v resnici naš vinski bratec vozil ne samo prijetno okajen domov, marveč tudi na vratih.

Ta način zapisovanja dolga s kredo na vrata ali zarezani v lesene predmete je prastar in nam poleg drugega priča tudi o nepismenosti naših ljudi.

ZEMLJA IN NJENA NOTRANJOST

Zemlja se nam zdi tako velika in za nas tako važna, da v vsakdanjem življenju kaj radi pozabljamo, da je nebesno telo, planet, ki se vrti okoli svoje osi in giblje skupaj z mnogimi drugimi okoli Sonca, sočeta našega sončnega sistema. V kozmičnem pomenu je Zemlja kaj nepomembno telo, tako po svojih razsežnostih, kakor po svoji legi v vesoljstvu. Vendar je Zemlja nam, ki na njej živimo, najbolj poznan planet našega sončnega sistema. Precej je podobna nekoliko sploščeni krogli s premerom okoli 13.000 km. Površina Zemlje je precejšnja: 510 milijonov kvadratnih kilometrov, prostornina pa znaša malo več kakor bilijon kubičnih kilometrov. O tem, kako je Zemlja zgrajena, nam neposredna raziskovanja in meritve povedo razmeroma malo. Najgloblji rovi so globoki komaj 5 km, geološke raziskave pa nam omogočajo zaključke le o sestavi najvrhnejše, kakih 20 km debele plasti zemlje. Tako je direktnim opazovanjem dostopen komaj 300-til del razdalje do središča Zemlje. Lava, ki jo bruha vulkani, prihaja iz večjih globlin. Vendar tudi raziskovanje lave ne more dati bistvenih zaključkov o sestavi zemeljske notranjosti, iz katere je lava prišla, saj nam izvor lave nikoli ni točno poznan. Prav tako tudi ne vemo, ali je lava imela te lastnosti že prej, na mestu svojega nastanka, ali pa jih je pridobila šele ob dvigavanju na zemeljsko površino. Bistveni pomen za spoznavanje zemeljske notranjosti ima raziskovanje potresov. Mesto, kjer potres nastane, leži v splošnem 60 do 100 km pod zemeljskim površjem. Od tod se širijo potresni sunki v obliki valovanja skozi Zemljo. Iz načina razširjanja teh valovanj, iz njihove hitrosti itd. moremo sklepati na sestavo zemeljske notranjosti. Tu moramo omeniti znanega geofizika E. Wiecherta, ki je pred več kot 50 leti prvi konstruiral instrumente-seizmografe za merjenje potresov in ki mu dolgujemo osnovno sliko notranjosti našega planeta — Zemlje. Zemlja je sestavljena iz jedra, tako imenovane vmesne plasti in skorje. Jedro ima kakih 7000 km v premeru in je sestavljeno iz težkih snovi, predvsem železa. Tu vladajo ogromni pritiski več milijonov atmosfer in temperature nekaj sto tisoč stopinj. Jedro obdaja vmesna plast povprečne debeline kakih 1700 km, sestavljena iz snovi, ki so povprečno še enkrat lažje kakor snovi iz zemeljskega jedra. Zunanja, delno neposrednemu opazovanju dostopna plast je zemeljska skorja. Na njej živimo. Tu so žarišča potresov. Njena debelina je zelo različna in znaša povprečno 1200 km.

ALI VESTE...

...da je bil 1. maj 1941 že v znamenju intenzivnih priprav na osvobodilno borbo: konec aprila je CK KPS izdal letak, v katerem je komunisti pozval, naj kujejo čvrsto enotnost proletariata, trdno zvezo delavcev in kmetov, močno osvobodilno fronto vsega slovenskega naroda: »Vodite slovensko ljudstvo ter ves slovenski narod v odločilni borbi do zmage.« 27. aprila 1941 je bil ustanovni sestanek OF, čez nekaj dni je izšla prva številka »Slovenskega poročevalca«, nadaljevalo se je zbiranje orožja...

nadaljevanja

RUDARSTVO NA TEKOČEM TRAKU

● s str. 461

noma /podrediti poveljem, ki prihajajo iz komandnega središča. Brez te avtomatizacije in vsklajenosti ni mogoče doseči, da bi delo teklo gladko. En sam izurjen človek na komandnem mestu lahko doseže več kakor desetine in stotine nesmotrno razporejenih delovnih moči. Komandna kabina uravnava odhode in prihode električnih vlakov in lokomotiv, določa čas za nakladanje in razkladanje premoga, križanje transportov in podobno. Promet je sinhroniziran. Luči se prižigajo in ugašajo, signali se menjavajo v podobi rdečih in zelenih svetlobnih efektov.

Ko dvignejo premog na površje, ga najprej očistijo jalovine in drugih primesi, po potrebi tudi izpirajo, nato pa sortirajo po velikosti, odnosno debelosti. Najboljši premog, antracit, uporabljajo prvenstveno za uplinjevanje. Pri tem postopku razvije premog 6700 do 7300 kalorij. Antracit gori z dolgim, svetlim plamenom. Ko so iz njega izvlekli gorilni in svetilni plin, ostane koks. Iz sto kg masnega premoga dobimo 35 do 40 kubikov gorilnega ali svetilnega plina, poleg tega nam ostane še 60 kg izvrstnega koka za kovačnice in gospodinjstva. Takšen koks ohrani celo do 95 odstotkov ogljika, zato je zelo poraben, če znamo z njim ravnati. Gori pa počasi in je treba njegovo žerjavico nenehoma razpihovati.

In da se vrnemo k domačim, slovenskim premogovnikom! Tudi v njih je danes delo izvečine modernizirano, mehanizirano. Tudi v njih — posebno v zasavskem bazenu in Velenju — uporabljajo zdaj transporterje, železne opornike namesto jamskega lesa, imajo moderno urejene kopalnice, ki služijo osebni higieni rudarjev. Seveda niso vsi rudniki enako modernizirani. Trbovlje, Hrastnik, Zagorje, Velenje imajo prednost tudi tukaj, ker so se pravočasno oskrbeli s sodobnimi napravami. Zaostajajo še Sentjanž, Krmelj, Globoko in nekateri drugi. Pa tudi v teh se bodo razmere sčasoma izboljšale, tako da bo rudar povsod prišel na svoj račun. Težki pogoji rudarskega dela silijo, da se za te naprave prav posebno zavzamemo in poskrbimo, da se rudarjevo življenje in zdravje zaščiti kakor zdravje in življenje vsakogar drugega, ki dela za blaginjo socialistične skupnosti.

IZSELJENCI IN DOMOVINA

● s str. 457

pa je ob koncu ugotovil: »Je pa že bolje delati z rokami, se manj utrudim.« Tudi v Radiu

je v poletnih mesecih izredno veliko obiskov. Vsakdo, ki pride, bi rad videl, od kod prihajajo nove oddaje, kakšni so ljudje, ki jih pripravljajo, kdo so tisti, katerih glasove poslušajo itd. Ko pa obiski minejo, prihajajo namesto njih prisrčna, s trdo delavsko, pa pisana večjo roko napisana pisma. Polna so zahvale in dokazov, da si je oddaja utrla pot v srca rojakov. »Slovenska izseljenska matica in Radio Ljubljana pridobivata s svojim delom veliko slovenskih src, ki na tujem vedno bolj in bolj utripajo za svojo domovino« — piše mlad rojak iz Francije.

V KANAL OB SOČI SO PRIPELJALI TRI SIROTE

● s str. 458

je izbruhnila vojna in gimnaziji so se preselili na Dunaj in z njimi tudi Marij Kogoj.

Do nadaljnjega sem za njim zgubila vsako sled; zelo pa sem bila vesela in presenečena, ko sem brala v »Slovenskem narodu«, da je Kogoj priredil na Dunaju velik koncert slovenskih beguncev. V uspeh sem verjela, ker je koncert omenil tudi takle list, kot je bil »Neue Freie Presse«, ki se ni nikoli navduševal za malenkosti.

Minila je vojna in begunci so se vračali domov. Kanal je bil porušen in vsepovsod so zevale globoke rane. Ko se je nekoliko opomogel, je tudi Marij prišel na obisk k znanemu dekanku Beletu in k meni. Z navdušenjem mi je pripovedoval o svojih velikih načrtih v glasbeni umetnosti. Navduševala sem ga seveda in danes srečna verjamem, da je pred nedavnim umrl Marij Kogoj bil eden najpomembnejših slovenskih skladateljev.

Ko sem bila za novo leto v Ljubljani, sem slišala žalostno vest, da živi v nekem zavodu. Hotela sem ga obiskati, a slučaj je hotel, da sem se srečala po mnogih letih z znanim slikarjem Ivanom Čargom, ki je bil, kakor Riko Debenjak, moj učenec v osnovni šoli v Kanalu. Prijatelj Čargo mi je povedal, da je Kogoj trenutno v Zavodu za onemogle na Bokalcu. Rada bi ga bila obiskala, toda neugodno vreme, dolga pot in moja starost so mi namero preprečili. Hudo mi je bilo in zamislila sem se, če nisem morda jaz vžgala v mladih srcih iskro ljubezni do lepih umetnosti, ko sem pripovedovala v osnovni šoli mladim učencem o mojih potovanjih po domovini in tujini, o raznih umetniških galerijah in muzejih. Prav tako je bil namreč tudi mene navdušil za umetnost moj prvi učitelj v Tolminu, premalo znani glasbenik, Idričan — Danilo Fajgelj.

Čudež na našem vrtu

Moja žena je ljubezniva žena. Vse hoče sama opraviti. Zavrača vsakršno pomoč.

»Sam bodi mož,« rada reče, kadar se loti česa novega. Občudujem jo.

Imava vrt. Ko sva posejala repo, potaknila fižol in razvrstila mlado solato, sva si nekoliko odpočila. To je pravzaprav najlepše pri vsem delu na vrtu.

»Pravzaprav ni prav, da gojimo samo sočivje,« je rekla žena, »treba bi bilo tudi nekaj cvetic.«

»Vsekakor, sem pritrdil,« tudi meni so cvetice ljubše kakor sočivje, vsaj na oko.«

»Ampak cvetlice mora človek sam vzgojiti,« je rekla žena, »saj ni nikakšna umetnost, če kupiš cvetke pri vrtnarju. Sodoživljati jih je treba od semena do razcveta. Potem so ti vse bolj ljube.«

To je tista materinska stran, sem ganjeno pomislil. Žena mora vedno kaj gojiti in vzgajati. Tudi manjše otroke ima rajši kakor večje. Če bi bilo po ženski volji, bi ljudje sploh običali v starosti od dveh do treh let.

Nakupila sva torej vsakovrstna semena. Če bo vse to pognalo in se razbohotilo, se bova sprehajala po pravem paradižu. Toliko semenja sva kupila, da ga je bil ves predal poln: od ljubljanske ledenke do mačehe, imenovane »perpleks«.

Vendar nisva prišla do tega, da bi posejala cvetlice. Spinačno seme so nam požrli drobni polži, ker je bilo tako hladno in deževno vreme; repno seme so nato pospravile nekakšne zemeljske bolhe, ker je iznenada nastopilo toplo in sušno vreme. Potemtakem res nisva utegnili misliti na cvetlice.

Ko sva konec koncev le odprla predal, sva videla, da so miši v njem napravile strašanski nered. Na našem planetu je neverjetno mnogo živali, da kar ni mogoče sprevideti in spoznati, čemu so sploh na svetu: polži, strune in miši. Deloma so požrle vrečke, deloma seme. Nekatero sorte so jim posebno tekmile. Gotovo so med temi živalmi svojevrstni sladokusci. To je zanimiv prispevek k psihologiji miši.

Ko le ne bi bilo tako težavno spoznati tisto semenje, ki je še ostalo! Kajti iz vreč se je razsulo in pomešalo najrazličnejše seme, ime pa je bilo zapisano samo na vrečkah.

Z ženo sva se zamislila. Ampak moja žena se zanese na svoj nos — instinkt je prava prednost in premoč ženskega spola. Miselni stroj moža ni temu nikakor kos.

Nabrala je neko vrsto semenja na dlan in rekla: »To bo gotovo nekaj lepega, čut mi

tako pravi.« Bila so kakšna 2 mm velika črna triogelna semena. Res, marsikaj sva si obetala.

»Ampak kaj bi to le moglo biti?« je vprašala.

»Morda so zvončki,« sem rekel, ker vem, da jo zvončki lahko navdušijo.

»No, lahko so tudi orhideje,« je rekla.

»Misliš?«

Segla je po vrtnarski knjigi. Imava namreč zelo lepo vrtnarsko knjigo. To je pri vrtu poglavitna reč. Knjiga se imenuje »Večno razcveteli vrt«.

Pokazala mi je, kakšne so orhideje. Nič ni bilo reči, lepe so. Listala sva dalje. Bilo je še

kaj lepšega, kakor si misliva.«

»Da, midva imava vedno srečo,« sem rekel.

Posejala sva celo gredo. »Mešanih posevkov nimava rada,« je rekla moja žena. »Takole bo greda napravila boljši vtis.«

Že takšna zaupanja polna setev je pravi čudež. Trdo seme vrže v zemljo in pričakuješ, da bodo iz tega zrastle cvetlice. Če samo pomislimo, da je tega zmožno navadno seme, navidezno mrtvo seme, je to čudež — tega sploh ne morem drugače povedati. Kar zamisliš se pri takšni setvi.

Potem je prišlo potrpljenje. Vroče je postalo. Vsak večer sva zvelkla po deset zalivalk

tako nejeveren! Kar je dobrega, raste počasi. Cvetlice bodo že prišle.

In res so prišle. Naenkrat so bile tu. Prečudno, v naravi je vedno naenkrat vse tu.

Cvetlice so pognale iz tal, rahlo sklonjene so bile, s tankimi stebelci, na katerih so še vedno visela semena.

»Tem očitvidno ni bilo lahko,« sem rekel zamišljeno. »Takole poženejo iz trdih tal — kakšna sila!« — Resnično, bil sem ganjen.

»Ampak stebelca so še prav tanka,« sem opomnil. »Skoraj kot travne bilke.«

»Ti si tako nezaupljiv,« je rekla žena. »Takele drobne cvetke so kakor otroci. Tudi otroci niso lepi, ko pridejo na svet. Treba je pač z zaupanjem potrpeti, da bodo lepe.«

»Te cvetlice me domala spominjajo drobnjaka,« sem se drznil črhiniti.

»Moški ste brez vsake vere,« je rekla žena. »Zato pa je svet tak, kakršen je!«

Nič več nisem zinil, čeprav me je to cvetje še vedno spominjalo drobnjaka. Kaj sem hotel!

»Zdaj je treba samo pridno zalivati,« je rekla žena. »Potem se bodo stebelca že okrepila.«

Ko je moja žena spala, sem stopil še enkrat na vrt. Drobniak ali karkoli je že bilo, mi ni dal miru. Sklonil sem se do grede in ovohal tanka stebelca. Dišala so po čebuli. Mar sva čebulo posejala? Kajpak, na Holandskem je polno tega. To sem nekoč že slišal. Ampak to ni bila cvetoča čebula, ki ji pravijo tudi tulipani. »Narcise so,« je trdila moja žena, kolikor dolgo je mogla to trditi.

Jaz pa sem pridno zalival in nisem izustil niti besedice več.

Nekega večera je stala moja žena pred cvetno gredo in je tiho jokala. »Čebula,« je rekla in zaihtela.

Tedaj sem odložil zalivalko in vzkliknil veselo kakor iz uma: »Ne, kaj si rekla? — Čebula? — O jehata, čebulo imam vendar tako rad!«

Skozi zastor solz me je bolešno pogledala.

»Ljuba žena, ko bi ti le vedela, kako dolgo sem si to želel,« sem hlastno nadaljeval. — »Cela greda čebule! Lastne čebule!«

»Ampak orhideje in narcise...?«

»Saj jih imava v knjigi,« sem rekel veselo.

Tedaj mi je padla okoli vratu. Res, ljubezniva žena. In tedaj sem spoznal, da je tudi čebula po svoje prav lepa, jako lepa.

F. M.

mного drugih lepih cvetic. Vmes sva ponovno ogledovala črno seme na dlani in to seme je bilo vedno bolj skrivnostno in je obetalo vedno več.

»Tudi Kleopatrina igla ne bi bila napak,« mi je šinilo v glavo.

»Pa himalajski eremurus z velikanskimi cvetočimi svečami!« je rekla žena z zardelimi lici.

Nisem oporekal, čeprav sem bil pripravljen, da se zavedo. Tudi s kakšno bolj preprosto okrasno cvetlico, recimo s kakšnim zajbljem: salvia nemorosa superba! Latinsko ime napravi tudi preprosto reč bolj sijajno.

»Pravzaprav je res sreča, da ne veva, kaj bo iz tega semenja,« je rekla moja žena. »Zdaj se veseliva v pričakovanju — lahko si predstavljava vse kar najlepše in morda bo iz tega še

vodč h gredi. Naposled je iz ilasto rumene zemlje pognalo zelenje. Zdaj sva še bolj pridno zalivala. Vendar sva postajala nekako nezaupljiva. Kajti tole zelenje je bilo podobno regratu. Pa je tudi res bil regrat. Nezaželeno rastlinice sva skrbno populila.

In sva spet čakala. In spet zalivala. In spet je pognalo zelenje. Ampak tudi to se mi je zdelo tako znano; ali niso to tiste zoprne zlatice, ki zrastejo povsod tam, kjer jih ne želimo? Pa so res bile zlatice, o tem ni bilo več dvoma. Skrbno sva jih populila.

In spet sva čakala. Skušal sem preračunati, koliko zalivalk vode sem že znosil k tako imenovani cvetni gredi. Pa sem se vedno znova uštel. Žena me je očitajoče pogledala, ko sem napravil slab dovtip. Prav je imela, kako bi le mogel biti

Kakor vsako leto, bo tudi letos radijska postaja prenašala reportažo s prvomajске proslave v Ljubljani

NEDELJA

29. aprila

- 6.00-7.00 Vesele in poskočne za prijetno nedeljsko jutro — vmes ob
- 6.05-6.10 Poročila in vremenska napoved
- 7.00-7.15 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda
- 7.15 Reklame
- 7.30 Radijski koledar in prireditve dneva
- 7.35 Operetna glasba
- 8.00 O športu in športnikih: Sport na zelenih tratah
- 8.15 Slovenske narodne pesmi in domače melodije izvajajo ansambli in solisti
- 9.00 Otroška predstava — Pino Valtovec: Tretji udarec, radijska igra (prva izvedba)
- 9.40 Lahka glasba
- 10.00 Družinski pogovori
- 10.10 Nedeljski simfonični koncert Carl Maria Weber: Concertino za klarinet in orkester — Ludwig van Beethoven: Sesta simfonija »Pastoralna«
- 11.00 Oddaja za beneške Slovence
- 11.20 Melodije iz filmov in glasbenih revij
- 12.00 Pogovor s poslušalci
- 12.10 Opoldanski glasbeni spored
- 13.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved, pregled dnevnega sporeda in objave
- 13.15 Zabavna glasba, vmes reklame
- 13.30 Oddaja za našo vas Ob prazniku delovnih ljudi. — KZ v Zrečah pravilno pojmuje vlogo združne vasi. — Sekcija žena združnic v Laškem je upravičila svoj obstoj. — Z magnetofonom po naših vaseh na završkem socialističnem gospodarstvu. — O prvem maju — po straneh porumenelih listov. — Novice s podeželja in drobne iz velikega sveta. — Dopisi naših poslušalcev.
- 14.15 Želeli ste — poslušajte!
- 15.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objave
- 15.15 Želeli ste — poslušajte!
- 16.00 Prenos meddržavne nogometne tekme Madžarska: Jugoslavija
- 18.00 Radijska igra Ivan Cankar: »Hlapci« Sodelujejo člani SNG — Stane Sever, Milan Skr-

binšek, Edvard Gregorin, Pavle Kovič, Lojze Potokar, Ančka Levarjeva, Vida Juvanova, Mila Kačičeva, Vladimir Skrbinšek, Bojan Peček, Jože Zupan, Majda Potokarjeva, Mira Danilova, Janez Cesar, Elvira Kraljeva, Maks Bajc

- 19.00 Radijski dnevnik
- 19.30 Zabavna glasba, vmes reklame
- 20.00 Večerni operni koncert
- 21.00 Kulturni razgledi
- 21.15 Popevke in ritmi
- 22.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled sporeda za naslednji dan
- 22.15-23.00 Primož Ramovš: Tretja simfonija (prva izvedba)
- 22.15-23.00 UKV program: Plesna glasba
- 23.00-24.00 Oddaja za tujino — na valu 327,1 m (prenos iz Zagreba)

V nedeljo zvečer bodo v ljubljanskem Radiu prvič izvajali Tretjo simfonijo Primoža Ramovša

PONEDELJEK

30. aprila

- 5.00-7.00 Dobro jutro, dragi poslušalci! (pester glasbeni spored) — vmes ob
- 5.05-5.10 Poročila in vremenska napoved
- 6.00-6.10 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda
- 6.10-6.20 Reklame
- 6.20-6.25 Naš jedilnik
- 7.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in radijski koledar
- 7.10-8.00 Domači napravi
- 11.00 Radijski koledar
- 11.05 Oddaja za pionirje: Hlapec (po pripovedki Hermine zur Mühlen priredil Fr. Kumer)
- 11.35 Od melodije do melodije
- 12.00 Prvomajске prireditve in izleti
- 12.10 Slavne kompozicije skladateljev-revolucionarjev
- 13.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved, pregled dnevnega sporeda in objave
- 13.15 Operni koncert
- 14.00 Golouh: Spomini
- 14.15 45 minut z velikimi zabavnimi orkestri
- 15.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objave
- 15.15 Oskar Danon: Lička balada (zbor SF p. v. Rada Simonitija) Svetolik Paščan: »15000« (zbor Radia Beograd in baritonist Dušan Popović, dir. Svetolik Paščan)
- 15.40 Se pomnite, tovariši? — Cvetko Zagorski: Poslednja pomlad
- 16.00 Bela Bartok: Cantata profana (Prva izvedba v Radiu Ljubljana)

- 16.25 Nekaj znanih skladb za orkester
- 17.00 Napoved časa, poročila in objave
- 17.15 Čestitke k prazniku dela — I.
- 18.00 Iz naših kolektivov
- 18.15 Čestitke k prazniku dela — II.
- 19.00 Radijski dnevnik
- 19.30 Lahka glasba
- 20.00-22.00 »Večer pred 1. majem« a) Bratje le k soncu, svobodi... (internacionalne borbene pesmi) b) Jovan Bandur: Partizanska rapsodija
- 22.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled sporeda za naslednji dan
- 22.15-23.00 Za prijetno razvedrilo (spored zabavnih in plesnih melodij)
- 23.00-24.00 Oddaja za tujino — na valu 327,1 m (prenos iz Zagreba)

T O R E K

1. maja

- 6.00 Budnica
- 6.05 Poročila in vremenska napoved
- 6.10 Pozdrav Prazniku dela (pester glasbeni spored)
- 7.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda
- 7.15 Delovni kolektivi čestitajo
- 8.00 1. maj — praznik delovnih ljudi vsega sveta
- 8.10 Bobene, partizanske in delovne pesmi
- 9.00 Prenos reportaže s prvomajске parade v Ljubljani
- 10.00 Prvomajски simfonični koncert Boris Papandopulo: Obnova, simfonični stavek — Blaž Arnič: Simfonija dela — Josip Slavenški: Simfonični epos
- 11.00 Z delavci Hidromontažne skupnosti v Mariboru
- 11.30 Delovni kolektivi čestitajo
- 13.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled dnevnega sporeda
- 13.15 Zabavne melodije
- 14.00 Otroška predstava — Pino Valtovec: Čudežna roža, radijska igra (prva izvedba)
- 14.40 Vesele in poskočne
- 15.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objave
- 15.15 Glasbeni intermezzo
- 15.30 »Zdaj zapojmo pesem iz srca: »Srečno!« (Utrinki iz glasbenega življenja v Trbovljah)
- 16.30 45 minut simfoničnih plesov
- 17.15 Pomlad v Aziji in Afriki
- 17.30 Iz kitajske solistične glasbe — sodelujeta: Jelka Stanič (violina), Marjan Lipovšek (klavir)
- 18.00 »Lipa zelenela je...« (pisan spored slovenskih narodnih in umetnih pesmi)
- 18.30 Glasbeni odlomki iz filmov »Jara gospoda« in »Lipčanci«
- 19.00 Radijski dnevnik
- 19.30 Zabavna glasba

- 20.00 Radijska igra Henrik Ibsen: »Stebri družbe« Priredil in za radio adaptiral Jure Mah Karsten Bernik — Stane Potokar, Beti, njegova žena — Sonja Stoparjeva, Ivan, njen mlajši brat — Marjan Kralj, Lona, njena starejša po pol sestra — Vera Pantičeva, Rör-lund, adjunkt — Marjan Krišelj, Rumel, veletrgov-vec — Tugomir Tory, Aune, ladjedelniški moj-ster — Slavo Svajger, Krap, prokurist — Pero Ovsec, Dina Dorfova — Jana Osojnik, Tri gospe — Jelka Cvetežar, Silva Matejek, Marta Pestator
- 21.00 »Zaigramo in zapojmo« (revija zabavnih orkestrrov in solistov Radia Beograd, Radia Zagreb in Radia Ljubljana)
- 22.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled sporeda za naslednji dan
- 22.15-23.00 Nočni koncert — Darius Milhaud: Pomladni concertino za violino in orkester — Igor Stravinski: Posvečanje pomladi
- 22.15-23.00 UKV program: Plesna glasba
- 23.00-24.00 Oddaja za tujino — na valu 327,1 m (prenos iz Zagreba)

S R E D A

2. maja

- 6.00-7.00 Dobro jutro, dragi poslušalci! (pester glasbeni spored) — vmes ob
- 6.05-6.10 Poročila in vremenska napoved
- 7.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda
- 7.15 Reklame
- 7.30 Radijski koledar in prireditve dneva
- 7.35 Poje zbor Slovenske filharmonije p. v. Rada Simonitija
- 8.00 Koncert jugoslovanskih pihalnih godb
- 9.00 Med občani Središča ob Dravi To radijsko reportažo je pripravil Zvone Kržišnik. Slika pa nam prikazuje del tega lepega naprednega slovenskega kraja.
- 9.30 Slovenske narodne pesmi
- 10.00 »Na okna je potrkala pomlad...« (literarno-glasbena oddaja)
- 10.30 Skladatelji pišejo glasbo o pomladi (Vivaldi, Schumann, Kozina, Haydn)

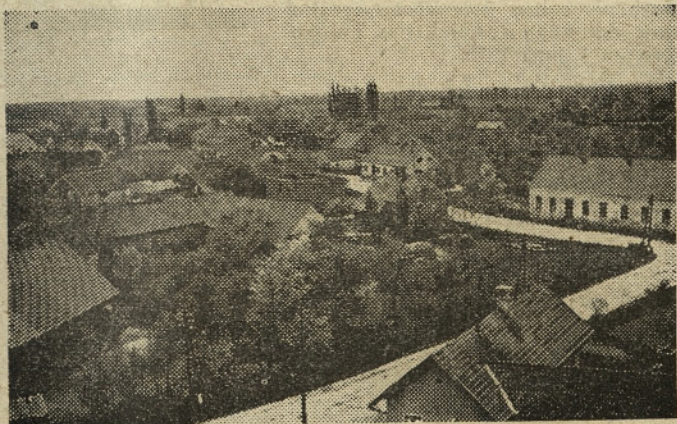
Veterani rudarske godbe v Trbovljah. Igrali bodo 1. maja ob 15.30

- 12.00 Zorana ledina na Kočevskem
12.10 Lahek opoldanski glasbeni spored
13.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved, pregled dnevnega sporeda in objave
13.15 Zabavna glasba, vmes reklame
13.15 Želeli ste — poslušajte!
15.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objave
15.15 Drobne orkestralne skladbe
15.30 »Od Triglava do Ohrida...« (revija narodnih ansamblov, zborov in solistov)
16.30 Veselo popoldne
18.00 Sien Sin Haj: Hoang-ho, kantata (prva izvedba v Radiu Ljubljana)
19.00 Radijski dnevnik
19.30 Zabavna glasba, vmes reklame
20.00 **Antonin Dvořák: Rusalka**
Pred meseci sta vam naša sodelavca Lojze Krakar in Marijan Vodopivec pripravila radijsko priredbo Smetanove opere »Prodana nevesta«. Poslušalci so bili z njo zelo zadovoljni. Za praznik dela pa sta vam ista sodelavca pripravila novo radijsko priredbo, tokrat Dvořakove »Rusalk«. Glavne vloge bodo peli: Rusalko — Ludmila Cerkvinkova, sopran
Princa — Beno Blachut, tenor
Knežinja — Marie Podvalova, sopran
Čarovnico Ježibabo — Marta Krasova, alt
Povodnega moža — Eduart Haken, bas
Sodelovali pa bodo še solisti, zbor in orkester Narodnega gledališča v Pragi p. v. Jaroslava Krombholca
22.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled sporeda za naslednji dan
22.15—23.00 Domači ansambli v plesnem ritmu
22.15—23.00 UKV program: Nočni komorni koncert
23.00—24.00 Oddaja za tujino — na valu 327,1 m (prenos iz Zagreba)

ČETRTEK

3. maja

- 5.00—8.00 Dobro jutro, dragi poslušalci! (pester glasbeni spored) — vmes ob
5.05—5.10 Poročila in vremenska napoved

Radijska reportaža »Med občani Središča ob Dravi« bo na sporedu v sredo. Naša slika kaže ta lepi, napredni kraj.

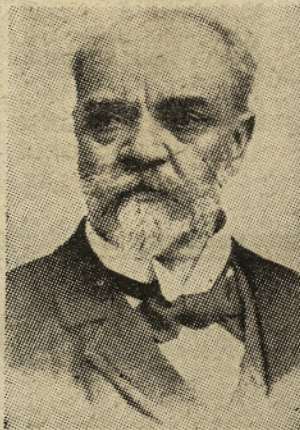
TARIFA ODDAJ PLOŠČE PO ŽELJAH RADIO MARIBOR, KOPER in CELJE: ob nedeljah: solo plošče 1000 din, skupinske 400 din — ob delavnikih: solo plošče 700 din, skupinske plošče 200 din

- 6.00—6.10 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda
6.10—6.20 Reklame
6.20—6.25 Naš jedilnik
7.00—7.10 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in radijski koledar
11.00 Radijski koledar
11.05 Za dom in žene
11.15 Operetna in lahka glasba
11.45 Mladinski zbori pojo (glasbena oddaja za pionirje)
12.00 Opoldanski operni koncert
12.30 Kmetijski nasveti
12.40 Koračnice igra Bostonski promenačni orkester p. v. Arthurja Fiedlerja
13.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved, pregled dnevnega sporeda in objave
13.15 Zabavna glasba, vmes reklame
13.35 Popularne simfonične skladbe
14.30 Nove knjige
14.40 Narodne in umetne pesmi poje Ljubljanski zvon p. v. Slavka Miheliča
15.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objave
15.15 Zabavna glasba
15.40 Utrinki iz literature — Alphonse Daudet: Poslednji dan
16.00 Glasbene uganke
17.00 Napoved časa, poročila in objave
17.15 Želeli ste — poslušajte!
18.00 Domače aktualnosti
18.10 Pesem skozi stoletja (ciklus samospjevov iz domače in tuje glasbene ustvarjalnosti)
18.30 Družinski pogovori — asistent Ivan Toličič: Razne učne in vzgojne težave v pubertetnem obdobju
18.40 Poje Joe Stafford z orkestrom Paul Weston
19.00 Radijski dnevnik
19.30 Zabavna glasba, vmes reklame
20.00 Kulturni obzornik
20.15 »Četrtek večer« domačih pesmi in napevov — sodelujejo priljubljeni ansambli in solisti F. S. Fitzgerald — prerok ameriške »izgubljene generacije«
21.30 Vlastimir Peričić: Sonatina za klavir — Bohuslav Martinů: Sonata št. 2 za čelo in klavir
22.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled sporeda za naslednji dan
22.15—23.00 Po svetu jazza XVIII. del »Cool jazz«
22.15—23.00 UKV program: Nočni koncert — Sergej Rahmaninov: Otok mrtvih, simfonična pesnitev — Maurice Ravel: Koncert za klavir in orkester (za levo roko)
23.00—24.00 Oddaja za tujino — na valu 327,1 m (prenos iz Zagreba)

P E T E K

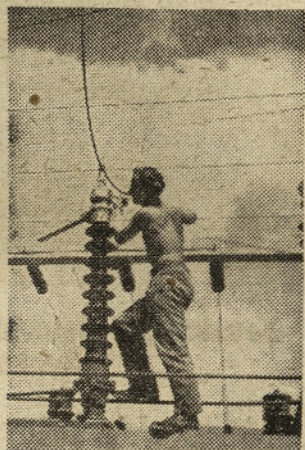
4. maja

- 5.00—8.00 Dobro jutro, dragi poslušalci! (pester glasbeni spored) — vmes ob
5.05—5.10 Poročila in vremenska napoved
6.00—6.10 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda
6.10—6.20 Reklame
6.20—6.25 Naš jedilnik
7.00—7.10 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in radijski koledar
11.00 Radijski koledar
11.05 Simfonične slike — Camille Saint-Saens: Mrtvaški ples — Aleksander Borodin: V azijskih stepah — Matija Bravničar: Kurent — Charles Griffes: Dvorca Kuble Kana — Jan Sibelius: Lov
11.45 Cicibanom — dober dan! (dve zgodbi Vlada Firma)
12.00 Slovenske narodne pesmi pojeta moški zbor »Angel Besednjak« in ženski Mariborski komorni zbor
12.30 Kmetijski nasveti
12.40 Pavel Sivic: Medžimurska in kolo

Za praznik dela bodo poslušalci Radia Ljubljana slišali radijsko priredbo Dvořakove »Rusalk«, v kateri bodo nastopali solisti, zbor in orkester Narodnega gledališča v Pragi

- 13.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved, pregled dnevnega sporeda in objave
13.15 Zabavna glasba, vmes reklame
13.35 Pester operni spored
14.30 Zanimivosti doma in po svetu
15.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objave
15.15 Zabavna glasba
15.40 Utrinki iz literature — G. F. Weiskopf: Svet na prepihu
16.00 Popoldanski simfonični koncert Jurij Gregorč: Simfonieta — Ludvig Spohr: Koncert za violino in orkester št. 8 v a-molu — Manuel de Falla: Čarovna ljubezen, baletna suita
17.00 Napoved časa, poročila in objave
17.15 Želeli ste — poslušajte!
18.00 Spoznavajmo človeka
18.15 Pred mikrofonom so Veseli godci
18.35 Tečaj francoskega jezika 18. lekcija
18.45 Igra saksofonist Srečko Dražil
19.00 Radijski dnevnik
19.30 Reklame, zabavna glasba
20.00 Tedenski zunanje-politični pregled
20.15 Glasbena medigra
20.30 Constantin Brailoiu: Glasba narodov sveta — XI. Tuaregi
21.15 Oddaja o morju in pomorskih
22.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled sporeda za naslednji dan

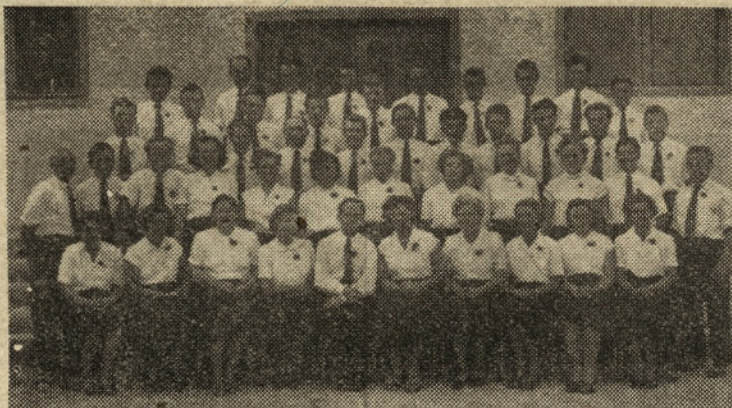
»Z delavci Hidromontažne skupnosti v Mariboru« bo naslov velike reportaže

- 22.15 Igra Plesni orkester Radia Ljubljana
22.30 Mednarodna radijska univerza
22.50—23.00 Melodije za lahko noč
22.15—23.00 UKV program: Plesna glasba
23.00—24.00 Oddaja za tujino — na valu 327,1 m (prenos iz Zagreba)

SOBOTA

5. maja

- 5.00—8.00 Dobro jutro, dragi poslušalci! (pester glasbeni spored) — vmes ob
5.05—5.10 Poročila in vremenska napoved
6.00—6.10 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda
6.10—6.20 Reklame
6.20—6.25 Naš jedilnik
7.00—7.10 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in radijski koledar
11.00 Radijski koledar
11.05 Za dom in žene
11.15 Lahek spored izvaja Mariborski pihalni ansambel p. v. Draga Lorbeka
11.45 Pojte z nami, otroci!
12.00 Lahek opoldanski glasbeni spored
12.30 Kmetijski nasveti
12.40 G. Donizetti: La Favorita, uvertura — E. Lalo: Kralj iz Ysa, uvertura
13.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved, pregled dnevnega sporeda in objave
13.15 Zabavna glasba, vmes reklame
13.35 Za prijeten odih (zabavna in lahka glasba)
14.30 Pionirski kotiček
14.45 Mladinski zbori pojo
15.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objave
15.15 Zabavna glasba
15.40 Utrinki iz literature — Miodrag Protić: Rojstni dan po desetih letih
16.00 Koncert po željah
17.00 Napoved časa, poročila in objave
17.15 Želeli ste — poslušajte!
18.00 Okno v svet: Domovi vaše skupnosti v Zahodni Nemčiji
18.15 Poje Ljubljanski komorni zbor p. v. Milka Skoberneta
18.30 Jezikovni pogovori
18.45 Mož z zlato trobento — Edi Calvert
19.00 Radijski dnevnik
19.30 Zabavna glasba, vmes reklame
20.00 Veseli večer
22.00 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in pregled sporeda za naslednji dan
22.15—23.00 Oddaja za naše izseljence na valu 327,1 m
22.45—23.00 UKV program: Plesna glasba
23.00—24.00 Oddaja za tujino — na valu 327,1 m (prenos iz Zagreba)

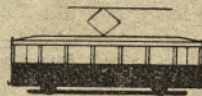

**Pevski zbor Delavskega prosvetnega društva
»Svoboda« v Zrečah**

Ljudje tam okrog Zreč, prosvetarji in sploh tisti, ki jim je pri srcu ubrano petje, vedo marsikaj lepega povedati o pevskem zboru v Zrečah. Najprej seveda to, da pevci tega zbora neprestano vadijo, da se učijo poleg narodnih tudi umetne pesmi, da imajo slednje leto izbran koncert doma, kakor tudi v drugih bližnjih in daljnih krajih naše ožje domovine. Tudi v letošnjem letu ima pevski zbor »Svobode« v Zrečah na sporedu več koncertov doma in drugod. Naše bralce opozarjamo na tem mestu na posebno prilogo v bakrotisku.

Delovni kolektiv

Električne cestne železnice v Ljubljani

čestita vsemu delovnemu
ljudstvu k Prazniku 1. maja

Motvoz in platno

Crosuplje

proizvaja vse vrste
konopnenih in
tehničnih tkanin,
motvoz in vrvarske
izdelke

Grosistično trgovsko podjetje z barvami in laki

priporoča v nakup vse
vrste premaznega mate-
riala, kot laneni firnež
oljnate barve in lake, vse
vrste čopičev in ves v to
stroko spadajoči material
po najnižjih grosističnih
cenah v svojih skladiščih
in sicer:

MAVRICA

LJUBLJANA, Resljeva c. 1 Telefon 21-256, 21-488

SKLADIŠČE EN-GROS — LJUBLJANA, Titova c. 33 (Javna skladišča) telefon 32-561
SKLADIŠČE EN-GROS — REKA, Aldo Colonello 6, telefon 33-07

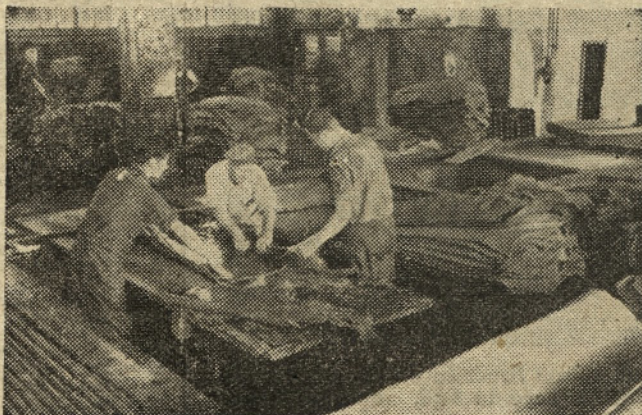

TOVARNA USNJA

ŠMARTNO PRI LITIJI

Tovarna usnja je znana po svojih podplatih ter ima že 80-letno tradicijo in je pričela izdelovati krzno kož drobnic, ki bo služilo za damske plašče, podlogo plaščev, čevljev itd. To krzno bodo izdelovali v raznih barvah. Lansko leto pa je uvedla nov artikel predelovanja kož drobnic v krzno, za katerega se je pokazalo v letošnji sezoni veliko zanimanje. Sama tovarna ima tudi oddelek konfekcije za damske plašče, vetrne jopiče, podlogo za plašče itd., nadalje pa je pod njeno upravo tudi bivše mestno podjetje »Krzno« v Ljubljani, katero izdeluje po naročilih vse vrste krznene konfekcije.

Delovni kolektiv Tovarne usnja želi vsem svojim odjemalcem in vsemu delovnemu kolektivu mnogo uspehov za 1. maj 1956.

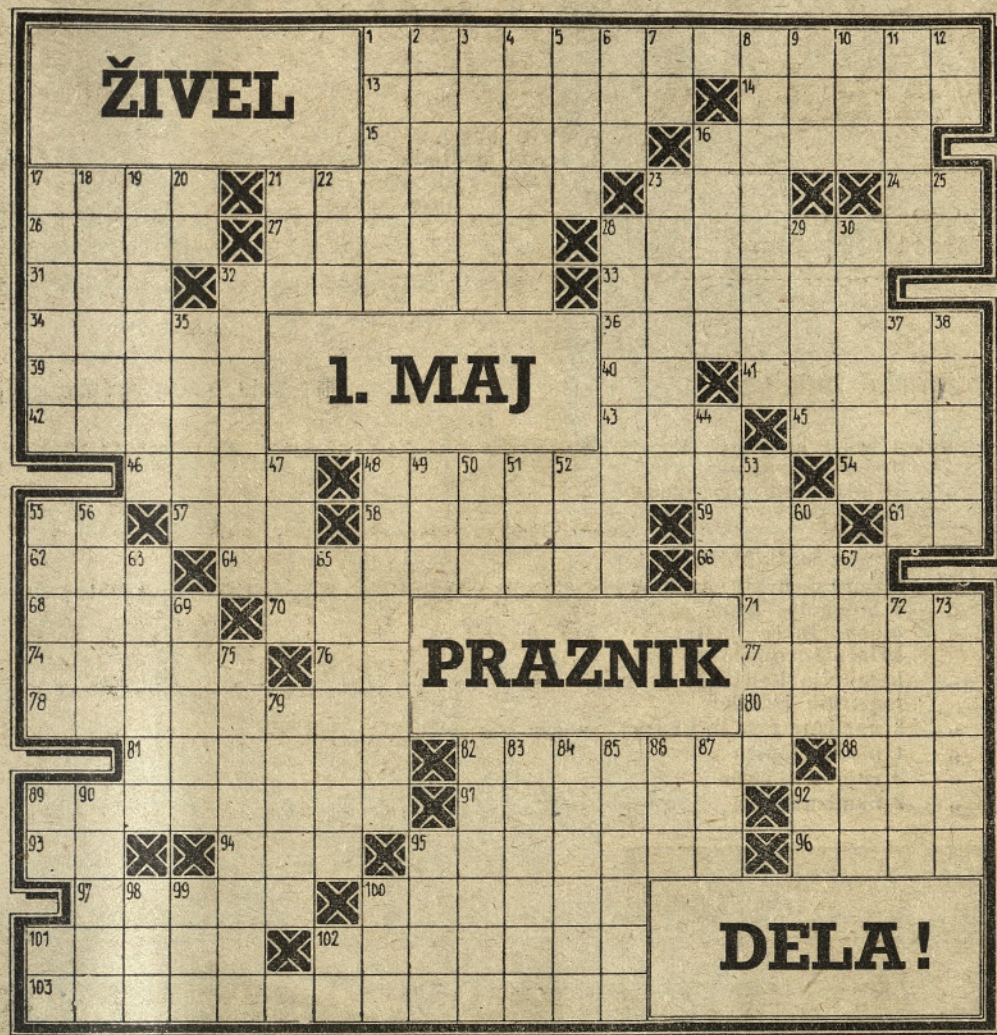

Razrezovanje ali krponi-
ranje kož (levo zgoraj)
Sortiranje krzna kož drob-
nic (zgoraj)

Mehčanje lica kož drobnic
(levo)

NAGRADNA KRIŽANKA

Vodoravno: 1. preureditev, preusmeritev k sodobnim metodam dela, 13. smrdljiv plin, 14. obrtnik, 15. okrašen s cvetličnimi vzorci, 16. rastlinski zarod, drevesnica, 17. domače živali, 21. dečki, 23. predlog, 24. žitarica, 26. izpreminjast dragulj zelenkastorumenen barve, 27. stisniti k sebi, okleniti se, 28. vesele, 31. gozdni bog v grški mitologiji, 32. dobivam spomladansko barvo, 33. preprosto obnavlavo, 34. sultanov ukaz v stari Turčiji, 36. kopitar (živalska vrsta), 39. pritok Donave v Srbiji, 40. kem. znak za lahko kovino, 41. prebivalke starogrške pokrajine Aonije, 42. vrsta metle, 43. kratica za nekdanji rajonski ljudski odbor, 45. znameniti angleški državnik, Napoleonov nasprotnik (William), 46. kovina, ki jo pri nas pridobivamo v Meziški dolini, 48. barvna telesa, nosilci dednih zasnov v celicnem jedru, 54. bat, 55. kratica za smučarski klub, 57. del proge, 58. grafično delo, 59. pevski glav, 61. osebni zaimek, 62. del obleke, 64. biciklistka, 66. stare germanske črke, 68. del glave, 70. čarovnik, vrač, 71. gozd, ki se zaredi na poseki, 74. pogorje v Srbiji (rudnik premoga), 76. kem. znak za bizmut, 77. madžarsko žensko ime, 78. junak komičnega romana A. Daudeta (doma iz Tarascon), 80. bajeslovni vodja Argonavtov, 81. železna kljuka, 82. hude, navadno neizpolnljive želje, 88. premikati se, 89. značilna za korenite spremembe, revolucijska (n. pr. doba), 91. celoten, dovršen, 92. materin brat, 93. vzklík, 94. ljubljanski lokal (špansko: reka), 95. povit z vrvo, 96. sladek izcedek nekaterih rastlin, 97. predujem, napačilo, 100. vrtni sadež, 101. predgovori, 102. nabiralec gozdnih jagod, 103. nedogotovljenost.

Navpično: 1. čenče, prazne govoriče, 2. neprisrčen, onesvečen, 3. dočakati, doživeti, 4. izenačujem, 5. zveri iz rodu mačk, 6. listje pri korenju, repi itd., 7. pritok Kame v Rusiji, 8. največja reka v Južni Ameriki, 9. zvišana glashena nota, 10. okraj-

šano žensko ime, 11. hiter, uren, 12. ploskovna mera, 16. jadransko pristanišče, 17. oblika stopala pri nekaterih živalih, 18. polijem s kropom, 19. potomec, naslednik, 20. španski spolnik, 21. pisatelj romana »Robinson Crusoe« (primek brez De), 22. okrajšava za sklon »ablativ«, 23. italijansko letovišče blizu Genove, kjer je bila podpisana po I. svetovni vojni pogodba med Jugoslavijo in Italijo, ki nam je vsilila krivične meje, 25. časovni pri-slov, 28. tatinska, 29. spojitev, 50. sekretar, 32. zbirka državnih uredb, 35. dotočen, 37. delovna skupina, 38. rojstna vas Frana Levstika pri Velikih Laščah, 44. arabsko moško ime, 47. kovina za zaščitno prevleko, 48. nekdanji ženski plemiški naslov, 49. etiopski poglavar, 50. tuje žensko ime, 51. čas brez vojne, 52. pripadnik starega ital-skega plemena, 53. utvare, slepila, 55. napon vseh sil pred koncem tekme,

56. družbeni razred v Indiji, 60. klada za sekanje drv, 63. priletne ženice, 65. omahljivo, majavo, nestabilno, 67. delovanje vode, ledu in vetra na zemeljsko površino, 69. madžarsko moško ime (Anton), 72. složen, nerazcep-ljen, 73. ime za Venero, 75. idnustrijski kraj, ki se je že skoraj spojil z Jesenicami (Slovenski), 79. neodlo-čen izid šahovske igre (orig. pisava), 82. miselni utrinek iz preteklosti, 83. obdelovano s kovaškim orodjem, 84. vrsta naših cigar, 85. veliki avstrijski skladatelj, katerega 200-letnice rojstva se letos spominja ves kulturni svet, 86. vrsta zemlje (množ.), 87. trije enaki soglasniki, 89. veznik, 90. določene barve, 92. razum, pamet, 95. največje istrsko pristanišče, 98. manjša vojaška enota, 99. ime pevca Dariana, 100. pred leti umrli slovenski pisatelj (Janko), 101. francoski nedoloten člen, 102. okraj-šava za »množino«.

Nagradni razpis

Za pravilno rešitev prvomaj-ske križanke razpisuje uredni-štvo 15 nagrad v vrednosti 10.000 dinarjev. Nagrade so na-slednje:

1. 2000 din,
2. 1500 din,
3. in 4. po 1000 din,
5. in 6. po 750 din,
7. do 9. po 500 din,
10. do 13. po 300 din,

14. in 15. četrletna naročni-na na »Tovariša«.

Rešitve pošljite do vključno 14. maja 1956 na naslov: Ured-ništvo »Tovariša«, Ljubljana,

Tomšičeva 7/I, poštni predal 239. Na pisemski ovoj napišite »KRI-ZANKA«. Priložen mora biti na-gradni kupon, ki je natisnjen na tej strani spodaj. Rešitev naj bo po možnosti vpisana v izrezanem ali prerisanem liku. Vsak lahko pri žrebanju sode-luje z več kuponi, da ima več možnosti za nagrado. V komi-sijo za žrebanje bomo povabili tudi zastopnike reševalcev.

Nagradni kupon

MOJ NAJLEPSI PRVI MAJ

• nadaljevanje s str. 465
so k nam prišli na obisk tudi delavci iz sosednjih skupin. Vodja gozdnih delavcev, Matija, je dejal: »Fantje, jutri pa ne bomo delali! Jutri bo praznik vseh tistih, ki delajo!« Nekateri so menili, češ, kaj bi praznovali v lepem vremenu. Matija pa si je zavihal dolge črne brke, svetlo pogledal po družbi in dejal: »Možje in fantje! Delal sem po Hrvaškem, v Nemčiji, Avstriji in v galiških gozdovih, a vedno smo praznovali prvi maj in zato ga bomo tudi jutri!«

Naslednji dan je bil lep kot pravi praznik pomladi. Tisoče ptičev je pelo po širokih kroš-njah bukev in hoi, ko smo se spustili v gozdarsko naselje v Leskovi dolini in zasedli prostor v gostilniški sobi. Med brkatimi in kosmatimi gozdnimi delavci nas je bilo tudi pet golobradih fantičev. Družba se je kmalu razvnela in zadonela je sloven-ska pesem.

Stari Matija, ki je videl mno-go sveta in se tolkel s policijo v raznih mestih, je na kratko povedal, kaj pravzaprav pomeni prvi maj. Ko smo najbolj pre-pevali in se veselili, so prišli iz bližnje fašistične kasarne fašisti, nam pregledali osebne izkaznice, nato pa nagnali ven in prepo-vedali peti. Matija je zaškripal z zobmi in dejal: »Fantje, vino bomo vzeli s seboj in kar v gozdu nadaljevali z našim praz-nikom. Kaj se boš tolkel s to golaznjol!« In res smo napolnili posode z istrsko črnino in odšli. Na obširnem lazcu smo posedli, zakurili ogenj in se še naprej veselili. Stari gozdni delavci pa so obujali spomine na domače in tuje gozdove. Kar nas je bilo prav mladih delavcev, smo morali piti brezalkoholne pijače. Šele pozno popoldne je Matija dovolil, da spijemo kozarec ali dva vina, češ če sekamo hoie, smo kljub svoji mladosti toliko zaslužili.

»Mej duš, fantje!« je vzklil-nil Matija. »Morda bo pa le prišel čas, ko bomo korakali prvega maja po cestah in se svobodno veselili tega velikega delavskega praznika.« Zame pa je bil tisti prvi maj v družbi starih izkušenih gozdnih delav-cev v Leskovi dolini najlepši praznik dela v moji rani mla-dosti.

MOJI ČADSKI SLONI

• nadaljevanje s str. 466
blisnilo sovraštvo. Žival je vzdrhtela in se zagnala proti meni. Zgubil sem glavo in tuleč zbežal. Za menoj je odmevalo najstrahotnejše trobljenje, kar sem jih kdaj slišal. To divje rjevanje me je pritisnilo k tlom. Toda slonica me ni hotela ubiti, vsaj telesno ne.

Nastala je popolna tišina in žival se je zdela pomirjena. Po-časi sem se vračal k njej. Zdelo se mi je, ko da mrmra:

»Ze dolgo, zelo dolgo je tega, ko človek ni poznal slabega in sta najina rodova živela v miru drug poleg drugega...«

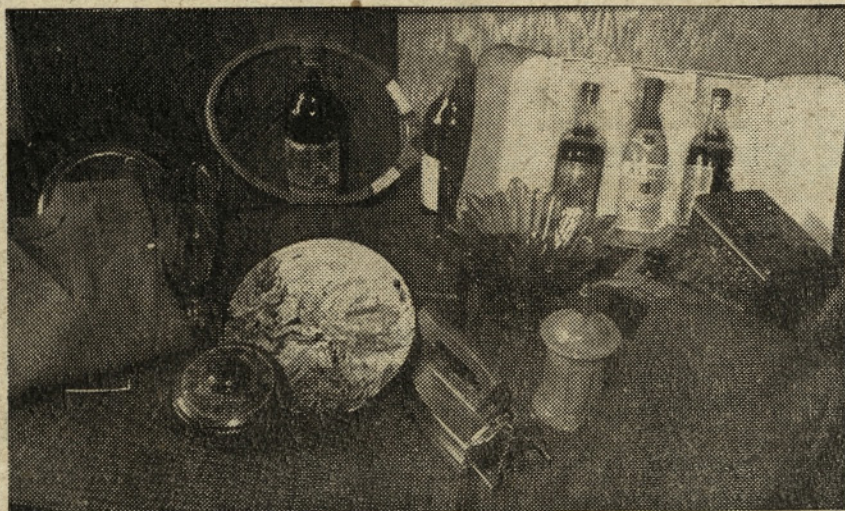
K O N E C

,TOVARIŠ' ZA VAS VI ZA ,TOVARIŠA'

Nagradni razpis

Seznam predmetov za nagradni natečaj:

1. dobitek	1 električni štedilnik	38. dobitek	1 šal, 2 kravati
2. "	8 kg mila	39. "	1 moška srajca
3. "	25 kg vzmeti	40. "	bela elastika, elastika za
4. "	10 kg žbljev		moške podveze in okras-
5. "	6 m flanele		ni trak
6. "	1 pelerina, impregn.	41. "	2 para moških dokolenk
7. "	1 električni rešo	42. "	2 para ženskih nogavic
8. "	blago za delovno obleko	43. "	1 kolekcija krtač za
9. "	1 plašč, impregniran		obleko in čevlje ter
10. "	1 otroška jopica		krtača in omelo za pod
11. "	1 likalnik	44. "	kolekcija kemičnih in
12. "	1 par moških čevljev		toaletnih izdelkov
13. "	1 ducat robcev	45. "	2 namizna prta in 1 vaza
14. "	blago za delovno obleko	46. "	1 moška jopica
15. "	2 namizna prta in	47. "	2 ruti in 1 vaza
16. "	1 vaza	48. "	2 namizna prta
	blago za žensko krilo		

17. dobitek	1 termofo	49. dobitek	kristalni pepelnik in
18. "	1 vetrna jopica		vaza
19. "	1 mesoreznica	50. "	sekire in kladivo za
20. "	1 mlinček za mak		gospodinjstvo
21. "	1 kavni mlinček	51. "	1 usnjena mapa
22. "	1 ducat robcev	52. "	1 tenis reket
23. "	1 drobilka	53. "	kristalni pepelnik in
24. "	2 brisači		vaza
25. "	1 termofo	54. "	1 namizni prt in vaza
26. "	1 otroška jopica	55. "	sobna in kuhinjska gar-
27. "	2 luksuzni kaseti imit.		nitura okovja
	srebra	56. "	2 šatulji in stenski
28. "	2 luksuzni kaseti imit.		krožnik za okras
	srebra	57. "	servis za belo kavo
29. "	1 par otroških čevljev	58. "	6 skodelic in krožnikov
30. "	1 zložljiv stolček		za kavo in 1 skleda
31. "	1 ducat robcev	59. "	2 steklenici likerja
32. "	blago za delovno obleko	60. "	1 garnitura vijakov
33. "	moške naramnice, pas	61. "	1 kolekcija otroških
	podveze		igrač
34. "	2 ruti in 1 vaza	62. "	1 kolekcija lesne galan-
35. "	vtične puše, stikala in		terije
	vtikači	63. "	1 mlinček tovarne Titan
36. "	1 kuhinjski stol	64. "	gospodinjstva naprava
37. "	1 cocktail garnitura		tovarne Titan

Prva nagrada je električni štedilnik znamke »Tobi« iz Bistrice - Limbuša

»Tovariš« je zlasti v letošnjem letu močno razširil krog svojih naročnikov in bralcev. To je razveseljivo, pa ne samo za uredništvo in upravo, marveč tudi zato, ker je res potrebno, da pride naš edini ilustrirani tednik v čim številnejše slovenske družine in prosvetne ustanove. Da bi se krog naročnikov še bolj razširil, razpisuje »Tovariš« nagradno akcijo za pridobivanje novih naročnikov. Kdor pridobi dva naročnika, ki bosta plačala naročnino za dva meseca, dobi pravico, da bo njegovo ime enkrat žrebano. Za vsaka dva nadaljnja naročnika ima ponovno pravico do žrebanja. Z geslom: »Tovariš« za vas, vi za »Tovariš« se vam priporoča uprava, da pridobivate nove naročnike. Njih naslove z naročnino vred pošljite do 25. maja. Vrednost nagrad, ki bodo izžrebane, je okoli 200.000 din.

Predmeti za nagradno žrebanje so izdelki naslednjih podjetij: »Tobi«, Bistrica - Limbuš; Tovarna mila, Kranj; Železarna Jesenice; Industrija bombažnih izdelkov, Kranj; »Juteks« Žalec; »Tovarna pletenine«, Lesce; »Elmac«, Crnuče; »Alka«, Duplje; »Industrija sukna«, Zapuže; »Sava«, Kranj; »Titan«, Kamnik; »Svilanite«, Kamnik; »Saturnus«, Ljubljana; »Lesna industrija«, Domžale; »Trak«, Mengeš; »Zvezda«, Kranj; »Tovarna perila«, Ptuj; »Tonosa«, Ljubljana; »Ščetkarna«, Komenda; »Zlatorog«, Maribor; »Steklarna«, Hrastnik; »Okovje«, Kamna gorica; »Lončarska zadruza«, Komenda; »Alko«, Ljubljana.

TANJUG

poroča...

Velikokrat ste že brali v naših časnikih, da to in to poroča Tanjug, oziroma da neki politični, gospodarski ali kulturni dogodek komentira Tanjugov dopisnik oziroma urednik. V pričujoči fotoreportaži bomo običajni stavek — Tanjug poroča obrnili na glavo, se pravi. poročali vam bomo o Tanjugu. Tanjug je največja jugoslovanska časopisna agencija, ki igra čedalje večjo vlogo pri obveščanju tuje in domače javnosti o razvoju naše države, o njeni zunanji politiki in njenem doslednem boju za mir, sožitje ter za enakopravne odnose med državami. Ta njegova poročila objavljajo malodane vsi domači in številni tuji listi. Torej poročamo o Tanjugu...

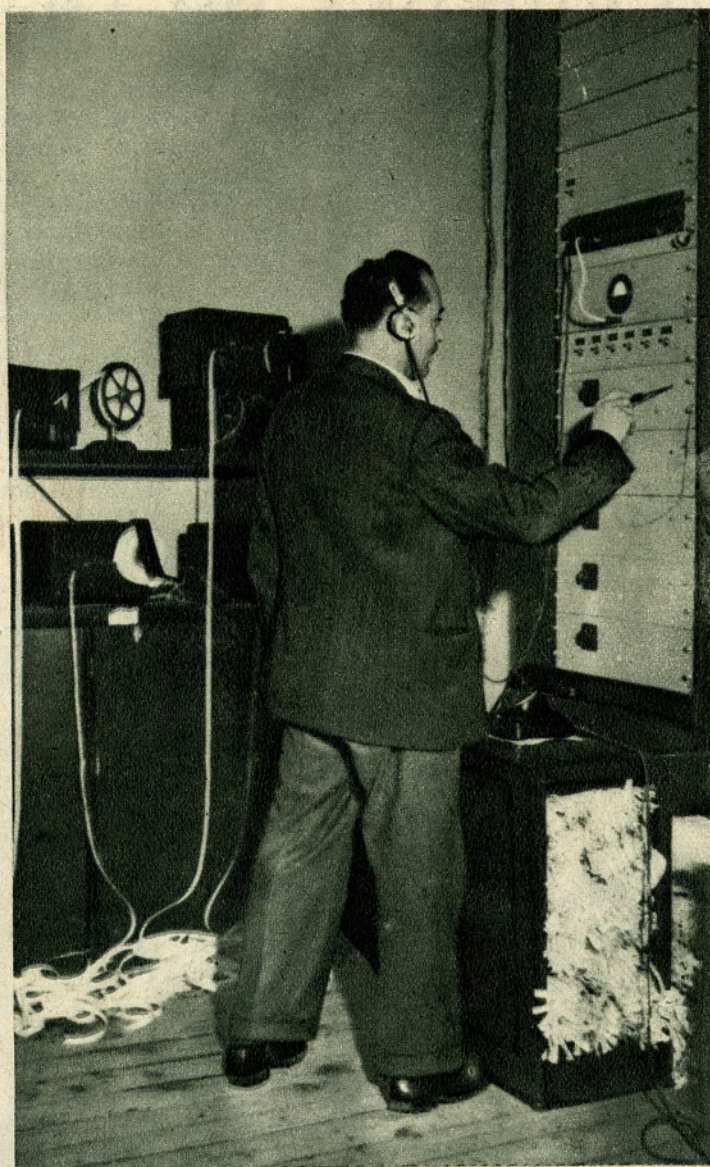

Zgoraj: V tem posloppju, ki ga Beograščani imenujejo »tovarna vesti«, ne poznajo meje med dnevom in nočjo. Tanjug oddaja in sprejema 24 ur na dan.

Levo: To je oddelek, kjer prevajajo poročila in vesti iz vseh evropskih jezikov. Prevajalec mora imeti železne živce, da lahko dela v isti sobi s tremi ali štirimi kolegi.

Spodaj: Jugoslovanski časopisi dobivajo Tanjugove vesti po teleprinterjih, ki so najhitrejša in najbolj zanesljiva telekomunikacijska naprava.

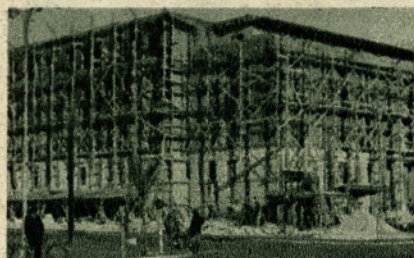

Zgoraj: Na sliki vidimo radiotelegrafista pri sprejemanju poročil, ki jih Tanjugu pošiljajo največje svetovne agencije — Reuter, AFP, AP, UP in Tass.

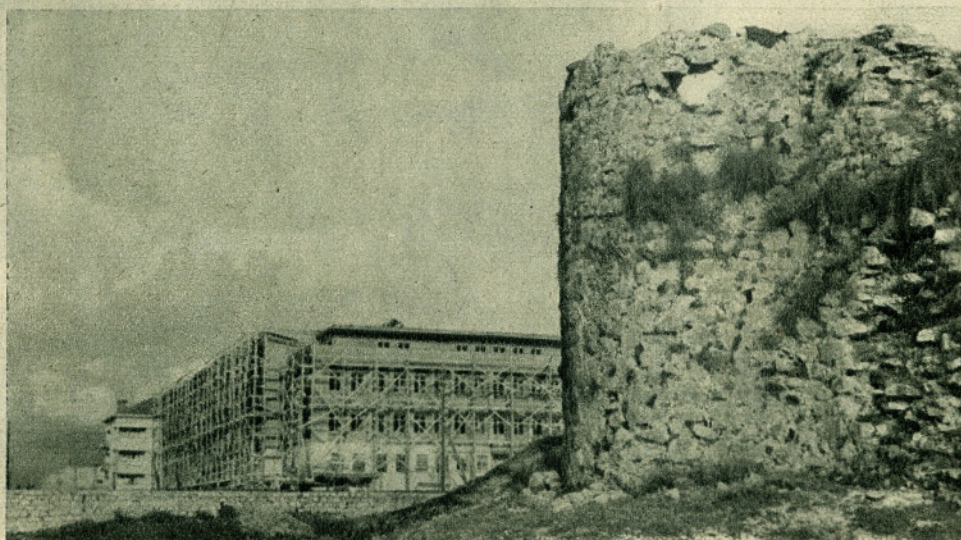
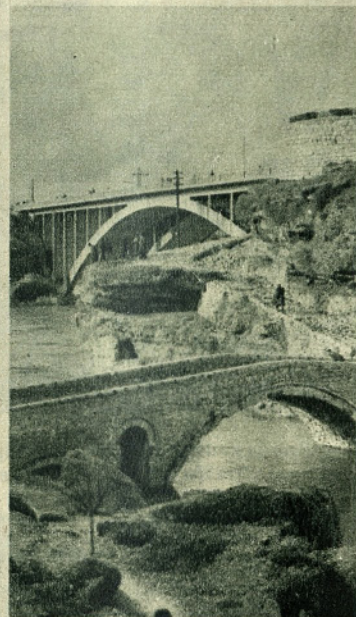
Spomenik na ruševinah

Zgoraj: Glavna ulica, Bulevar revolucije. — Spodaj: Tu se izliva reka Ribnica v Moračo. Dvoje nasprotij: stari kamniti most čez Ribnico in novi betonski most čez Moračo.

Titograd, glavno mesto LR Črne gore, ima slavno zgodovino. V njem, nekdanji Raši, se je rodil Rastko, najmlajši sin Nemanje, pozneje imenovan Sava, veliki prosvetitelj. Nato se je mesto imenovalo Podgorica, bilo je dolgo pod turško oblastjo, tod so vrveli krvavi boji med Turki in Črnogorci. Po osvoboditvi je na ruševinah stare Podgorice zrasel Titograd. Podgorico je vojno bombardiranje porušilo do tal (90%). Danes pa je Titograd popolnoma novo in moderno mesto, upravno in politično središče LR Črne gore. Titograd ne zaostaja za drugimi modernimi mesti. Tako po svojem postanku in tradiciji kakor po današnjem pomenu ponosno nosi ime po Titu. Titograd je star toliko let, kolikor naša nova socialistična domovina, s katero je neločljivo povezan.

Levo zgoraj: Tako raste nova stavba Izvršnega sveta. — Levo: Del kolonade in terase hotela »Crna gora«. — Spodaj: Tudi tu sta se srečali dve dobi: ostanki stolpov srednjeveškega mesta in nova stavba v gradnji. Turistom in zlasti fotoamaterjem nudi Titograd z okolico nešteto motivov.

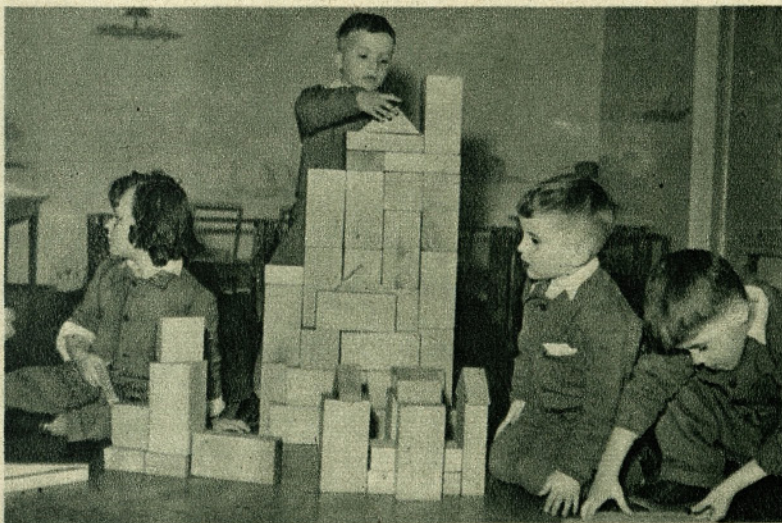
Lepo je v MARTULJKU

Naslov naše reportaže vas bo morda zapeljal na napačno sled. Gotovo pričakujete, da vas bomo v njej seznanili z lepimi, ponosnimi planinami Martuljkove skupine, s poslednjimi pomladnimi smučarji ali pa mogoče s kakšnim prav posebno drznim vzponom naših planincev. Nekateri boste celo pomislili, da gre za spretno prikrito turistično reklamo, ki postaja čedalje bolj domiselna. Razočarani, oziroma veselo presenečeni boste eni in drugi. Naslov naše reportaže nam je nehote vsilil sedemletni rekonvalescent iz Mladinskega okrevališča v Martuljku, ki nam je na vprašanje, kako mu je, odgovoril: »Lepo je v Martuljku!« Kratki popoldan, ki smo ga preživeli v tem okrevališču, je njegove besede samo potrdil. Sicer pa, ogledjte si naše slike in prepričani smo, da boste tudi vi pogledali skozi svoje okno v mrki dan in vzkliknili: »Saj v Martuljku je pa res lepo!«

SLIKE OD ZGORAJ NAVZDOL:

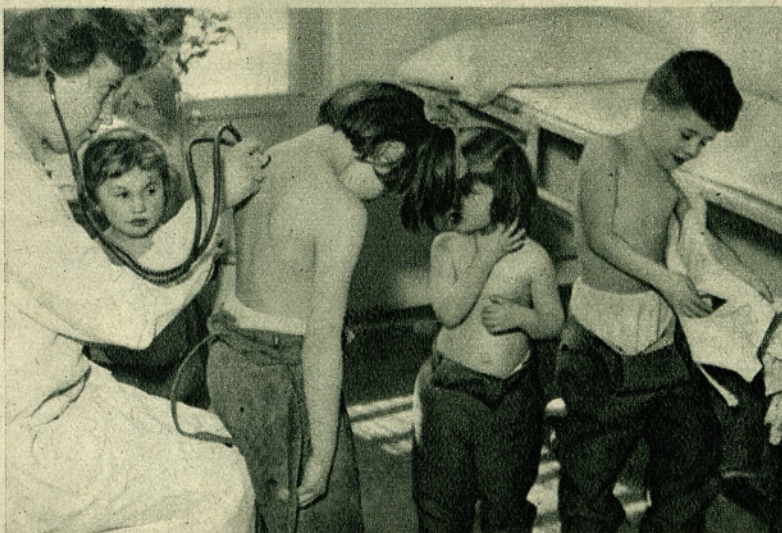
Prvo pomladno sonce je zvabilo mlade okrevance na dvorišče. Brž so se lotili priljubljenih iger v nesku.

To je Mladinsko okrevališče v Martuljku. Pred njim skupina otrok. Sne-majo ptičnico, ki je v pretekli zimi rešila marsikatero siničko in vrabca.

Mladinsko okrevališče v Martuljku je sodobno opremljeno. Na sliki vidimo rekonvalescente v igralnici, ki je med vsemi prostori najbolj obiskujejo.

V okrevališču so otroci od četrtega pa do sedemnajstega leta iz vseh jugoslovanskih republik. Vsak teden jih obišče zdravnica dr. Kocjančičeva, ki skrbno nadzoruje slehernega okrevanca.

Mali rekonvalescenti iz okrevališča v Gozdu-Martuljku pozdravljajo svoje atke in mamice. Sicer nam je tukaj lepo in prijetno, vendar komaj čakamo, da se bomo zdravi vrnili domov.

Sem deklica mala
voščila bi rada
voščiti ne znam
pa rokce podam

Očku za god Irena Podkrajšek, Logatec

»Tovariš« ima mlade prijatelje tudi v Beogradu. Vlado in Mišo Todorović pozdravljata staro mamo in starega očeta na Bledu.

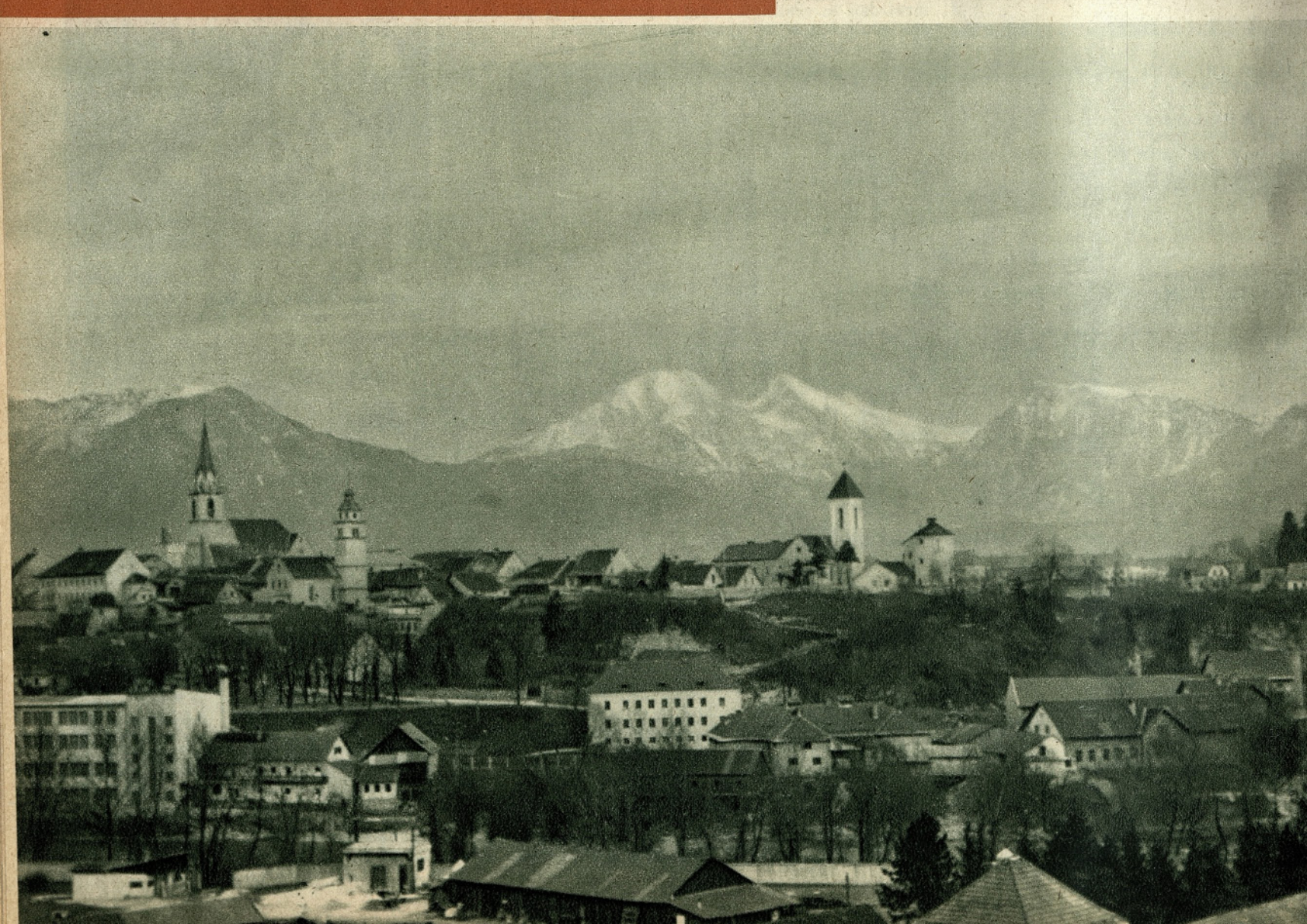
Mi smo Janžekovičevi iz Kidričevega. Še bolj bomo veseli, ko bomo kupili še enega bratca ali sestrico.

NAŠI NAJMLAJŠI PRIJATELJI

Planine kličejo

Nemo nas kličejo, strmeče v svojem belem ogrinjalu pod sinje pomladno nebo. Tako blizu so nam v prečiščenem ozračju, tako vabljive, da nas razvedruje že sama misel, kako se bomo letos spet in spet vračali k njim. Domačija v dolini Jezerskega, ponosni Grintovec in pohlevna Šmarna gora v meglenem morju, pa vedno vabljiva panorama gorenjske metropole — trije motivi, ki molče kličejo v naš planinski svet.

Tovariš

To pot je »Tovariš« obiskal Zreče,
to industrializirano vas ob gornji Dra-
vinji pod Brinjevo goro.

Na naši sliki je obdelovalnica v
Tovarni kovanega orodja v Zrečah.

Zreče, majhen idiličen kraj pod Pohorjem in Brinjevo goro, je poznan doma in v tujini. Čeprav je danes odmaknjen od hrupa glavnih komunikacij, je stal nekoč ob stari jantarski poti ter ga zgodovinarji in arheologi dobro poznajo.

Zreče so prastaro kovaško naselje z izredno tradicijo orodnega kovaštva, ki se je ne samo prenašala iz roda v rod, temveč skozi stoletja in tisočletja, o čemer nam pričajo izkopenine pod Brinjevo goro. Do nedavna je bila znana le kamnita sekira iz Zreč, spravljena v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, ki dokazuje, da je bila prva naselbina v teh krajih že v tretjem tisočletju pred našim štetjem. Poznejše najdbe pa dokazujejo, da so se v Zrečah že

zdvajali ukvarjali z orodnim kovaštvom in da je bila pod Brinjevo goro ena najstarejših izdelovalnic orodja in orožja.

V srednjem veku so bile ob Dravinji znane tako imenovane grabnske kovačije. Število izdelkov se je še povečalo in njih kakovost je dokaz o bogatih izkušnjah izdelovalcev. Živ ostanek te kovaške obrti je današnja Ošlaka kovačija na Skomarju, kjer še danes izdelujejo na vodni pogon kladiiva, tako imenovane repače.

Začetek današnje tovarne sega nazaj v dobo po prvi svetovni vojni. Do leta 1934 je tovarna delala na vodni pogon, potem pa so napeljali plin. Tovarna je postopoma uvajala nove proizvode in

pred drugo svetovno vojno se je proizvodnja osredotočila na izdelavo vseh vrst plužnih delov in plužne glave lastnega sistema. Takrat je bilo zaposlenih okrog 200 delavcev. Druga svetovna vojna seveda tudi Zrečanom ni prizanesla. Veliko prebivalcev je bilo izseljenih, ostali so pa tudi okusili okupatorjeve dobrine v izdatni meri. Na jugu Pohorja je postalo Zreče eno mnogih središč narodnoosvobodilnega gibanja. Iz tistih dni je še danes živ spomin na priljubljenega Zrečana, junškega komandanta Šlandrove brigade Borisa Vinterja, ki je padel tik pred osvoboditvijo.

Po osvoboditvi so zrasle nove moderne tovarne, sestavili so nove načrte in že 1. januarja 1946 je

tovarna kovanega orodja v Zrečah med prvimi v državi delala z isto kapaciteto kot pred vojno! Tovarno so preuredili na električni pogon in je priključena na dravsko hidroenergetsko mrežo. Mlada avtomobilska industrija — tovarne TAM, FAP, »Zastava«, »Tomos« in druge — je potrebovala vedno več dobrega različnega in kompliciranega orodja. Tako je rasla tovarna iz leta v leto, z bogatimi izkušnjami, iznajdljivostjo in spretnostjo konstruktorjev. Začeli so sami izdelovati orodje na nove načine, ki jih prej niso poznali. Iz leta v leto so uvajali v tovarno nove stroje, stiskalnice, avtomate in polavtomate. Tako je danes v tovarni

ORODJARJI OB DRAVINJI

Na spodnjih štirih slikah na obeh straneh vidimo lep del razvojne poti tovarne v Zrečah. Taka je bila tovarna leta 1922 (spodaj levo) in tik pred drugo svetovno vojno (spodaj desno).

Pereč problem za Zrečane je stanovanjska stiska. S povečanim obsegom proizvodnje v tovarni in razširitvijo KZ Zreče prihaja sem vedno več novih delavcev, ki nimajo primernih stanovanj. Zaradi opustošenja med vojno in počasne gradnje novih stanovanjskih prostorov — čeprav je Tovarna kovanega orodja v Zrečah do danes že zgradila osem stanovanjskih hiš in je tako nastalo novo stanovanjsko naselje (desno) — je ta problem hudo pereč.

Z najmodernejšimi stroji izdelujejo v tovarni nad tisoč izdelkov, od katerih so najbolj znani: vse vrste matičnih ključev za avtomobile, dvostranski matični ključ, univerzalni ključ, razne vrste klešč: kombinirke, univerzalke, koničaste ter radioklešč, vse vrste podkovskih klešč, škarje za rezanje pločevine, francoski ključ, izvijači, vse vrste železa za montiranje avtomobilskih gum, kovaški primeži, ročni precepi, kompletne torbe z ročnim orodjem za avtomehanične delavnice, tovarne avtomobile in traktorje, orodne kasete in orodne omare za delavnice, odkovki za avtomobile, traktorsko industrijo in ladjedelništvo, za potrebe tekstilne industrije itd. ter kladiva, klepalno orodje, sekaže in plužno blago.

zaposlenih že nad 650 delavcev, ki delajo v treh izmenah.

Kolektiv posveča največjo pozornost predvsem kakovosti svojih izdelkov. Proizvodi tovarne kovanega orodja Zreče so si prav zaradi svoje visoke kakovosti utrli pot tudi v inozemstvo. Zemljevid na hodniku upravnega posloja seznanja obiskovalce, kam povsod po svetu izvažata tovarna svoje proizvode. Čeprav je tovarna zelo obsežna, jo še vedno širijo, da bodo proizvodnjo še povečali. Dokupiti nameravajo še nekatere obdelovalne stroje, moderne galvanske naprave za kromiranje izdelkov pa so že urejene. Na ta način bo tovarna konkurirala tudi inozemskim podjetjem, posebno še s kromvanadijevimi matičnimi ključi.

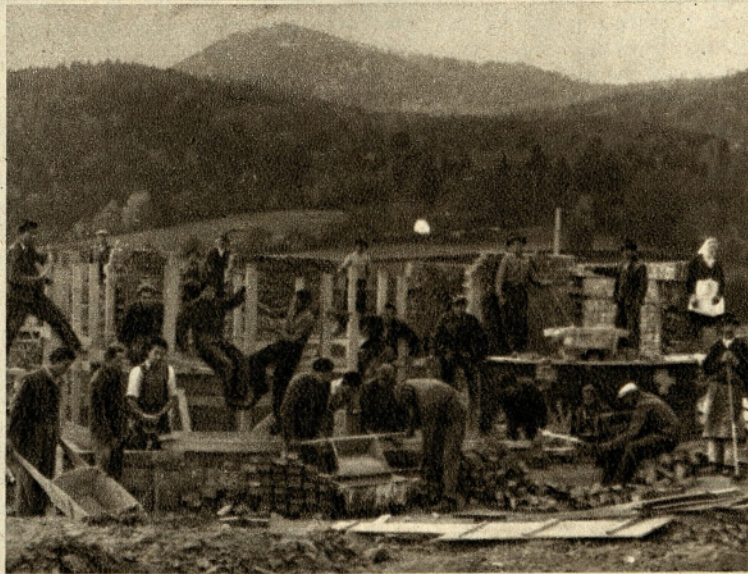
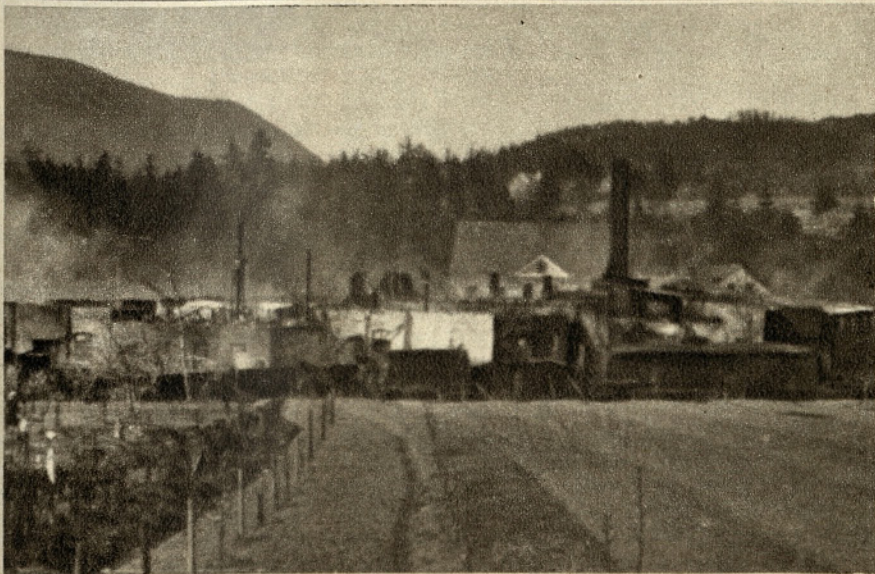
Razvoj tovarne v prihodnosti narekuje tudi ureditev prometnih zvez. Sedanja ozkotirna železnica Poljčane—Zreče—Konjice, edina tovrstna železnica v Sloveniji, komaj obvlada naraščajoči promet. Tako bo treba kmalu začeti z delom za novo traso, ki bo povezovala Velenje s Kidričevim. S tem bi dosegli najkrajšo dovozno pot za velenjski lignit ne samo do Zreč, ampak predvsem do Tovarne glinice in aluminija ter za vso dravinjsko dolino in industrijo v Slovenski Bistrici.

Drugi tak problem bližnje bodočnosti je opuščeni rudnik rja-

vega premoga v Radani vasi blizu Zreč, kjer je bilo do prve svetovne vojne zaposlenih nad 500 rudarjev. Rudnik je bil francoska last in so ga tik pred prvo svetovno vojno rudarji zaprli in poplavili po nalogu takratnih lastnikov, ker je bila v tistem času Francija v vojnem stanju z bivšo Avstro-Ogrsko. Po pripovedovanju ima ta premog 6500 kalorij. Zadnje čase geologi raziskujejo te predele, vendar bi morali glede na vedno manjše zaloge premoga ta rudnik spet odpreti, ker je v neposredni bližini največjih potrošnih centrov Štajerske. Težnje Tovarne kovanega orodja, ki je glavni nosilec napredka v konjiški komuni, bodo prav gotovo našle ugoden odmev in podporo odločilnih organov.

Železni predmeti iz ilirske naselbine na Brinjevi gori so iz 1.—3. stoletja pred našim štetjem. Sliki spodaj: Med drugo svetovno vojno so Nemci izkoriščali tovarno v vojne namene in zato so jo partizani leta 1944 zažgali.

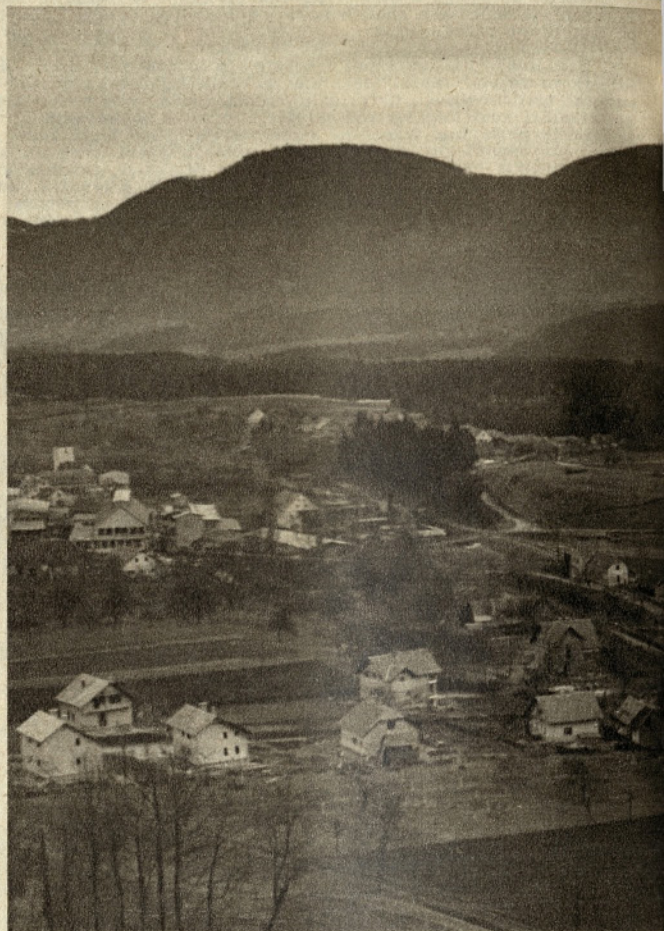

Kmetijstvo je še vedno med najbolj zastalimi panogami gospodarstva pri nas. Zaradi velike razdrobljenosti kmečkih posestev, si mehanizacija in modernizacija kmetijstva zelo počasi utirata pot. Pred vojno ni bilo v Zrečah in ne v okoliških vaseh niti elektrike niti vodovoda. V hribovske vasi je le redko prišel zdravnik, saj je imel tudi po 15 km daleč do svo-

trebe po kmetijskih proizvodih. Kmetje so se počasi znebili nezaupanja do novega, naprednejšega, in leta 1947 so ustanovili splošno kmetijsko zadrugo. Njenih prvih ustanovnih članov je bilo 56. Pozneje je zadruga številčno in po sredstvih močno zrastle in danes vidijo kmetje v svoji zadrugi pogoj za napredek. Izven zadruga je ostal le en kmet. Lani se je KZ Zreče združila še s KZ Stra-

larski odsek. Predsedniki pospeševalnih odborov so člani upravnega odbora. Podjetniška dejavnost krije potrebe domačega prebivalstva ter ustvarja materialne pogoje za delo pospeševalnih odsekov. Največ dohodkov je doslej dajala trgovina z lesom. Nedavno so ustanovili tudi organizacijo mladih zadružnikov. V Zrečah je bil odziv zelo uspešen ter so vsi prizadeti pokazali izredno zanimanje.

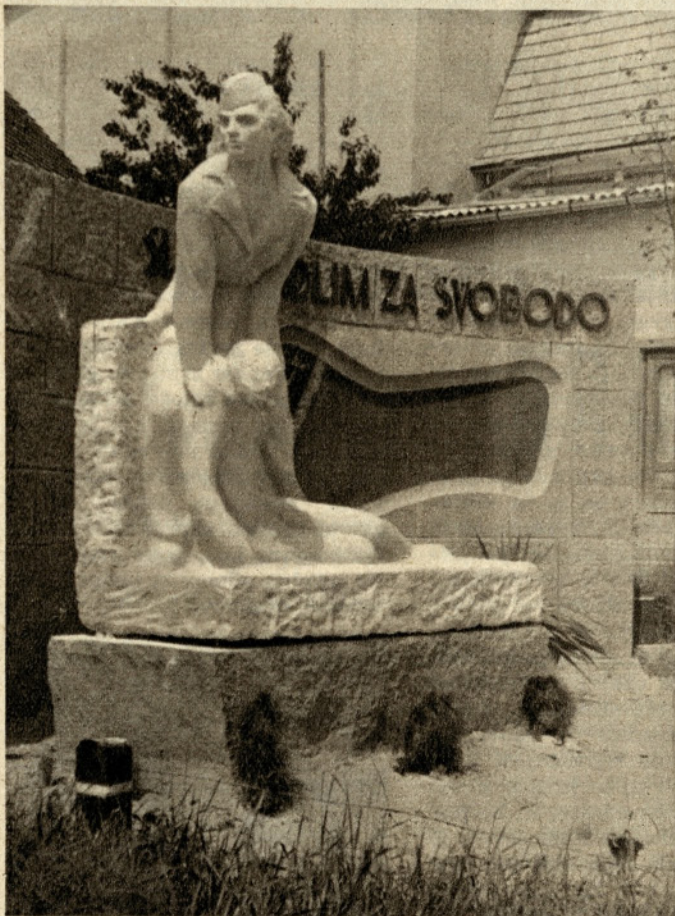
Čeprav so v teh krajih dobri pogoji za živinorejo, je bila ta panoga do nedavna zelo pasivna. Pred vojno je bilo v teh krajih le kakih 10 glav rodovniške živine. Po vojni je bilo še slabše, vendarle je zadruga takoj oskrbela kmetom dobre plemenjake. Uvedla je kontrolo mlečnosti, ki je danes povprečno 1600 litrov (pred vojno 1000 litrov), najboljša krava pa daje 3000 litrov mleka. Žal ima ves okoliš samo enega veterinarja. Prav nujno potrebna bi bila tudi osemenjevalna postaja.

Levo: Zrečani so postavili lep spomenik žrtvam NOB, ki jih v tej dolini ni bilo malo. — Spodaj: Močvirnato ozemlje ob Dravinji po končani melioraciji, posajeno s sadnim drevjem.

Zadruga je imela še pred nekaj leti precej zamočvirjenih zemljišč in so do sedaj osušili že kakih 22 ha zemlje. Ko bo dovolj sredstev na razpolago, pa jih nameravajo meliorirati še nadaljnjih 30 ha. Na teh

jeni in delno uničeni. Škodljivci so se silno razpasli. Zadružniki pa so pričeli načrtno gojiti in oskrbovati sadno drevje. Letno obnovijo 600 sadnih dreves, kajti zaradi ugodnega podnebja je sadjarstvo v teh kra-

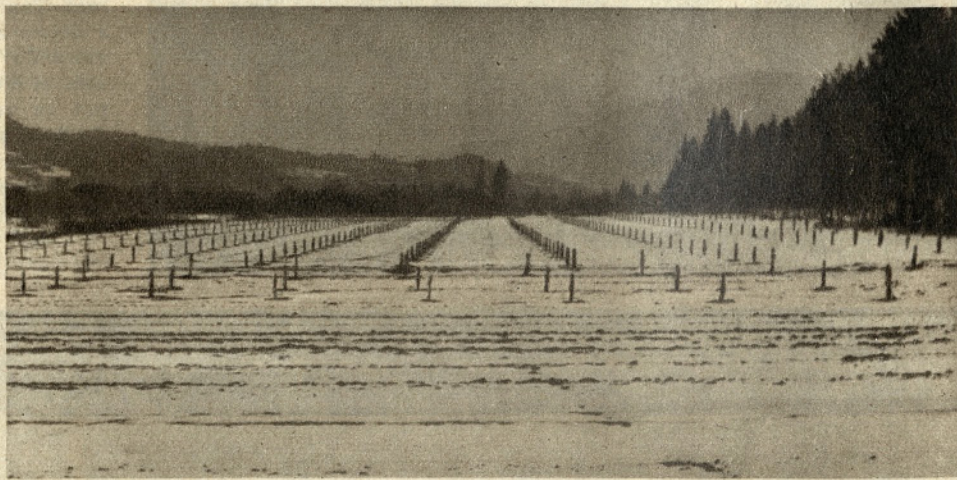

jih bolnikov. Tako bi lahko naštevati še in še. Danes pa v večini hribovskih vasi poslušajo kmetje radio, saj je v Zrečah in okolici že nad 100 radijskih aparatov. Vodovod je zamenjal nezdrave odprte vodnjake in vzpostavljena je redna zdravniška služba. Prav vsak posestnik v Zrečah in večina v okolici ima pri hiši elektromotor, pa tudi drugih strojev je vsako leto več. Tu so se že pred vojno kmetje združevali v zadruga, ker so čutili, da bodo lažje premagali težave skupaj. Vendar je bil takrat uspeh le minimalen.

Takoj po osvoboditvi so v Zrečah ustanovili Nabavno-prodajno, obnovitveno in stanovanjsko zadrugo. Že v prvih dveh letih so z njihovo pomočjo zgradili 13 novih stanovanjskih hiš in popravili večino na pol porušeni. V tem času se je zelo hitro razvijala tudi Tovarna v Zrečah in z novo delovno silo so zrastle po-

nice v novo zadrugo, ki šteje nad 500 članov; od tega je nad 300 kmetov in 200 delavcev in uslužbencev. Zadruga obsega na svojem delovnem področju 4157 ha zemlje, 731 ha obdelovalne, 2550 ha gozdov in 876 ha pašnikov in neplodne zemlje. Le majhen odstotek je neobdelane zemlje, ker se zadružni svet razteza na hribovito Pohorje.

Najvišje predstavniško telo zadruga je zadružni zbor, ki se sestaja na letne in polletne občne zборе, upravni odbor pa šteje 13 članov, ki se redno sestajajo vsak mesec. Zadruga ima v svojem sestavu 18 različnih vrst dejavnosti. Podjetniške dejavnosti so: trgovina, lesni odsek, zadružno posestvo, mlin, gostilna, mehanična delavnica, kreditni odsek, peskokop, mizar-ska, krojaška in čevljar-ska delavnica; pospeševalne pa: živinorejski, sadjarsko-vinogradniški, poljedelsko-semenski, strojni in čebe-

Travnike so pričeli gnojiti z umetnimi gnojili in v ta namen uspešno uporabljajo namakalno napravo domačega izdelka po izkušnjah zadružnikov, ki so bili na strokovni praksi v Švici. Te namakalne naprave izdeluje »Agroindus« iz Ljubljane za uspešno gnojenje z gnojnico in tekočimi umetnimi gnojili posebno tam, kjer imajo kmetje gnojnične jame in hribovite terene ter je dovoz gnojnice z vprego nemogoč.

izsušenih zemljiščih so posadili okoli 800 sadnih dreves.

Kmetijska zadruga je med prvimi ustanovila strojni odsek, ki je nabavljal nekaj modernih strojev. Zadruga ima traktor goseničar, 4 navadne traktorje z vsemi potrebnimi priključki, namakalno napravo, ta naprava služi obenem za gnojenje, 5 motornih škropilcev, 2 veliki mlatilnici in vrsto drugih kmetijskih strojev.

Sadovnjaki so bili med vojno popolnoma zanemar-

jih zelo važna in donosna gospodarska panoga. Zadruga je zaposlila 3 kmetijske strokovnjake, od katerih sta bila 2 na daljši praksi v Švici.

V poljedelsko-semenskem odseku načrtno preiskujejo tla in ugotavljajo kakšno seme je najboljše. Preizkušajo tudi nove načine gnojenja z naravnimi in umetnimi gnojili ter analizirajo zemljo. Zadruga ima posebne ekipe za zatiranje poljskih škodljivcev, v katerih so strokovnjaki in kmetje sami. Pravilna ob-

Levo: Panorama idiličnega kovaškega kraja ob Dravinji.

Spodaj: V zreški kmetijski poslovalnici dobijo zadrugniki strokovne nasvete za umno gospodarjenje na svoji zemlji.

Slika spodaj: V zimskih mesecih se vrstijo v kmetijski zadrugi Zreče razni tečaji drug za drugim.

delava zemlje je letos ena najpomembnejših nalog za druge in v ta namen so uvedli kolobarjenje (sezonska zamenjava kultur na istem zemljišču), kar je pod nadzorstvom kmetijskega inštituta.

Tudi čebelarstvo je v zadrugi zelo razvito, saj imajo že preko 300 panjev s premičnim satovjem.

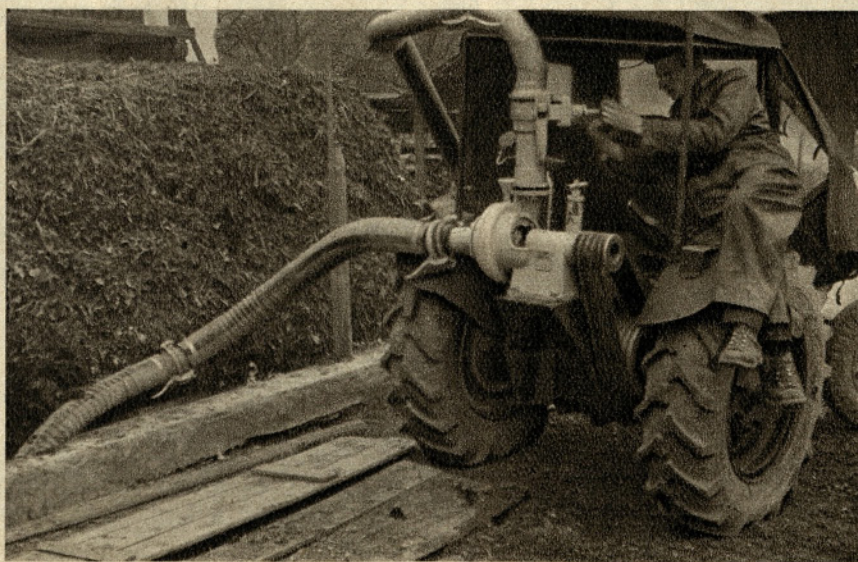
Leta 1948 so ustanovili pri zadrugi kreditni odsek in danes imajo že nad 7 milijonov din vlog. Zaradi velikega zanimanja za strokovne nasvete je zadruga ustanovila kmetijsko posvetovalnico, naprednejši zadrugniki pa so naročeni na strokovne liste. Letos so uvedli tudi kmetijsko nadaljevalno šolo za fante in dekleta. Pouk se vrši le v zimskem času in traja 4 mesece. Zadruga štipendira tudi 5 gojencev nižje in srednje kmetijske šole ter agronoma in veterinarja.

Žene v Zrečah so se združile v Zvezo zadrugnic ter si zadale nalogo, da bodo skrbele za intenzivno rejo prašičev, malih živali in

mlekarstvo, da bodo začele smotrno izboljševati kmečko prehrano in gojiti več povrtnine. V zimskem času prireja zadruga za kmečka dekleta kuharske in gospodinjske tečaje ter fazna predavanja. Za praktičen pouk imajo zadrugnice zadrugno vrtnarijo.

Kmetijska zadruga Zreče je tudi uredila z lastnimi investicijami zobno ambulanto, pošto, avtobusno garažo, mostno tehniko, gasilski hram itd.

Zadruga se bori za višji hektarski donos in vsi zadrugniki upajo, da bodo prav kmalu zvišali povprečni donos vsaj za eno tretjino današnjih pridelkov.

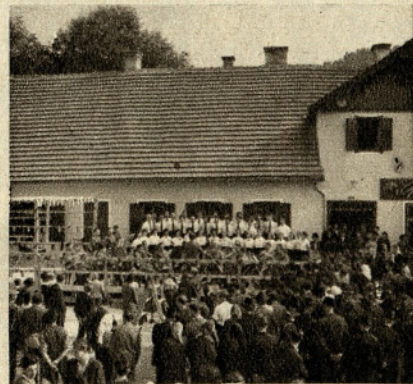
Desno: V Zrečah so uvedli nov način gnojenja, ki se je odlično obnesel, z namakalno napravo, ki jo izdeluje »Agroindus« iz Ljubljane.

KMEČKI PRAZNIK V ZREČAH

Lansko jesen je Kmetijska zadruga v Zrečah priredila razstavo, ki je bila namenjena predvsem pregledu dosedanjega dela in uspehov. Obenem pa so tudi začrtali smernice za bodoče delo, predvsem za povečanje hektarskega donosa. Kakor je ta kraj bogat gozdov, živine in sadnega drevja, tako mu še vedno primanjkuje poljskih pridelkov, da bi lahko prehranil vse prebivalce in živino. Obenem je bila razstava namenjena tudi zaostalejšim kmetom iz okolice, da jih zainteresira za napredno kmetijstvo, za strojno obdelovanje polja in smotrno izbiranje tal za posevke.

Razstava je vzbudila veliko zanimanje. Razstavljeni stroji in drugi predmeti so v polni meri dosegli svoj namen. Obenem so zadrugniki pokazali, da se uspešno udeležujejo tudi na kulturnoprosvetnem področju. Ob sodelovanju vojaške godbe iz Maribora je pevski zbor zapel nekaj narodnih pesmi ter žel veliko odobravanje. Nato je član upravnega odbora podal poročilo o delu zadrug ter prikazal njene uspehe pa tudi pomanjkljivosti. Sledili so pozdravi delegatom. Opoldne pa je prišel na vrsto najzanimivejši del razstave: ogled in ocenjevanje plemenske živine ter razstavljenega sadja in drugih pridelkov. Nazorno je bilo prikazano pravilno in res vzorno sajenje sadnega drevja, pravilno pogozdovanje z mladimi smrekami ter pridobivanje vseh vrst gozdnih izdelkov. Posebno zanimivi so bili pridelki zadrugnega vrta.

V posebnem paviljonu so obiskovalci videli izdelke zadrugne obrtne dejavnosti. Njihovi čevlji in škornji ne zaostajajo za najboljšimi na našem tržišču. Mnogo je bilo videti strokovnih knjig iz zadrugne knjiž-

Slika zgoraj: Ob otvoritvi kmečkega praznika je nastopil mešani pevski zbor »Svobode« iz Zreče.

nice. Vse te knjige pa ne stojijo le na policah, ampak jih ljudje često jemljejo v roke. Prekrasne vezene in čipke bi zaslužile svojo posebno razstavo, če bi jih bilo le nekaj več. V splošnem lahko rečemo, da je bilo na razstavi videti mnogo zanimivega in da si Kmetijska zadruga Zreče uspešno prizadeva dvigniti kmetijstvo na svojem področju na čim višjo stopnjo.

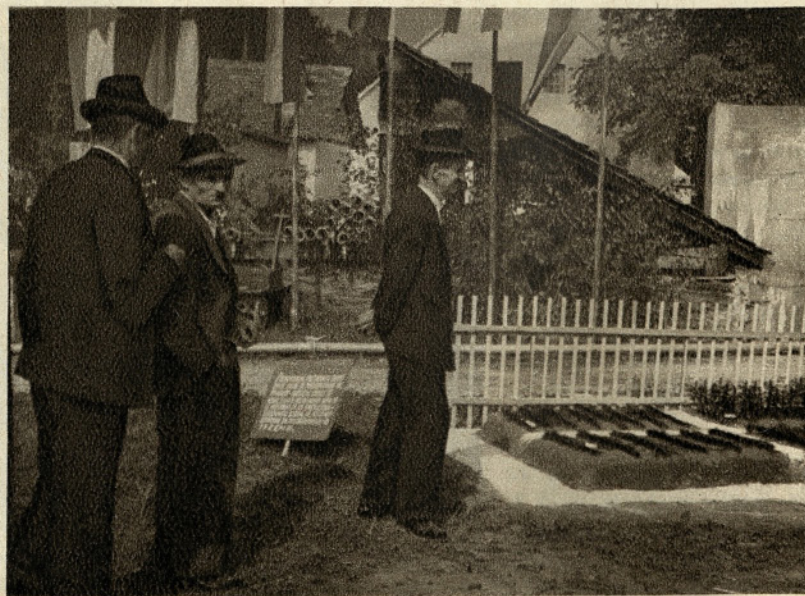
Ob kmečkem prazniku v Zrečah je tamkajšnja zadruga pripravila razstavo kmetijskih strojev in orodja, ki je bila v središču pozornosti vseh zadružnikov in obiskovalcev. Posebno zanimanje je vzbujala razstava čipk in vezenin (zgoraj in levo).

Kmečki praznik v Zrečah

Vse Zreče so bile v prazničnem razpoloženju, saj sta kmečki praznik in razstava Kmetijske zadruge pritegnila bližnje in daljno prebivalstvo (levo).

Sliki spodaj: Živinorejska razstava s plemenjaki in vzgoja gozdnih sadik sta žela pohvalo večine obiskovalcev.

Kmetijska zadruga „Pohorje“

V DOMOVINI JURIIA VODOVNIKA,
MALO ZNANEGA POHORSKEGA
PESNIKA

Po osvoboditvi je bila ustanovljena v Skomarju na pobudo desetih pohorskih kmetov kmetijska zadruga, ki je zrastle v veliko zadržno organizacijo. Ob združitvi s kmetijsko zadrugo Loška gora je nastala močna Kmetijska zadruga Pohorje.

KZ Pohorje je med največjimi pohorskimi zadrugami in zajema južno pobočje Pohorja, od Vitanja do Oplotnice: Skomarje, Resnik, Hudinjo, Boharino, Loško goro, Kunigundo, Padeški vrh, Plavino, Črešnjevo, Lokvo, Brezovje in Koroško vas. Zadruga šteje nad 300 članov. Poleg svoje dejavnosti v trgovini, lesnem, kreditnem, živinorejskem, sadjarsko-poljedelskem in strojnem odseku posveča KZ Pohorje posebno pozornost kulturnemu dvigu domačinov. Elektrificirali so vasi ter zgradili in opremili osnovno šolo. Pohorskemu pesniku Juriju Vodovniku, ki ga, kakor pravi dr. F. Mišič, »šolani ljudje ne poznajo, ker navadne slovenske slovstvene zgodovine zanj nimajo prostora«, je lani poletni KZ Pohorje postavila spomenik.

Vodovnik je bil sodobnik Franceta Prešerna in njegova pesem še živi. O svojem rojstnem kraju, Skomarju, ki ga imenuje »Coklburg«, po gradu Cokl, pravi:

Blagor teb' skomarska fara!
tam je še navada stara:
tista vas je Coklbug,
tja nikdar ne pride Turk.
Tud' Francozov se ni bati
jel bi cikle v nje metati,
in če tja bi prišel Rus
gvišno ni coklarjem kus.

KZ Pohorje se z uspehom uveljavlja na vseh delovnih področjih in prispeva svoj delež k izgradnji socializma v teh prelepih pohorskih krajih.

Zgoraj: Trgovina z lesom je najbolj donosni predmet poslovanja. Dnevno se vrsti vprega za vprego, ki dovažajo les v odkup.

Desno: KZ Pohorje ima več bogato založenih poslovalnic, v katerih se oskrbujejo zadrugniki.

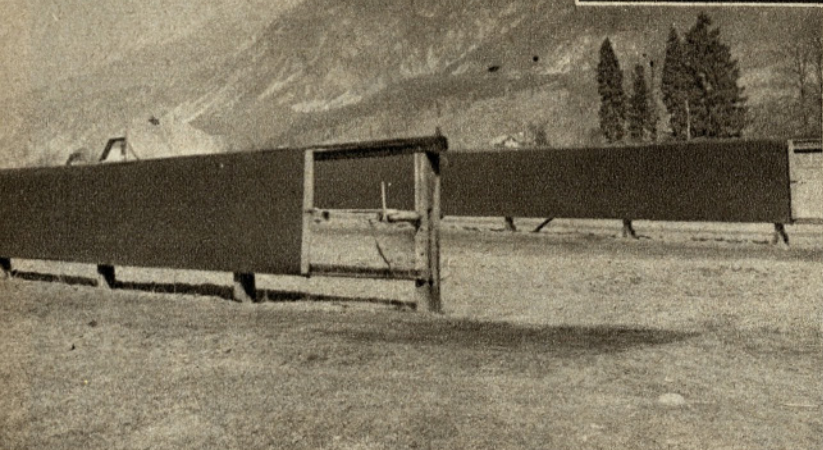
● Slike od zgoraj navzdol:

Rojstna hiša pohorskega pesnika je v Skomarju in o njej pravi pesnik sam:

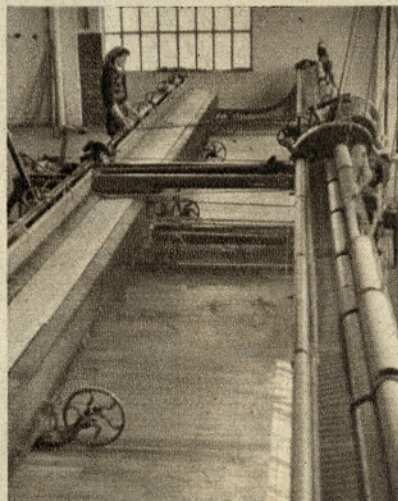
Jaz sem Vodovnikov Jurij
iz Skomra doma
v raztrgani kočuri
štir okna ima.

V Sloveniji je le še redkokje najti žago, kakršna je Juhartova žaga ob Dravinji. Ob odkritju spomenika pesniku Vodovniku je nastopil pevski zbor Svobode KZ Pohorje

Tekstilna tovarna »SUKNO« — Zapuže

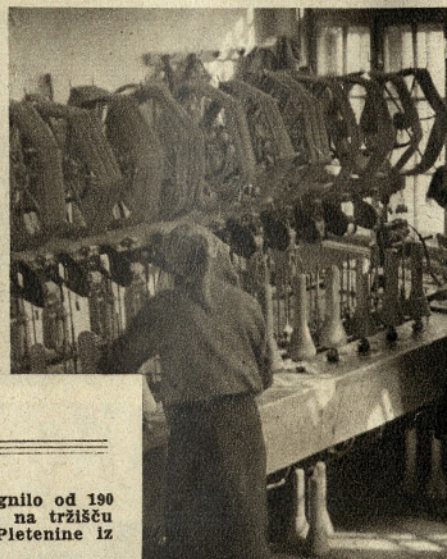
... je nastala po nacionalizaciji 3 manjših obratov. Kot prvi operativni voditelj je dal GO Zveze vojaških vojnih invalidov mlademu kolektivu prva sredstva za začetek in izvajanje načrtov ter splošni razvoj. Tekom let je tekstilna tovarna »SUKNO« zaslovela po svojih kakovostnih izdelkih: lodna, hubertusa in odev v raznih barvah. Grlo proizvodnje je bilo sušenje blaga, ki so ga morali sušiti precej primitivno — na sušilnih kozolcih na prostem, kot kaže slika (levo), na kar so seveda močno vplivale vremenske spremembe. Tovarna je morala v zimskih mesecih pošiljati blago v sušenje drugam, kar je otežkočalo nemoten potek proizvodnje in vplivalo na ceno končnim izdelkom. Danes pa je podjetje v najlepšem razvoju, primitivni polobratni obrati se spreminjajo v sodobno tekstilno tovarno in tudi novi sušilni stroj bo kmalu začel obratovati.

Slika levo: Pogled na novo, moderno tovarno.

Sliki zgoraj: Predilnica je že v polnem obratovanju. — Proizvodni proces se odvija tako, kot zahteva sodobno urejen tekstilni obrat.

DELOVNA KOLEKTIVA TEKSTILNE TOVARNE SUKNO IZ ZAPUŽ IN TOVARNE PLETENIN IN NOGAVIC V LESCAH ČESTITATA VSEM SVOJIM ODJEMALCEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM OB DELAVSKEM PRAZNIKU 1. MAJU

Tovarna pletenin in nogavic — Lesce

Predvojni pletilski bazen Radovljice, za katerega je bila značilna med ostalim tudi izredna obrtna razcepljenost, je danes združen v treh ločenih obratih znane Tovarne pletenin in nogavic Lesce. Dva obrata sta v Lescah, tretji, najmodernejši pa v Radovljici. Pred dvema letoma je bil ta pletilski oddelek razširjen, dozidan ter sodobno opremljen, da odgovarja vsem zahtevam tehnično naprednega obrata, kar je imelo za posledico dvig kapacitete, storilnosti in proizvodnje.

Število zaposlenih delavcev se je dvignilo od 190 na 330 oseb in dalj časa že opažamo na tržišču sodobne kroje in kvalitetne izdelke Pletenine iz Lesc.

V posebnem vzorčnem oddelku posvečajo izredno pozornost modnim novitetam. Vse interese in potrošnike opozarjamo, da si pred nakupom ogledajo sviterje, jopiče, smučarske puloverje, šale, čepice in nogavice, na katerih je zaščitni znak Pletenine Lesce!

